

ANTONIN NA STAREJ POCZTÓWCE

ANTONIN

na starej pocztówce

Piotr MAŚLIŃSKI, Maciej KOWALCZYK

Przygodzice 2015

„Antonin na starej pocztówce”
Piotr MAŚLIŃSKI, Maciej KOWALCZYK

Wydawca:

Biblioteka Publiczna Gminy Przygodzice im. Gustawa Bojanowskiego
ul. Wrocławska 52, 63-421 Przygodzice
tel. 062 592 67 09, e-mail: bibl_przyg@poczta.onet.pl

Tłumaczenia:

- na angielski - Michał RADZISZEWSKI
- na francuski - Bogumiła WCZESNA
- na niemiecki - Dariusz SPYCHAŁSKI
- na ukraiński - Oleksandra STAWERSKA-STENDERA

Projekt graficzny, projekt okładki: Piotr MAŚLIŃSKI

Skład: ZIELONA ŻYRAFA, www.zielonazyrafa.com

Wydanie I

Przygodzice 2015

ISBN 978-83-937708-2-3

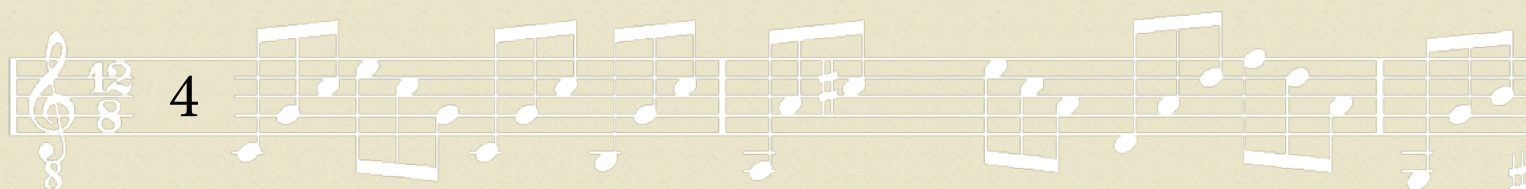
Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Europa inwestująca w obszary wiejskie

Publikacja opracowana przez Bibliotekę Publiczną Gminy Przygodzice im. Gustawa Bojanowskiego.

Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi 4 Leader

Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

SPIS TREŚCI

Zamiast wstępu (<i>Piotr Maśliński</i>)	7
Historia Antonina (<i>Edmund Radziszewski</i>)	11
Pocztówki i ich wydawcy (<i>Maciej Kowalczyk</i>)	29
Antonin. Pocztówki wydane przed 1945 rokiem	41
Antonin. Pocztówki wydane po 1945 roku	99
Streszczenie w językach obcych	131

Zamiast wstępu

Piotr MAŚLIŃSKI

Druga połowa XIX wieku to czas, w którym wykształciły się podstawowe ideały ładu społecznego, jak również miał miejsce duży rozwój techniczny. „Sztuka i życie” to idea stylu lansowanego w tym okresie. W tych okolicznościach narodziła się również pocztówka (zwana też widokówką). Ówczesny styl dominujący w sztuce, zwany secesją, odcisnął swoje piętno także na kartkach Antonina. Jeden z wydawców, księgarz Hermann Hayn, na wyprodukowanych przez siebie wieloobrazkowych pocztówkach pięknie przeplata grafikę secesyjną z widokami Antonina.

Przeglądając karty niniejszego albumu nietrudno zauważyć, że choć Antonin nie jest dużą miejscowością, doczekał się bardzo wielu widokówek w szerokiej palecie technik, w jakich zostały one wykonane; począwszy od światłodruków przez litografię do tzw. „fotopocztówek”. Wśród kolekcjonerów kartek pocztowych największym uznaniem cieszą się pocztówki wykonane techniką litografii. W zbiorze widokówek Antonina znajdują się trzy kartki tego typu, znacznie podnoszące jego wartość. Najwcześniejsza spośród datowanych pocztówek znajdujących się w prezentowanej kolekcji posiada stempel pocztowy z 6 sierpnia 1898 roku. Analiza wyglądu pozostałych pocztówek z Antonina pozwala jednak na wysnucie wniosku, że mogły powstać one przed tą datą, nawet około roku 1895.

Niniejszy album jest efektem mojej kilkunastoletniej pasji kolekcjonerskiej. Zbiór ten powstawał w czasie największego rozkwitu filokartystyki, który zbiegł się z powstaniem i rozwojem Internetu na przełomie XX i XXI wieku. Umożliwiło to powstanie wielu aukcji internetowych o zasięgu międzynarodowym. Dzięki temu zrodziła się możliwość zdobywania wielu różnorodnych walorów kolekcjonerskich i swobodnego ich przepływu. Kolekcjonowanie pocztówek jest ciekawą formą poszerzania swojej wiedzy historycznej, obyczajowej, pokazuje dawny wygląd znanych miejsc, jak i sposobów życia, tym samym sprawiając wiele satysfakcji kolekcjonerowi. Moment powrotu pocztówek do Antonina po ponad stu latach z miast takich jak Londyn, Berlin czy Neapol (do których zostały wysłane) był w mojej ocenie nie lada wydarzeniem.

Największą ciekawostką, jaką – oprócz pocztówek – udało mi się pozyskać są dwie zalepki radziwiłłowskie (z niem. Siegelmarken czyli w dosłownym tłumaczeniu „znaki pieczętne”), które służyły do zabezpieczania korespondencji zamiast pieczęci lakowych. „Siegelmarki” wprowadzili Niemcy na przełomie XIX i XX wieku, a stosowane były one przede wszystkim do pism urzędowych. Posiadane przeze mnie egzemplarze radziwił-

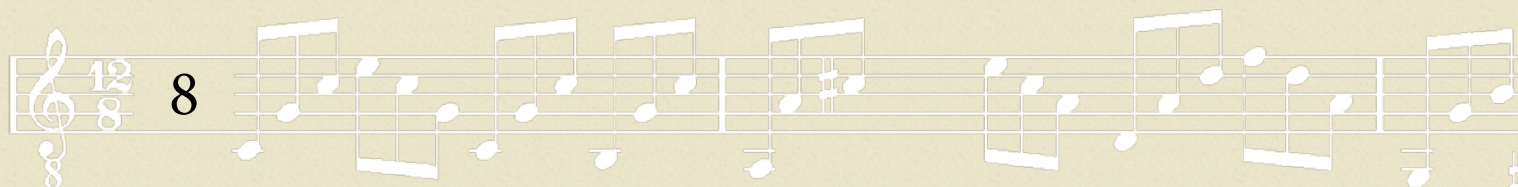
Oryginalna średnica zalepek to 30-35 milimetrów.

łowskich zalepek są jedynymi znanymi. Ich oryginalna średnica wynosi 30-35 milimetrów.

Wszystkie pocztówki z widokami Antonina zamieszczone w niniejszym albumie pochodzą z własnego zbioru autora, który jest największy spośród wszystkich dotyczących tej tematyki. W kolekcji tej znajduje się kilka widokówek znanych tylko w jednym egzemplarzu. Przykładem są trzy kartki wydane przez Foto Atelier „Ilona” w Ostrowie Wielkopolskim przed 1918 rokiem, kilka pocztówek produkcji Hermanna Hayna oraz fotopocztówki będące dziełem Jana Kubicy. W albumie brak zaledwie czterech znanych odmian, które są wzmiankowane przy opisie poszczególnych wydawców. Nie jest jednak wykluczone, że mogą jeszcze istnieć inne pocztówki, które do dnia wydania niniejszego albumu nie zostały odkryte.

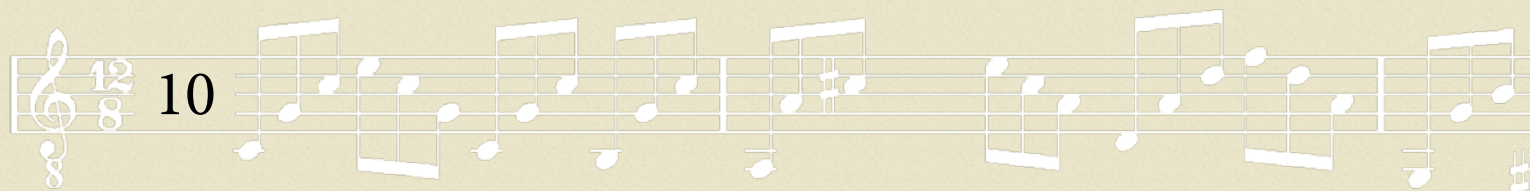
Każdy kolekcjoner (niezależnie od tematyki zbioru) pragnie zaprezentować efekt swojej pasji. Pomysł wydania niniejszego albumu zrodził się trzy lata temu. Za pomoc w jego urzeczywistnieniu chciałbym w tym miejscu podziękować Maciejowi Kowalczykowi.

Przyjęty w albumie sposób prezentacji pocztówek w oparciu o podział na poszczególnych wydawców, uznany został za najbardziej celowy. Zachował chronologię i tym samym przekrojowość stosowanych technik. Pierwotnie album miał zawierać jedynie pocztówki Antonina wydane do 1945 roku, ostatecznie postanowiono jednak poszerzyć go także o widokówki, które ukazały się w latach istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Koniec tego okresu zbiegał się z setną rocznicą widokówki. Pozwoliło to zaprezentować na stulecie pocztówki sto pocztówek Antonina.

Miejscowość ta nie posiada zbyt bogatej architektury, bowiem ogranicza się ona za-
ledwie do kilku obiektów. Stąd też tematyka pojawiająca się na pocztówkach jest dość
uboga. Pomimo tego szczegóły, oprawa graficzna, sposób prezentacji obiektów oraz wy-
jątkowa malowniczość Antonina pozwalają na wyjątkowe i bogate doznania estetyczne.
Życzę Państwu, aby obrazy i ujęcia przedstawione w albumie pozwoliły zawładnąć Wa-
szą wyobraźnią do tego stopnia, żeby pojawiła się w Was chęć urzeczywistnienia podró-
ży przez Antonin lub odkrycia go na nowo.

Historia Antonina

Edmund RADZISZEWSKI

Szperek

Zanim powstał Antonin, istniało w jego miejscu pustkowie o nazwie Szperek. Antonin powstał właściwie obok niego, ale potem go wchłonął. Nazwa Szperek odnotowana została w źródłach XVII-wiecznych jako nazwa „miejscowości” należącej do dóbr przygodzickich. Czy nazwa Szperek nie jest starsza? Wszystko wskazuje na to, że raczej tak. Niewątpliwie pochodzi ona od stawu. Jako pustkowie Szperek był związany z Chynową, w sąsiedztwie której powstało w dobrach przygodzickich kilka pustkowi. Założone w XV wieku przez Gołuchowskich dobra przygodzickie przeszły w 1508 roku w ręce ich najbliższych krewnych - Leszczyńskich. W XVI wieku w dobrach Leszczyńskich była prowadzona bardzo intensywna gospodarka, powstawały folwarki, rozwijała się hodowla karpí, zapewne powstawały też młyny wodne. Nazwę Szperek spotykamy w aktach sądowych w 1634 roku, kiedy to Jan Leszczyński sprzedał m.in. Szperek Kasprowi Dönhoffowi. W przypadku Szperka chodziło o staw i przypuszczalnie młyn. Następnie Szperek powrócił do Leszczyńskich, ale w 1699 roku wraz z całymi dobrami przygodzickimi znalazł się w rękach podskarbiego wielkiego koronnego - Jana Jerzego Przebendowskiego (1638-1729), który nabył je od Rafała Leszczyńskiego - ojca przyszłego króla Stanisława Leszczyńskiego.

Ze Szperkiem związane było też nazwisko Szperek używane od XVII do XIX wieku w parafii kotłowskiej. Obecnie to nazwisko w Polsce już nie występuje.

Córka Przebendowskiego - Dorota Henryka (1682-1755) została wydana w 1704 roku za mąż za Jana Mikołaja Aleksandra Radziwiłła (1681-1729). Była ona partią atrakcyjną, gdyż jej ojciec był jednym z najważniejszych urzędników w Rzeczypospolitej i do tego posiadaczem wielkiej fortuny. Ród Radziwiłłów należał z kolei do najbardziej znaczących w Rzeczypospolitej, ale jego dobra w większości były pozastawiane i to na ogromną sumę ponad miliona ówczesnych złotych. Dorota Henryka wносиła w posagu ów potrzebny na uporządkowanie spraw milion. Obie strony robiły dobry interes.

Radziwiłłowie w Wielkopolsce

Ród Radziwiłłów, jeden z najpotężniejszych w Rzeczypospolitej przedrozbiorowej, ale i znaczący w epoce rozbiorowej, wywodził się z Wielkiego Księstwa Litewskiego. Radziwiłłowie nie pochodzili z rodu kniaziowskiego a z rodu bojarskiego, który w ciągu

XV wieku szybko awansował współpracując z wielkimi książętami litewskimi. Legendarnym przodkiem rodu Radziwiłłów miał być Lizdejko, arcykapłan pogańskiej Litwy z czasów księcia Giedymina żyjącego w XIII-XIV wieku. Pierwszą postacią historyczną jest natomiast Ościk z Kiernowa, który podczas chrztu otrzymał imię Krystyn. Wśród rodzin, które podczas unii w Horodle w 1413 roku przyjęły herby polskie, znalazł się właśnie ów Krystyn Ościk (zm. ok. 1444 roku). Do swojego herbu przyjął go arcybiskup gnieźnieński Mikołaj Trąba.

Jego prawnuk Mikołaj II Radziwiłł w 1518 roku otrzymał od cesarza Maksymiliana I Habsburga tytuł księcia. Cesarz Karol V potwierdził ten tytuł w 1547 roku dla wszystkich Radziwiłłów. Został następnie potwierdzony w akcie Unii Lubelskiej w 1569 roku.

Od 1780 roku właścicielem dóbr przygodzickich był Michał Hieronim Radziwiłł (1744-1831). Były one wtedy największymi na terenie powiatu kaliskiego i stanowiły tu jedyne latyfundium magnackie. Usprawniono w nich administrację, zagospodarowywano nieużytki, zorganizowano nowoczesną gospodarkę stawową i leśną oraz przemysł browarniczo-gorzelany. W Ostrowie powstał poważny ośrodek sukienniczy, Cały majątek przynosił ponad 63 tysięcy złotych rocznie, w tym 16 tysięcy zł z gospodarki rybnej. Gospodarstwo rybne stało się największym w Rzeczypospolitej i przodującym w ówczesnej Europie. Dobra posiadały 118 stawów i sadzawek, w tym 18 stawów głównych, a obszar użytkowanej powierzchni stawowej wynosił około 700 ha.

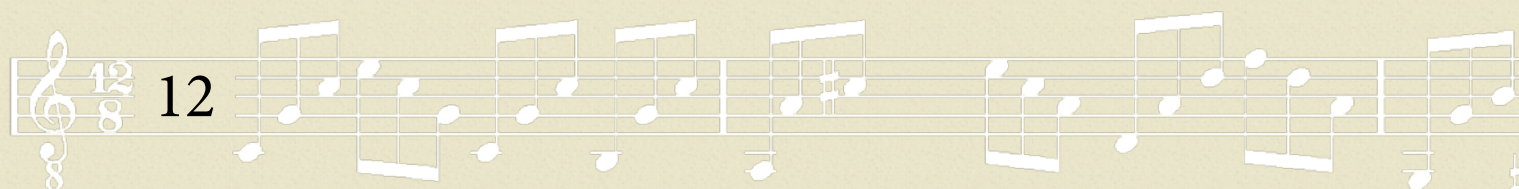
Herb Trąby – odmiana książęca Radziwiłłów.

Antoni Henryk i Luiza Radziwiłłowie

Portret księcia Antoniego Henryka (1797)
- Charles Joseph de la Celle, Chevalier
de (1758-1837) - Paryż, Muzeum Luwr.

Do ściślejszych związków Radziwiłłów z Wielkopolską dojdzie jednak dopiero za kolejnego właściciela dóbr przygodzickich. Antoni Henryk Radziwiłł urodził się 13 czerwca 1775 roku w Wilnie w rodzinie wojewody wileńskiego Michała Hieronima i Heleny z Przeździeckich Radziwiłłów. Otrzymał staranne wykształcenie. Studiował w Getyndze. 17 marca 1796 roku ożenił się z pruską księżniczką Luizą Hohenzollern. Księżniczka Luiza urodziła się 24 maja 1770 roku w Berlinie w rodzinie księcia Augusta Ferdynanda Pruskiego i Anny Elżbiety Luizy córki margrabiego von Brandenburg-Schwedt. Jej dziadkiem był król

Portret Luizy Radziwiłłowej
- Élisabeth Vigée-Lebrun,
1801.

pruski Fryderyk Wilhelm I, a stryjem król Fryderyk II Wielki. Państwo młodzi otrzymali dobra przygodzickie i pałac w Berlinie zakupiony przez Michała Hieronima Radziwiłła.

Księżna Luiza po raz pierwszy dobra przygodzickie odwiedziła we wrześniu 1797 roku.

Jej wrażenia z krótkiego pobytu okazały się nieszczerzone. W swoich „Pamiętnikach” to wydarzenie tak wspominała: „Z Warszawy wróciliśmy jeszcze do Nieborowa Chcąc zwiedzić przyszłe męża dziedzictwo, obróciliśmy drogę na Kalisz, Ostrów i Przygodzice. Droga, prowadząca do tych miejscowości, nie była ani malownicza, ani wygodna. ... W Przygodzicach zatrzymaliśmy się tylko na dwadzieścia cztery godziny, bo wioska ta, jakkolwiek bardzo intratna, dająca duży dochód ze stawów

i lasów, nie posiadała ani pałacu, ani nawet domu, w którym można było mieszkać” (*Pamiętniki ks. Radziwiłłowej Ludwika*, Warszawa 1911, s. 118). Podobnie oceniał sytuację Ernst Günter opisując w 1836 roku „zamek” myśliwski księcia Antoniego Radziwiłła podkreślał, że książę nie miał w Przygodzicach „odpowiedniego dworowi swemu po-

Szperok i najbliższa okolica na mapie z 1821 roku - „Special Karte von dem Ostrzeszower Kreise 1821”.

mieszkania; umyślił zatem wybudować wygodny dom myśliwski” (Ernst Günter, *Antonin, zamek myśliwski Xsążąt Radziwiłłów*, Przyjaciół Ludu, nr 1 z 1836 roku).

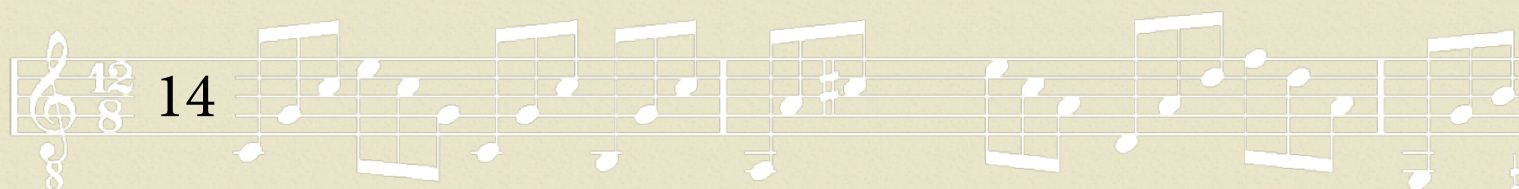
W dobrach przygodzickich rozciągały się bogate lasy, wśród których książę postanowił wybudować pałac myśliwski. W 1820 roku, na zamówienie księcia Antoniego Henryka Radziwiłła, Karl Friedrich Schinkel zaprojektował w Antoninie „zameczek myśliwski” (Jagdschloss), zbudowany w latach 1822-24 na planie krzyża greckiego. Usytuowany on został na północ od osady śródleśnej, pustkowia i stawu Szperek. Wokół pałacu uformowano park krajobrazowy i w końcu lat 20-tych XIX wieku, wraz z uczniem i późniejszym współpracownikiem J. H. Haeblerlinem, zaprojektował zespół budynków gospodarczych. Powstały wówczas: domek księcia Wilhelma (Schinkel), ogrodówka (Haeblerlin), stajnia-wozownia z mieszkaniem dla stangreta (Schinkel), leśniczówka (Schinkel, obecnie siedziba nadleśnictwa Antonin) oraz mleczarnia z salonem dla księżniczki Elizy (Haeblerlin, rozebrana na początku lat 80-tych XX wieku).

Jak ujął to trafnie Zenon Pałat pałac w Antoninie „Powstał dzięki szczęśliwemu spotkaniu dwóch wybitnych osobistości: księcia Antoniego Radziwiłła (1755-1833) i architekta Karola Fryderyka Schinkla (1781-1841)” i dalej „właśnie dzięki takim postaciom jak książę Antoni Radziwiłł, idealistyczne wizje wielkich artystów mogły doczekać się realizacji. Bez wysokich wymagań i entuzjazmu możnego mecenasa nie powstałby ani projekt, ani pałac, który dzisiaj jest chlubą Wielkopolski” (Zenon Pałat, *Zespół pałacowy książąt Radziwiłłów w Antoninie. Dziedzictwo materialne*, Kalisz 2011, s. 35).

Rozwój Antonina

W latach 1835-1838 przy drodze na Mikstat wybudowana została kaplica-mauzoleum i przy niej szkoła. W 1843 roku Szperek miał 3 dymy i 31 mieszkańców, a w 1871 już tylko 1 dym i 7 mieszkańców. W późniejszych spisach pustkowie Szperek nie jest już wymieniane (*Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t.I. 1880, s. 42). Tymczasem Antonin się rozrastał. Około roku 1846 do „zamku” należały 4 dymy z 12 mieszkańcami a Antonin kolonia liczył 10 dymów i 76 mieszkańców (J. N. Bobrowicz, *Opisanie Historyczno-Statystyczne Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, Lipsk 1846).

Około 1880 roku Antonin miał 16 dymów i 140 mieszkańców (*Słownik*, t.XII. 1892, s. 27). W 1882 roku w pobliżu leśniczówki Szperek z inicjatywy księcia Ferdynanda Radziwiłła wzniesiono budynek poczty i stacji dyliżansów. W 1907 roku w obręb włości zwanych Antonin – zamek (należących do ordynacji przygodzickiej) wchodził majątkowy młyn wodny i parowy tartak z młynem, 89 ha gruntów ornych i ogrodów, 58 ha łąk i 5 ha pastwisk. Hodowano też 31 koni (Stanisław Małyszko, *Majątki wielkopolskie: Powiat ostrowski*, t. III, Szreniawa 1996, s. 2.).

Romantyczna miłość Elizy Radziwiłłówny i Wilhelma Hohenzollerna

Eliza Radziwiłłówna.
Ilustracja za: Tadeusz Nowakowski, „Die Radziwills. Die Geschichte einer großen europäischen Familie”, München 1967.

Do Antonina Radziwiłłowie przybyli po raz pierwszy na dłuższy okres pod koniec lipca 1826 roku i przebywali aż do połowy grudnia. Pałac nie był jeszcze przystosowany do pełnienia roli rezydencji rodzinnej.

Antoniego i Luizę Radziwiłłów zmusiła do tego pobytu sytuacja, w jakiej znalazła się ich ukochana córka Eliza. Urodziła się jako piąte z ośmiorga dzieci, 28 października 1803 roku. Otrzymała staranne wykształcenie domowe. Kochała muzykę, pięknie śpiewała, deklamowała wiersze, również rysowała. Do historii przeszła jako tragiczna postać z wielkiej niespełnionej miłości przyszłego cesarza niemieckiego Wilhelma I. Oboje byli kuzynami, znali się od dzieciństwa. Ich romantyczna miłość narodziła się w 1817 roku, gdy Eliza miała lat 14 a Wilhelm 20. Młodociane uczucia Wilhelma i Elizy budziły sympatie

rodzinne, wszyscy początkowo chcieli tego małżeństwa. Wilhelm był drugim z kolei synem króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III. Następcą tronu, „kronprinzem”, był starszy syn Fryderyk Wilhelm (IV). Małżeństwo pruskiego następcy było jednak bezdzietne. Na Wilhelma spadł więc obowiązek zachowania ciągłości dynastii Hohenzollernów i w tej sytuacji jego małżeństwo stawało się sprawą wagi państwowej. Wilhelm nie chciał zrezygnować ani z małżeństwa z Elizą ani z prawa do tronu pruskiego.

Należało jednak rozwiązać problem tzw. równości urodzenia. Tkwił on w tym, że Radziwiłłówna nie pochodziła z domu panującego. Jej rodzina należała do starych rodów arystokratycznych, spokrewnionych z wieloma dynastiami europejskimi, ale to nie wystarczało, w świetle prawa pruskiego, do zawarcia tego związku. Zwyciężyła polityka

Książę Wilhelm Hohenzollern.
Ilustracja za: Tadeusz Nowakowski, „Die Radziwills. Die Geschichte einer großen europäischen Familie”, München 1967.

dynastyczna i racja stanu państwa pruskiego. 22 czerwca 1826 roku król Fryderyk Wilhelm III wezwał do siebie Wilhelma i zażądał od niego rezygnacji z planów zawarcia związku małżeńskiego z Elizą Radziwiłłówną. Ten podporządkował się woli ojca.

Po tym, co się stało, w Antoninie było spokojniej. Księżniczka Eliza po przyjeździe do Antonina przez dłuższy okres była pogrążona w głębokiej depresji. Dopiero we wrześniu doszła do siebie. W następnym roku Radziwiłłowie spędzili tu dwa letnie miesiące, powrócili jeszcze jesienią i przebywali aż do kwietnia 1828 roku

Eliza Radziwiłłówna z Wilhelmem ostatni raz spotkała się w 1829 roku, w którym ożenił się on z księżniczką Augustą von Sachsen-Weimaroku Eliza chora na gruźlicę, zmarła 27 września 1834 roku. Wilhelm najpierw został królem pruskim a po zjednoczeniu Niemiec w 1871 roku cesarzem niemieckim. Na cesarskim biurku zawsze znajdował się portret Elizy.

Mauzoleum książąt Radziwiłłów w Antoninie

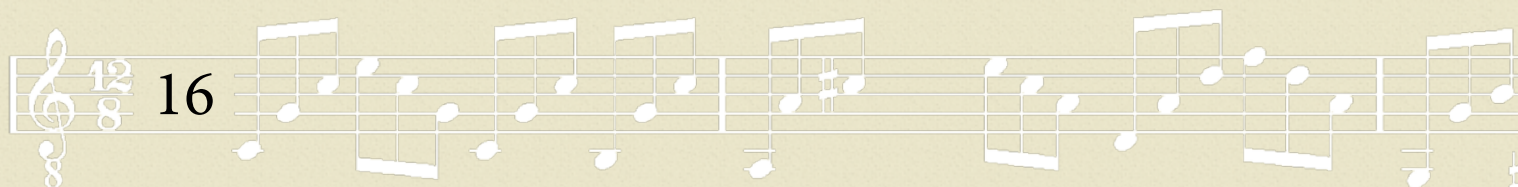
Kariera polityczna księcia Antoniego zakończyła się z chwilą wybuchu powstania listopadowego w Królestwie Polskim, którego wodzem naczelnym przez miesiąc był jego brat Michał Gedeon. Zdymisjonowany w 1831 roku, odsunął się od życia politycznego Prus. Zmarł w Berlinie 7 kwietnia 1833 roku

Z ośmiorga dzieci księżna Luiza Radziwiłłowa musiała przeżyć śmierć pięciorga i jeszcze męża. Zmarła 7 grudnia 1836 roku Ze swoimi dziećmi i mężem spoczęła w kaplicy w Antoninie 29 sierpnia 1838 roku, kiedy to odbył się pogrzeb siedmiu członków rodziny książąt Radziwiłłów. Tylko synowie: Wilhelm i Bogusław dożyli sędziwego wieku.

Kaplica jest dziełem J. H. Häberlina. Obecnie jest to neoromański kościół p.w. MB Ostrobramskiej. Wewnątrz znajduje się witraż MB Ostrobramskiej, który zapoczątkował jej kult na ziemiach zachodniej Polski, ponadto portal z trzech łuków z białego marmuru z bogatą dekoracją w stylu bizantyjskim, z VI lub XII wieku, sprowadzony przez księcia Ferdynanda Radziwiłła z Włoch. W krypcie znajdują się trumny ze szczątkami Radziwiłłów, m.in.: ks. Antoniego, jego żony Luizy, córki Elizy, z maską pośmiertną i Wandy Czartoryskiej. Przy wejściu, po prawej stronie znajduje się odsłonięta w 2000 roku tablica ku czci urodzonego w Antoninie Władysława Wawrzyniaka (1890-1940), organizatora Powstania Wielkopolskiego i dowódcy jego Frontu Południowego, żołnierza wojen 1919-1920 i 1939 roku, zamordowanego przez NKWD w Katyniu.

Także przy kościele znajdują się groby Radziwiłłów, ponieważ w 1929 roku Michał Radziwiłł przeniósł część trumien z podziemi. Powodem miała być wilgoć niszcząca je. Ten proceder przerwała jednak rodzina i taki stan już pozostał do dnia dzisiejszego.

Obok kościoła znajduje się piętrowy, murowano-drewniany budynek w tzw. stylu szwajcarskim, w którym mieściła się szkoła wiejska z 1838 roku, potem leśniczówka i plebania a obecnie dom mieszkalny.

Wilhelm i Bogusław Radziwiłłowie

Wilhelm (1797-1870) i Bogusław (1809-1873) mieli kontynuować linię „pruską” Radziwiłłów. Bracia całe życie mieszkali razem ze swoimi rodzinami i licznym potomstwem w pałacu w Berlinie. Prowadzili wspólne gospodarstwo domowe i wspólnie zarządzali majątkami bez przeprowadzenia ich podziału. Stosunki w rodzinie były patriarchalne i oparte na surowej pruskiej dyscyplinie, która obowiązywała nie tylko dzieci, ale i żony. W życiu rodzinnym posługiwano się językiem niemieckim, odstępstwem od owego pruskiego modelu było pozostawanie przy katolicyzmie. Żony języka polskiego nie znały.

Bracia uznawali swoje polskie pochodzenie, ale w Wielkopolsce prawie nie bywali. Lato 1843 roku rodzina Bogusława spędzała w Antoninie. Pobyt zakończył się tragicznie, gdyż dzieci zachorowały na dyzenterię, a 6-letnia Maria zmarła. Po tym wypadku Radziwiłłowie długi czas od Antonina stronili. Ich posiadłości w zaborze rosyjskim

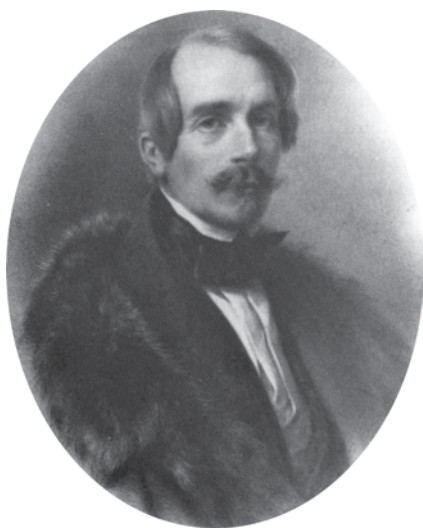
zostały tak zaniedbane, że zamek w Ołyce popadł w ruinę a i w Nieświeżu też znajdował się w stanie opłakanym.

Więcej zainteresowania mimo wszystko wykazywali Wielkopolską, m.in. w 1838 roku zostali udziałowcami polskiego przedsięwzięcia patriotycznego, czyli poznańskiego Bazaru. Mieli także swój udział w budowie Gimnazjum Ostrowskiego.

Sprawy majątkowe uregulowali między sobą już ich synowie po śmierci Wilhelma w 1870 roku i Bogusława w 1873 roku Ordynację nieświeską otrzymał Antoni Wilhelm (1833-1904), najstarszy syn Wilhelma, a ołycką Ferdynand (1834-1926) najstarszy syn Bogusława, który przejął też dobra przygodzickie (hrabstwo) z zaleceniem, aby utworzyć z nich majorat (ordynację), co też i uczynił. Pałac w Berlinie został sprzedany.

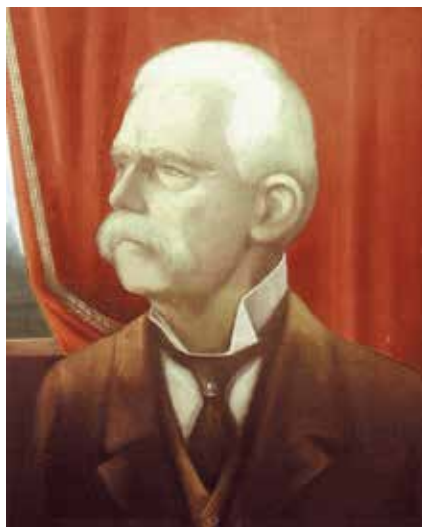
Książę Wilhelm Radziwiłł.
Ilustracja za: Jarosław Durka,
„Janusz Radziwiłł 1880-1967.
Biografia polityczna”, Warszawa
2011.

Książę Bogusław Radziwiłł.
Ilustracja za: Jarosław Durka,
„Janusz Radziwiłł 1880-1967.
Biografia polityczna”, Warszawa
2011.

Ferdynand Radziwiłł

Ferdynand Fryderyk urodził się 19 października 1834 roku w Berlinie jako najstarsze z 9 dzieci w rodzinie Bogusława i Leontyny Clary et Aldringen Radziwiłłów. W Berlinie uczęszczał do gimnazjum francuskiego, następnie studiował prawo na uniwersytecie. Służbę wojskową odbył w 3 Brandenburskim Pułku Ułanów. Wziął udział w wojnie francusko-pruskiej. Po opuszczeniu wojska w stopniu podpułkownika rozpoczął działalność polityczną trwającą 50 lat. W latach 1874-1918 był stale wybierany do parlamentu niemieckiego - Reichstagu z okręgu odolanowsko-ostreszowsko-ostrowsko-kepńskiego. Po śmierci ojca w 1873 roku przypadło też jemu dziedziczne miejsce w pruskiej Izbie Panów. Przez ponad 30 lat był jednocześnie prezesem Koła Polskiego w Berlinie. 19 lipca 1864 roku wziął ślub z Pelagią Sapieżanką (1844-1929).

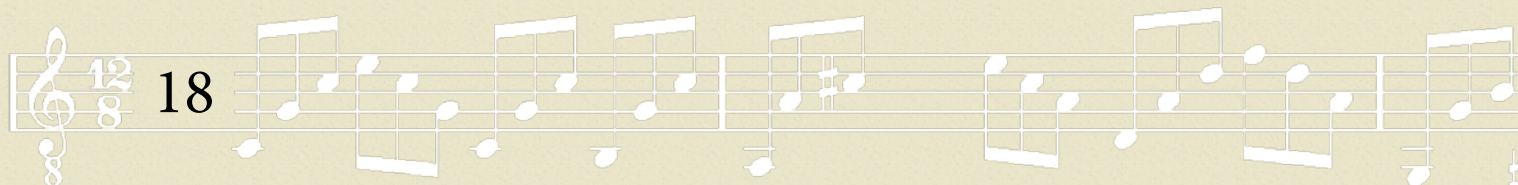

Książę Ferdynand Radziwiłł.
Portret ze zbiorów Muzeum Miasta
Ostrowa Wielkopolskiego.

Jego żona pochodziła z patriotycznej rodziny i w takim też duchu starała się wychować dzieci. „Wieczorami matka moja czytywała nam „Trylogię” Sienkiewicza, która wtedy wychodziła jako felieton w „Kurierze Poznańskim”. ... Matka moja starała się o to, byśmy między sobą mówili po polsku. Od najmłodszych lat mieliśmy bowiem zwyczaj mówienia po niemiecku, bo przebywaliśmy dużo w towarzystwie naszej babki, i bony mieliśmy Niemki. Słyszę jeszcze, jak mama nam mówiła: „Nie szwargotać po niemiecku!”. Pierwszym rezultatem było, że mieszałyśmy trzy języki w straszliwy sposób.” (Małgorzata Potocka z Radziwiłłów, *Z moich wspomnień (Pamiętnik)*. London 1983, s. 97.).

Angażował się mocno w życie Wielkopolan, był prezesem Towarzystwa Gospodarczego Pleszewsko-Odolanowskiego. W czasie Kulturkampfu udzielał w pałacu w Antoninie schronienia dla księży, którzy potajemnie wykonywali swoje obowiązki. Po śmierci ojca otrzymał dobra przygodzickie (hrabstwo), z których utworzył ordynację. W 1876 roku kupił od Biernackich pod Ostrowem majątek z pałacykiem w Bagateli, który jednakże odsprzedał po kilku latach swojemu młodszemu bratu Karolowi. W tym samym roku założył cmentarz w Ludwikowie. Przebudował też kaplicę-mauzoleum w Antoninie. W latach 1904-1906 przyczynił się do budowy kościoła św. Stanisława Biskupa Męczennika w Ostrowie.

Po zakończeniu I wojny światowej Ferdynand Radziwiłł znalazł się w grupie posłów z zaboru pruskiego, którzy weszli w skład Sejmu Ustawodawczego w II Rzeczypospolitej. Jako najstarszy wiekiem poseł otwierał Sejm. W 1920 roku był jednym z założycieli

Związku Polskich Kawalerów Maltańskich, został jego prezesem i funkcję tę pełnił do śmierci.

W 1924 roku w Antoninie odbyły się bardzo uroczyste obchody 60-tej rocznicy ślubu książąt Ferdynanda i Pelagii z Sapiehów Radziwiłłów oraz 90-ej rocznicy urodzin księcia. Jubilat posadził wtedy 90 czerwonych dębów, z których do dziś przetrwała tylko część. Odsłonięto też wtedy obelisk z piaskowca upamiętniający to wydarzenie.

Zmarł 28 lutego 1926 roku w Rzymie, przewieziony został do Antonina, gdzie spoczął 24 czerwca tegoż roku w rodzinnej kaplicy. Z małżeństwa z Pelagią z Sapiehów miał 6 dzieci: Leontynę, Michała, Zygmunta, Karola, Małgorzatę i Janusza.

Michał Radziwiłł

Michał Radziwiłł urodził 8 lutego 1870 roku w Berlinie. Był postacią kontrowersyjną, rodzinie sprawiał wiele kłopotów a do historii przeszedł jako postać postrzegana często negatywnie. Przyczyn, które spowodowały, że w dorosłym życiu miał bardzo trudny charakter, możemy dopatrywać się w jego dzieciństwie. Babka Michała - Leontyna Radziwiłłowa nie знаła języka polskiego i z wnukiem porozumiewała się w języku niemieckim. Pelagia Radziwiłłowa nie miała siły przeciwstawić się jej sposobowi wychowania syna. Nie dość że Michał miał usposobienie niezwykle trudne, bo przekorne i drażniące, to jakby na złość mówił i czynił rzeczy, które do pasji doprowadzały rodziców, a zwłaszcza matkę i jej uczucia patriotyczne. Dyskusje zazwyczaj kończyły się gwałtownymi wymówkami ze strony rodziców i jego płaczem. Wtedy Michał stwierdzał, że matka go nie kocha, a jedyną osobą, która go rozumie, jest babka. Jego siostra określiła ten stan rzeczy jako wypaczenie osobowości u kilkunastoletniego chłopca. „Minio zaś był admiratorem Niemców, a już zwłaszcza Bismarcka. Czuł się Niemcem, nie Polakiem ... Władza, bogactwo i siła, to mu imponowało u Niemców i wytwarzało uczucie pewnej wzdargi dla Polaków, którym tych wszystkich rzeczy właśnie brakowało.” (Małgorzata Potocka, s. 131-132.)

Uczęszczał do gimnazjum w Berlinie, którego nie zdążył ukończyć. Naukę w nim przerwał jego ojciec - książę Ferdynand, gdy Michał odwiedził Bismarcka i złożył jemu hołd. Naukę dokończył w Westfalii w Osnabrück w gimnazjum katolickim. Po jego ukończeniu

Książę Michał Radziwiłł.
Ilustracja z „Kurier Poznański”,
1937 r.

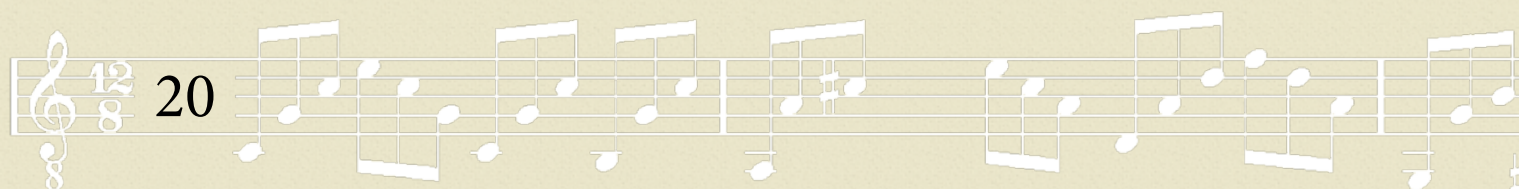
studiował prawo na uniwersytecie rosyjskim w Dorpacie. Uniwersytet mimo, że znajdował się w Rosji, miał charakter niemiecki, wysoki poziom i panowała na nim europejska atmosfera. Studiowali na nim Niemcy bałtyccy i wielu Polaków z imperium rosyjskiego. Po kilku latach pobytu w Rosji wystąpił o uzyskanie poddaństwa rosyjskiego, które też otrzymał. Było ono potrzebne z powodu ordynacji ołyckiej, żeby nie stracić do niej prawa, któryś z „antonińskich” Radziwiłłów musiał zostać poddanym cara. Dzięki dobrym stosunkom rodziców z dworem w Petersburgu wstąpił następnie do rosyjskiej służby dyplomatycznej i przydzielony został do poselstwa rosyjskiego w Londynie, gdzie objął stanowisko sekretarza ambasady. Podczas wyjazdów na kontynent poznał w Biarritz na francuskiej Riwierze Marię Bernardaky. Po niedługiej znajomości postanowił się z nią ożenić.

Młoda para pobrała się wbrew woli rodziny 2 września 1898 roku. Najpierw wzięła ślub w cerkwi prawosławnej i następnie ślub katolicki. Był to wielki skandal towarzyski, który głośnym echem odbił się w całej Europie, gdyż Michał Radziwiłł pochodzący z jednego z najznamienitszych arystokratycznych rodów europejskich ożenił się z córką kupca pochodzenia greckiego, w dodatku zamieszanego w afery finansowe. Ów mezalians przyczynił się do zerwania i tak nie najlepszych stosunków Michała z pozostałą rodziną. Z tego związku doczekał się dwojga dzieci: syna Antoniego (Michała) urodzonego 26 września 1899 roku w Paryżu i córki Leontyny urodzonej 26 września 1904 roku w Petersburgu.

Książę Michał prowadząc rozrzutny tryb życia zadłużył się po uszy, opuścił żonę i dzieci a wkrótce związał się z bogatą wdową - Hiszpanką Joanną Marią Henriettą de Medinilla (1866-1947). 2 marca 1915 roku wziął rozwód z pierwszą żoną a w następnym roku ożenił się z Hiszpanką. Nie był to koniec jego mariaży, bowiem rozwiódł się i z drugą żoną, by ożenić się po raz trzeci. 23 maja 1938 roku wziął ślub, tym razem z Angielką Harriet Steward Dawson (1870?-1945).

W latach 20. XX wieku pałac został uznany za zabytek. Michał Radziwiłł przeprowadził poważny remont pałacu. Założył centralne ogrzewanie, kanalizację oraz oświetlenie elektryczne. Wkrótce doprowadził jednak cały majątek do tak dużego zadłużenia, że trzeba było ustanowić dla niego kuratelę sądową.

Po wybuchu wojny, jeszcze w 1939 roku Michał Radziwiłł został zmuszony do opuszczenia swojego majątku, którego konfiskatę planował niemiecki namiestnik Wielkopolski – Artur Greiser. Sprawa księcia sprawiała jednak dla władz III Rzeszy sporo kłopotów, ponieważ posiadał on oprócz obywatelstwa polskiego także obywatelstwo niemieckie. W styczniu 1940 roku książę otrzymał zgodę na powrót do Antonina. Gdy tylko do niego przybył, został zatrzymany i zastosowano wobec niego areszt ochronny w Ostrowie. Następnie zmuszono go do wyjazdu w głąb Rzeszy i trafił wtedy do Berlina. Władze niemieckie w tym okresie nie potrafiły jeszcze zająć stanowiska w sprawie Michała Radziwiłła – polskiego arystokraty mającego powiązania rodzinne z arystokra-

cją niemiecką. Jego niemieckie obywatelstwo zostało zakwestionowane jednak dopiero w końcu 1941 roku. Cały czas Niemcom chodziło o konfiskatę majątku. W tej sytuacji Michał Radziwiłł chcąc uzyskać za majątek rentę postanowił podarować go Adolfowi Hitlerowi. Führer darowizny tej miał nie przyjąć z „prozaicznego” powodu, nie pozwalając na to kompromitujący styl życia arystokraty. Ordynacja przygodzicka została skonfiskowana i miała przejść na własność Państwowej Fundacji dla Niemieckich Badań Wschodnich (Reichsstiftung für die Deutsche Ostforschung) z której miał być m.in. utrzymywany niemiecki uniwersytet w Poznaniu. Sprawa z powodu posiadanego obywatelstwa niemieckiego przeciągała się. W tym czasie książę robił wszystko, by zostać przyjętym na niemiecką Volkslistę. Miał w tych działaniach wsparcie arystokracji niemieckiej, był przecież spokrewniony z kilkoma znaczącymi niemieckimi rodami arystokratycznymi, w tym z Hohenzollernami. Dopiero w 1944 roku orzeczono, że po 1920 roku nabył on polską przynależność państwową i nie przyjęto go na niemiecką Volkslistę. Głównym powodem odmowy były bardziej względy ekonomiczne niż polityczne. Michał Radziwiłł cały wspomniany okres błąkał się po Europie. Przygarnęła go w końcu druga żona i przyszło jemu swój żywot zakończyć w jej majątku w 1954 roku w Santa Cruz na Teneryfie. Ponieważ z rodziną nie utrzymywał żadnych kontaktów, ponadto po zakończeniu drugiej wojny światowej znalazł się z drugiej strony „żelaznej kurtyny”, okoliczności jego śmierci do dziś pozostają nieznane.

Antonin po wojnie

Po wojnie ordynacja przygodzicka została przejęta przez państwo polskie jako mienie poniemieckie. Na jej gruzach powstały nowe instytucje: gospodarstwo rybackie, szkoła rolnicza, spółdzielnie rolnicze i inne. Pałac przechodził różne koleje losu. Miał jednak dużo szczęścia, w przeciwieństwie do wielu innych podobnych obiektów przetrwał. Został odrestaurowany i pełni ważną rolę w życiu kulturalnym Południowej Wielkopolski.

Obecnie należy do Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu. W pałacu, nagrodzonym nagrodą „Europa Nostra’ 94” odbywają się koncerty muzyczne, w tym wybitnych pianistów z całego świata, podczas corocznego festiwalu „Chopin w barwach jesieni”. Kompozytora upamiętnia także organizowany przez PTTK od 1962 roku coroczny Ogólnopolski Rajd „Jesień Chopinowska”. Przed pałacem znajduje się jego pomnik z 1979 roku - rzeźba Mariana Owczarskiego a w pałacu izba pamięci. W przypałacowym parku z pomnikowymi dębami i innymi drzewami, na wysepce, znajduje się symboliczny nagrobek córek ks. A. Radziwiłła – Helenki (Fryderyki Heleny) i Lulu (Luizy) przeniesiony sprzed pałacu Radziwiłłów w Berlinie. Na północ od pałacu, na terenie Nadleśnictwa Antonin, zachowały się zabudowania gospodarcze z I poł. XIX wieku, a w nich m.in. izba edukacyjna i ośrodek edukacyjny. W dawnej leśniczówce z lat 1820. mieści się siedziba Nadleśnic-

twą. Na pn.-wsch. od pałacu znajduje się rezerwat przyrody „Wydymacz” a w całej okolicy duże skupisko dębów znanych jako „Dęby Antonińskie”. W lesie około 300 m na zachód od tartaku, za torami, obelisk z 1924 roku dla uczczenia ks. Ferdynanda Radziwiłła. Sam Antonin leży w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy” i Obszaru Specjalnej Ochrony Ptaków „Dolina Baryczy”.

W Antoninie, nazywanym „wielkopolskim kurortem” znajduje się ponadto Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy „Lido”, restauracja i plaża.

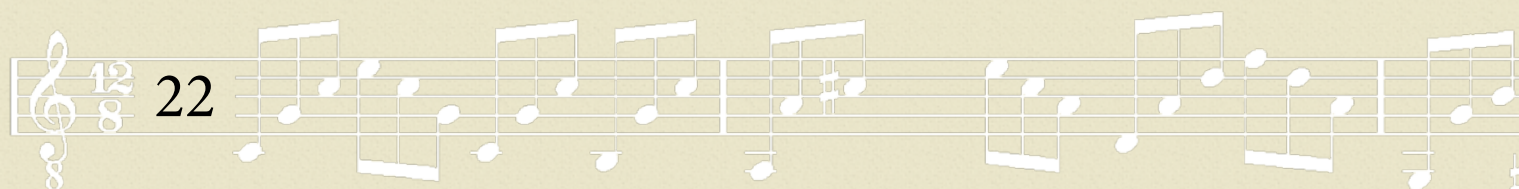
Fryderyk Chopin i Antonin

W pałacu w Antoninie gościło wiele europejskich osobistości, m.in.: caryca Rosji Aleksandra Fiodorowna, wielki książę Aleksander (przyszły car Rosji Aleksander II), królowie Prus: Fryderyk Wilhelm III, Fryderyk Wilhelm IV, książę Wilhelm Hohenzollern (przyszły król Prus i cesarz Niemiec) i wybitny uczony Aleksander von Humboldt.

Najbardziej jednak Antonin rozślał Fryderyk Chopin. Książę Antoni Radziwiłł zetknął się z Fryderykiem Chopinem w maju 1825 roku w Warszawie. 15 września 1826 roku Chopin w drodze powrotnej z Dusznik do Warszawy zatrzymał się z matką i siostrami na kilka godzin w pałacu w Antoninie. Wtedy Eliza Radziwiłłówna w swoim sztambuchu sportretowała Chopina po raz pierwszy. We wrześniu 1828 roku podczas spotkania w Poznaniu książę Radziwiłł zaprosił sławnego już wówczas kompozytora do Antonina. Drugi pobyt artysty w Antoninie miał miejsce od 26 października do 5 listopada 1829 roku. Wizyta w Antoninie zaowocowała utworami muzycznymi. Dzięki niej powstał *Polonez C-dur op.3*. Eliza Radziwiłłówna sportretowała wtedy kompozytora po raz drugi. Ostatni raz Fryderyk Chopin widział Antonin, gdy przejeżdżał przez miejscowość w nocy z 5 na 6 listopada 1830 roku, w drodze do Drezna.

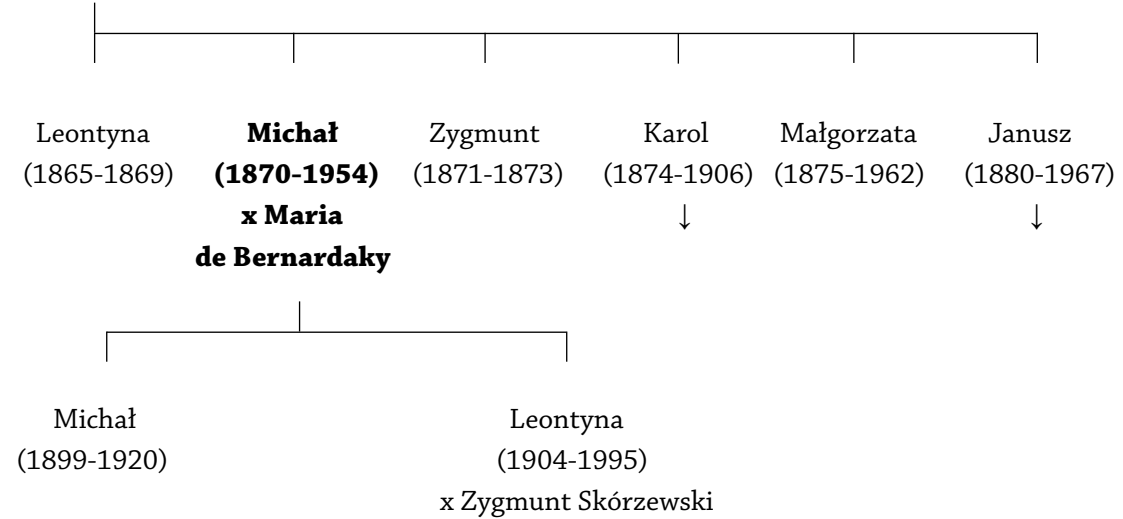
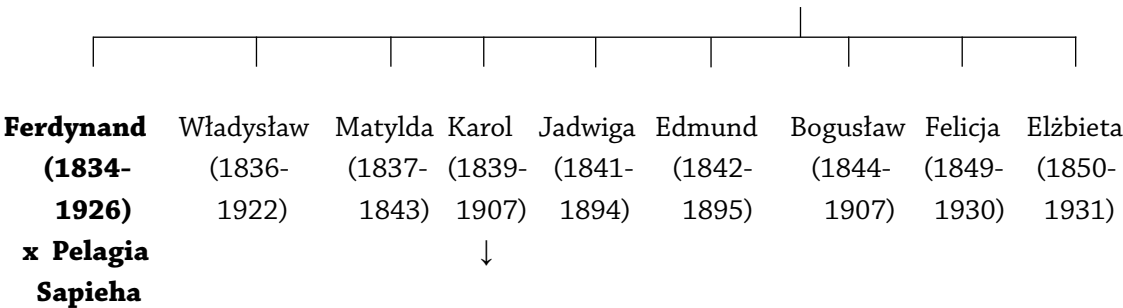
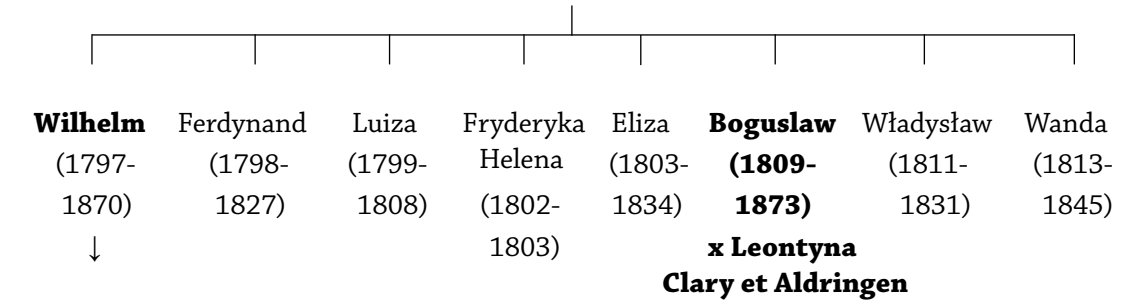
Fryderyk Chopin – portret ze „Sztambucha” Elizy Radziwiłłówny (1829).

Związek artysty z Antoninem jest szczególny. Fryderyk Chopin uratował bowiem pałac książąt Radziwiłłów. Przejazdy przez nasze okolice i jego pobyt w Antoninie przez ponad sto lat nie wzbudzały większego zainteresowania. W XX wieku ponieśliśmy ogromne straty materialne. Zniszczonych zostało bezpowrotnie m.in. wiele cennych zabytków. W przypadku dworów szlacheckich, dworów i pałaców, które były ośrodkami naszej kultury, największe straty ponieśliśmy nie podczas II wojny światowej, kiedy straty były też niemałe, ale dopiero po jej zakończeniu. W okresie kilkudziesięciu lat zdecydowana ich większość uległa zniszczeniu. Czy pałac Radziwiłłów w Antoninie mógł podzielić podobny los? Najprawdopodobniej tak by się stało, gdyby nie Fryderyk Chopin, a precyzyjniej się wyrażając, gdyby nie fakt, że w nim przebywał. Pamięć o tym wydarzeniu, przywracana społeczeństwu etapami, przyczyniła się do uratowania unikalnego w skali europejskiej zabytku kultury polskiej. Do II wojny światowej nie miało to żadnego znaczenia, obiekt żył swoim życiem i nic jemu nie zagrażało. Przywrócenie społeczeństwu pamięci o pobycie artysty u księcia Antoniego Radziwiłła uratowało zabytek. W 1957 roku ukazała się powieść Gustawa Bojanowskiego „Tydzień w Antonie” o pobycie Fryderyka Chopina u księcia Antoniego. Od tego momentu nasza świadomość stała się zupełnie inna, bardziej dojrzała, co miało też swoje następstwa. Pobyt kompozytora w Antoninie zajęło się Towarzystwo im. Fryderyka Chopina w Ostrowie Wlkp. Szczególną rolę odegrali w nim Franciszek Kowalski i Kazimierz Pussak, którzy zajęli się „lobby” chopinowskim. Mimo ich zabiegów ratowanie pałacu w Antoninie wydawało się sprawą beznadziejną. W 1972 roku przez Antonin przejeżdżał Jerzy Waldorff, który obejrzał pałac i po powrocie do Warszawy przystąpił do akcji ratowania jednego z nielicznych miejsc w kraju, które pamiętało Fryderyka Chopina.

Antonińscy Radziwiłłowie

Antoni Henryk (1775-1833) x 1796 Luiza Hohenzollern (1770-1836)

Ostatnim właścicielem Antonina i ostatnim (IV) ordynatem przygodzickim był prawnuk księcia Antoniego – Michał Radziwiłł, który zmarł w 1954 roku

Wśród potomków księcia Antoniego spotykamy obecnie 11 Radziwiłłów w linii męskiej. Wszyscy wywodzą się od młodszego syna księcia – Bogusława i jego syna Ferdynanda. Reprezentują oni pokolenia:

- V: 1. Karol Stanisław (uroku1931) - wnuk Karola (1874-1906);
2. Jan Stanisław (uroku1947) – wnuk Janusza (1880-1967).
- VI: 3. Marcin Dominik (uroku1965) - prawnuk Karola;
4. Paweł Mikołaj (uroku1970) - także prawnuk Karola;
5. Karol Ferdynand (uroku1969) – prawnuk Janusza;
6. Jan Michał – prawnuk Janusza (uroku1979);
7. Filip (uroku1981) – prawnuk Janusza.
- VII: 8. Dominik Ferdynand (uroku2001) – praprawnuk Janusza;
oraz praprawnukowie Karola:
9. Barnaby (uroku2006);
10. Alexei (uroku2008);
11. Felix (uroku 2011).

Wybór literatury:

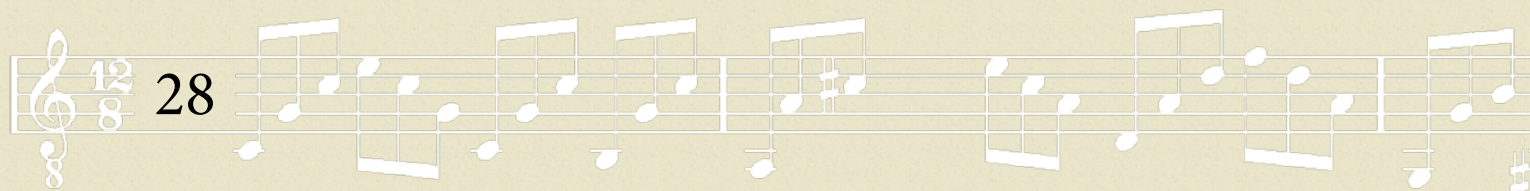
- Małyszko Stanisław, *Majątki wielkopolskie: Powiat ostrowski*. T III, Szreniawa 1996.
- Pałat Zenon, *Zespół pałacowy książąt Radziwiłłów w Antoninie. Dziedzictwo materialne*, Kalisz 2011.
- Radziszewski Edmund, *Radziwiłłowie wielkopolscy. Od Kiernowa do Antonina*, w: „Rocznik Ostrowskiego Towarzystwa Genealogicznego”, t. IV, Ostrów Wielkopolski 2009, ss. 81-118.

0 0,5 1,0 m

- granica parku krajobrazowego
- granica rezerwatu przyrody
- szlaki turystyczne piesze
- szlaki rowerowe
- szlak konny
- stacja paliw; parking; przystanek PKS
- hotel; agroturystyka; inny nocleg
- camping; schronisko młodzieżowe; leśniczówka
- restauracja; bar; kawiarnia
- kościół zabytkowy; kaplica zabytkowa
- pałac; ruiny; muzeum;
- krzyż przydrożny; pomnik
- kąpielisko; ośrodek jeździecki; łowisko
- miejsce odpoczynku; gniazdo bocianie; wieża
- pomnik przyrody; park zabytkowy

Pocztówki i ich wydawcy

Maciej KOWALCZYK

Pocztówki (zwane też kartkami pocztowymi i widokówkami), czyli służące do korespondencji kartonowe kartki z motywem ikonograficznym, wysyłane bez koperty, towarzyszą nam od prawie półtora wieku. Pierwsze z nich pojawiły się już u schyłku lat 60. XIX stulecia. Po pewnym okresie wahań i oporów ze strony władz pocztowych, które obawiały się naruszenia tajemnicy korespondencji, pomysł ten dość szybko się przyjął, a pocztówka stała się nieodłącznym elementem codziennego życia naszych przodków. Dziś, gdy zawiera ona przede wszystkim świąteczne życzenia albo pozdrowienia z wakacji, trudno wyobrazić sobie, jak ważne funkcje spełniała przed wiekiem, gdy służyła do przekazywania wszelkich informacji, spełniając rolę współczesnych e-maili, SMS-ów i MMS-ów.

Ukazuje to fragment powieści „Noce i dnie” pióra Marii Dąbrowskiej, opisującej następujące perypetie Barbary Niechcic, która jadąc pociągiem z Serbinowa do Częstochowy, zbliżała się do jednej ze znajdujących się na tej trasie stacji:

Gdy do niej dojeżdżano, w panią Barbarę jak piorun strzeliła myśl, że zapomniała zapytać Bogumiła, czy przenosząc się do dzieci zostawił w Serbinowie polecenie, jak mają palić w piecach. Gorączkowo dobiegła z torebki zaadresowaną na Raciborskie Przedmieście pocztówkę, którą miała napisać pod koniec podróży i wrzucić na dworcu w Częstochowie jako dowód, że szczęśliwie przybyła na miejsce.

- Tam na dworcu dostanę chyba drugą - pomyślała - a tę muszę wysłać zaraz z następnej stacji. Poproszę jakiego tragarza, to mi ją wrzuci.

Wprowadzenie do pocztowego obiegu pocztówki było niezmiernie ważnym etapem w rozwoju przesyłania korespondencji. Krótkie treści przekazywane na nich zachęcały bowiem do korzystania z tej formy komunikacji osoby nawet najbardziej niechętne pisaniu długich listów, zaś znajdujący się na kartkach obrazek podnosił ich walory estetyczne.

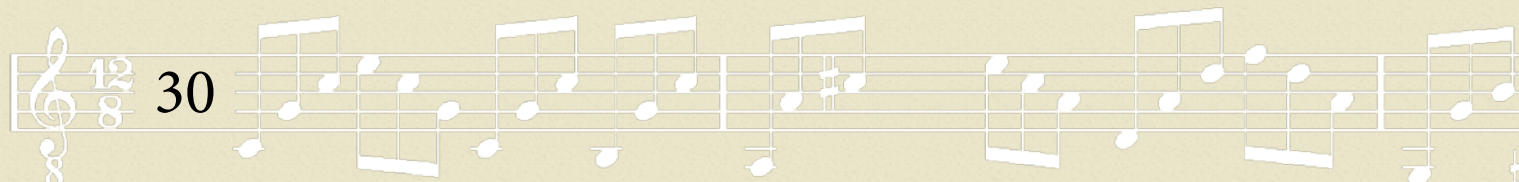
Miejsca na korespondencję początkowo było bardzo niewiele. Pierwsze pocztówki zawierały bowiem na jednej stronie ilustrację zajmującą aż 3/4 jej powierzchni, natomiast strona druga była w całości zajęta przez liniaturę przeznaczoną na dane adresata. Na wpisanie tekstu nadawca kartki dysponował zatem jedynie niewielką przestrzenią po prawej stronie, co nieraz zmuszało go do zajęcia na ten cel również części z obrazkiem. W lutym 1905 roku ten układ graficzny kartek został zmieniony, przyjmując kształt

Miejsce na adres na pocztówkach sprzed 1905 roku (zbiory P. Maslińskiego).

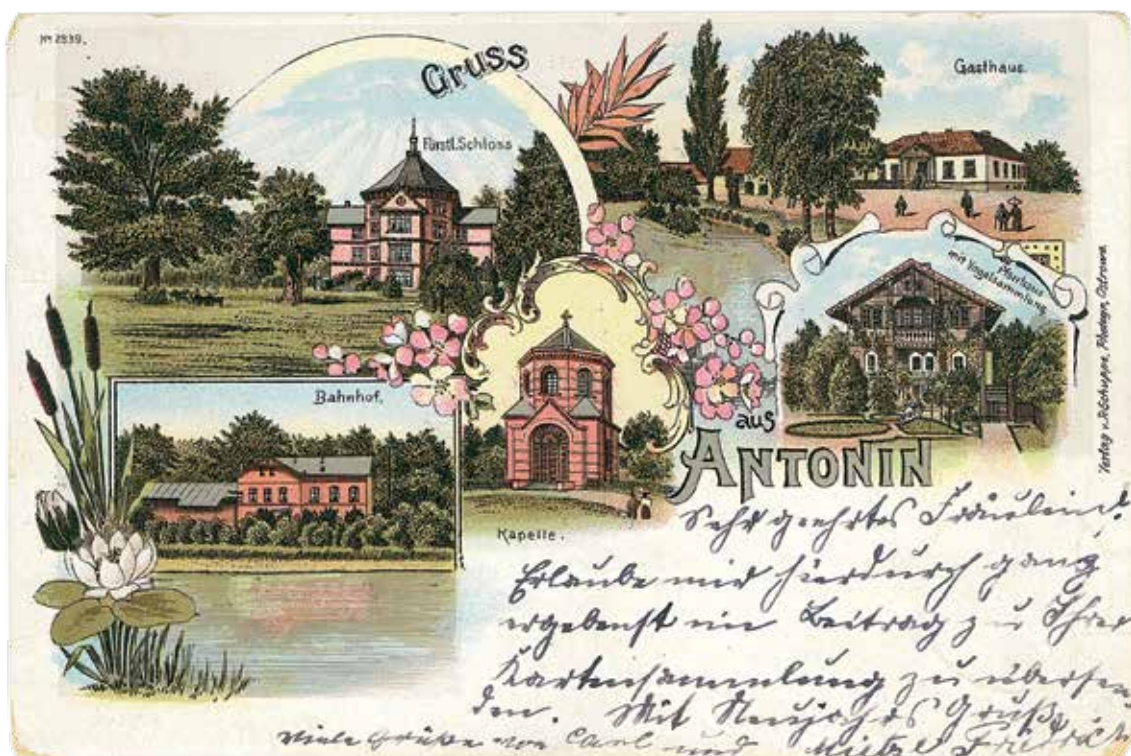
Miejsce na adres i korespondencję na pocztówkach od 1905 roku (zbiory P. Maslińskiego).

znany obecnie. Jedna strona została wówczas w całości zajęta przez ilustrację, natomiast stronę drugą podzielono na dwie części: adresową oraz przeznaczoną na korespondencję, co umożliwiło zamieszczenie jej dłuższej treści.

W swojej prawie półtorawiekowej historii pocztówki wykonywane były różnorodnymi technikami. Jedną z nich była litografia, technika stosunkowo kosztowna, której zastosowanie umożliwiało wykonanie jedynie niewielkiej, bo nieprzekraczającej 2000 egzemplarzy edycji danej kartki. Na początku XX wieku (zwłaszcza po reformie układu graficznego kartek z 1905 roku) wydawcy pocztówek do ich produkcji coraz powszechniej zaczęli stosować technikę światłodruku. Dawała ona możliwość znacznego zwiększenia nakładu kartek, ale wykluczała druk wielokolorowy.

Światłodruk zdominował kolejne lata „złotego wieku” pocztówki. Terminem tym określa się okres od schyłku XIX wieku po I wojnę światową. Znaczne upowszechnienie w europejskich społeczeństwach umiejętności pisania i czytania oraz rozbudowana sieć pocztowa sprawiły, że wysyłanie kartek stało się zjawiskiem masowym, obejmującym wszystkie grupy społeczne. W okresie tym wydawano pocztówki z widokami obiektów nawet niewielkich miejscowości. Z terenu obecnego powiatu ostrowskiego znane są powstałe wówczas kartki przedstawiające między innymi widoki Boczkowa, Bogdaju, Glińnicy, Gostyczyny, Masanowa, Nabyszy, Raczyc Rososzycy, Słaborowic i Tarchała. Samo

Pocztówka litograficzna z widokami Antonina z końca XIX wieku (zbiory P. Maślińskiego).

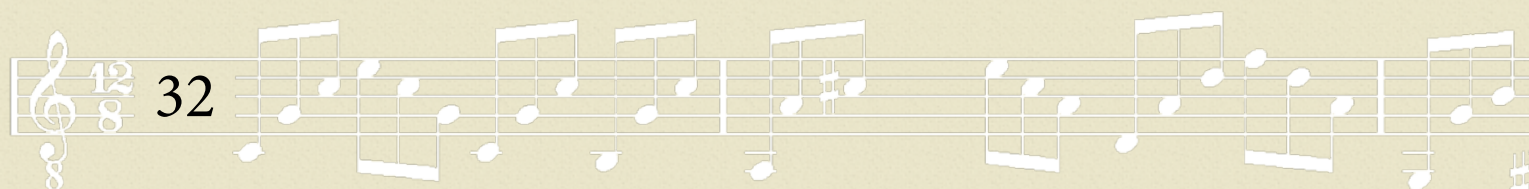

Pocztówka z początku XX wieku wykonana techniką światłodruku (zbiory P. Maślińskiego).

zaś miasto Ostrów (w 1914 roku liczące około 16 tysięcy mieszkańców) do 1939 roku doczekało się – według szacunkowych ustaleń – około półtora tysiąca rodzajów pocztówek z widokami jego ulic, budynków oraz parków.

Ale nawet na tle „złotego wieku” kartek prawdziwy fenomen stanowi przypadek podostrowskiego Antonina. Ta niewielka wieś (licząca pod koniec lat 70. XIX stulecia zaledwie 140, a obecnie około 470 mieszkańców) może poszczycić się bowiem wyjątkowo dużą liczbą pocztówek przedstawiających znajdujące się w niej obiekty. Od schyłku XIX wieku po rok 1989 wydano ich aż około sto rodzajów, z czego prawie 2/3 powstało przed rokiem 1945.

W konsekwencji Antonin jest jedną z czterech miejscowości powiatu ostrowskiego najczęściej umieszczanych na starych pocztówkach. W rankingu tym pierwsze miejsce bezapelacyjnie zajmuje wspomniany Ostrów Wielkopolski, za którym plasują się Nowe Skalmierzyce, do 1918 roku miejscowość przygraniczna z monumentalnym dworcem kolejowym. Pod względem liczby wydanych pocztówek Antonin (w którym na przełomie lat 70. i 80. XIX wieku znajdowało się zaledwie 16 domów mieszkalnych) wyprzedza jednak prawdopodobnie znacznie większy Odolanów (do 1932 roku powiatowe miasto, które u progu XX wieku liczyło 2500 mieszkańców) i dystansuje Raszków zamieszkały w 1908 roku przez 1660 osób.

Ten filokartystyczny sukces niewielkiej miejscowości położonej wśród lasów nad jeziorem Szperek jest zasługą zaledwie kilku obiektów umieszczanych na pocztówkach.

Większość z nich (zwłaszcza wydanych w okresie zaborów) przedstawia drewniany pałac myśliwski wybudowany w latach 1822-1824 przez słynnego architekta Karla Friedricha Schinkla i przez kolejne stulecie będący siedzibą rodu książąt Radziwiłłów, którym Antonin zawdzięcza swój rozwój (na części kartek znajduje się on jako jeden z kilku motywów). Wśród 58 opublikowanych w niniejszym albumie pocztówek powstałych do roku 1918, motyw pałacu nie pojawia się zaledwie w 13 przypadkach. Co ciekawe, wydawcy obiekt ten opisywali częściej jako „zamek” (z niem. *Schloss*), a określenie „pałac” (z niem. *Palais*) zostało użyte zaledwie sześciokrotnie.

Tendencja ta jest zgodna z ówczesną praktyką nazewniczą. O zamku w Antoninie wspomina bowiem także „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego” (tom I z 1880 roku) oraz wydana w 1929 roku w Poznaniu publikacja „Zabytki wielkopolskie. Ilustrowany przewodnik po Poznaniu i Wielkopolsce”.

Dominacja pałacu jako motywu pocztówek Antonina skończyła się w 1918 roku. W latach 1919-1945 pojawił się on zaledwie na 5 spośród 20 wydanych wówczas widokówek umieszczonych w albumie (w jednym przypadku ukazano wówczas jego wnętrze). Z kolei w okresie Polski Ludowej (1945-1989) na 30 wyprodukowanych rodzajów antonińskich kartek pałac Radziwiłłów znajduje się na 14 (w tym w dwukrotnie wśród obiektów naniesionych na widokówki z mapką województwa kaliskiego).

Drugim pod względem popularności motywem umieszczanym na pocztówkach Antonina jest jezioro Szperek wraz ze znajdującym się nad nim zajazdem i ośrodkiem wypoczynkowym, który obecnie nosi nazwę Pensjonat i Restauracja „Lido”. Nastrojowe ujęcia jeziora z okresu zaborów ustępowały po 1918 roku na rzecz ukazywania go jako interesującego miejsca rekreacyjnego wraz z tętniącym życiem „Lido”, a tendencja ta została utrzymana także po II wojnie światowej.

Dość często na pocztówkach Antonina pojawiała się kaplica grobowa Radziwiłłów (dziś kościół rzymskokatolicki p. w. Matki Boskiej Ostrobramskiej), a znacznie rzadziej inne obiekty, jak książęca ptaszarnia i dworzec kolejowy. Po II wojnie światowej stosunkowo popularnym tematem kartek stał się zaś ośrodek campingowy.

Najwcześniejsze znane ostemplowania antonińskich pocztówek pochodzą z roku 1898. Najstarsza spośród kartek zamieszczonych w albumie została wysłana w sierpniu 1898 roku, co jest wynikiem bardzo dobrym, zważywszy na wielkość tej miejscowości (najwcześniej wysłana poznańska pocztówka jest zaledwie o trzy lata starsza, a gdańska o pięć lat). Pod tym względem Antonin wypada też bardzo dobrze w porównaniu z miastami regionu ostrowskiego. Najstarszy datownik znajdujący się na pocztówce z Ostrowa pochodzi wprawdzie z 13 stycznia 1897 roku; ale najwcześniejsza kartka z Odolano-

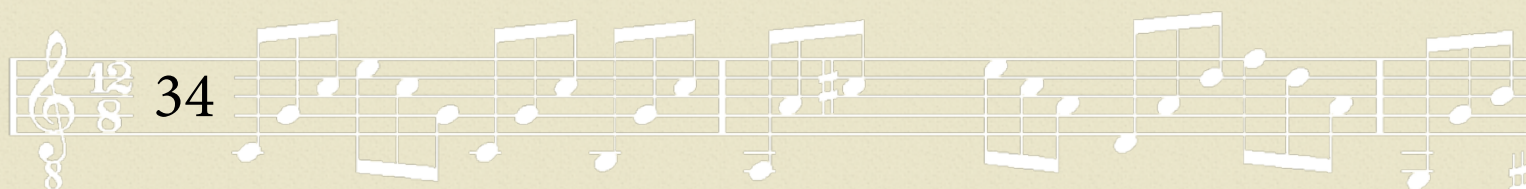
wa została ostemplowana 5 października 1899 roku, a z Raszkowa z 4 września 1900 roku (a zatem odpowiednio: rok i dwa lata po pierwszych stemplowaniach pocztówek Antonina).

Najstarsza spośród datowanych pocztówek, które opublikowano w albumie, została wydana u schyłku XIX stulecia przez ostrowskiego księgarza Hermanna Hayna. Podobnie jak większość pocztówek z lat zaborów jest ona wykonana techniką światłodruku. Z okresu sprzed 1918 roku znanych jest także kilka typów antonińskich kartek wydanych techniką litograficzną. Z kolei w okresie międzywojennym i podczas II wojny światowej wykonywano je nawet na papierze fotograficznym o formacie kart pocztowych opatrzonym na odwrocie liniaturą.

Na przestrzeni pierwszych dziewięciu dekad historii antonińskich pocztówek (do roku 1989) znanych jest 20 ich wydawców. Większość z nich działała w „złotym wieku” pocztówki, kiedy to została wydana ponad połowa kartek prezentowanych w albumie. Okres międzywojenny reprezentuje trzech zidentyfikowanych wydawców, lata II wojny światowej – dwóch, zaś trwający niemal pół wieku czas Polski Ludowej (1945-1989) – zaledwie trzech wydawców (a ponadto „Poczta Harcerska na szlaku Fryderyka Chopina”). W albumie znajduje się ponadto kilka pocztówek, których twórców nie udało się ustalić (są to wspomniane już nieopisane fotografie o formacie pocztówki z liniaturą na odwrocie).

Do roku 1945 pocztówki przedstawiające Antonin były dziełem głównie niewielkich wydawców zarówno narodowości niemieckiej jak i polskiej, zazwyczaj ostrowskich foto-

Reklama
zakładu
fotograficznego
R. Stange
na odwrocie
wykonanej
przez niego
fotografii
(zbiory
Macieja
Kowalczyka).

Reklama zakładu fotograficznego Paula Schuppe'go na odwrocie wykonanej przez niego fotografii (zbiory M. Kowalczyka).

Stefan Rowiński (1875-1943).
Fotografia z początku XX wieku.
(zbiory K. Rowińskiego).

grafów (R. Stange, Paul Wodak, Szymon i Jadwiga Furmanek) lub właścicieli księgarni i sklepów papierniczych (Hermann Hayn, Paul Wodak, Włodzimierz Niesiołowski, Stefan Rowiński, Georg Vetter i Jan Mrówczyński).

Nie odbiegało to od ogólnej tendencji, którą znawca tematyki starej pocztówki Jakub Skutecki ujął w słowach:

(...) widokówki z mniejszych miejscowości ukazywały się jako produkty firm lokalnych, niekiedy monopolizujących rynek dla całej okolicy. (J. Skutecki, Widokówki poznańskie i ich wydawcy, [w:] „Miasto na pocztówce. Poznań na tle porównawczym”, Poznań 1999, s. 37-47).

Antoninem jako tematem pocztówek interesowały się jednak wówczas również duże wydawnictwa, często znacznie oddalone od pałacu Radziwiłłów (znajdujące się we

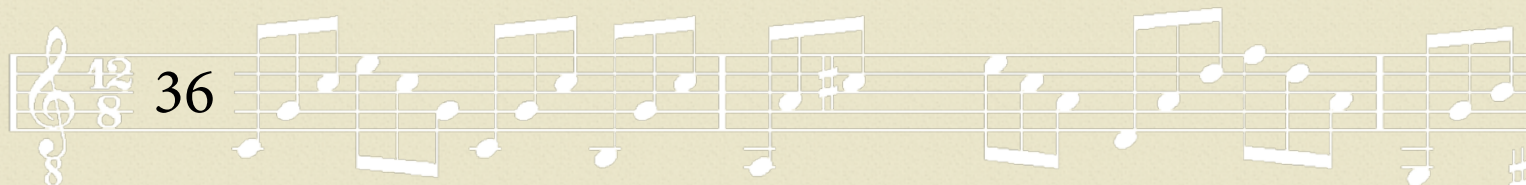
Drukarnia Stefana Rowińskiego (po prawej, w głębi) przy ówczesnej ulicy Kościelnej w Ostrowie (zbiory M. Kowalczyka).

Reklama księgarni Heleny Niesiołowskiej z okresu międzywojennego (J. Kajdasz (opr.), Książka adresowa miasta Ostrowa, Ostrow Wielkopolski 1927/1928).

Wrocławiu, Poznaniu, a nawet Berlinie, Dreźnie i Lwowie).

Najwięcej kartek z widokami antonińskich obiektów jest dziełem Hermanna Hayna, niemieckiego księgarza od schyłku XIX wieku do roku 1918 prowadzącego w Ostrowie skład papieru pod nazwą „Herman Hayn, Buch- und Papierhandlung”. Jest on autorem aż 18 pocztówek. Niewiele mniej, bo 13 znanych kartek, zostało przed II wojną światową wyprodukowa-

nych przez polskiego księgarza Włodzimierza Niesiołowskiego i jego żony Heleny z domu Schmidt.

Pozostali wydawcy pocztówek Antonina do 1945 roku wydali ich co najwyżej po kilka rodzajów, a niektórzy poprzestali na jednej (R. Stange, Paul Wodak, Hermann Lukowski, Franz Riegner, Georg Vetter).

Interesujące jest, że słynny ostrowski zakład fotograficzny Szymona i Jadwigi Furmanków, znany pod nazwą „Foto Ilona”, w latach międzywojennych wydawca największej liczby pocztówek Ostrowa, w przypadku Antonina poprzestał na produkcji zaledwie pięciu kartek (z których trzy powstały jeszcze w czasie za-
borów).

W okresie międzywojennym i podczas niemieckiej okupacji widoki Antonina na pocztówkach dokumentował za to lokalny fotograf Jan Kubica z Czarnogolasu (wydawca sześciu kartek, głównie z lat 1939-1944).

Po drugiej wojnie światowej na skutek nacjonalizacji przemysłu wydawanie widokówek zmonopolizowały Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Turystyczno Krajoznawczego oraz Biuro Wydawnicze „Ruch” (a od lat 70. XX wieku Krajowa Agencja Wydawnicza jako część koncernu RSW Prasa-Książka-Ruch). Dziełem tych trzech przedsiębiorstw są wszystkie znane kartki, które ukazały się w latach 1945-1989.

Wydany w 1929 roku ilustrowany przewodnik po Wielkopolsce „Zabytki wielkopolskie” przy opisie Antonina wymienia „zamek myśliwski Radziwiłłów” i znajdujące się

Zdjęcie wykonane na początku XX wieku w zakładzie fotograficznym „Ilona” Szymona i Jadwigi Furmanków (zbiory M. Kowalczyka).

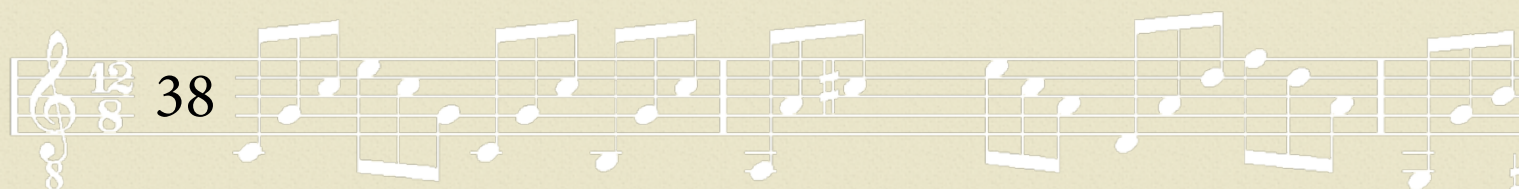
Księgarnia Włodzimierza i Heleny Niesiołowskich (po prawej) na ostrowskim Rynku (zbiory M. Kowalczyka).

przy nim: „ładny park, wielkie lasy, jeziora”, a ponadto zlokalizowany na wyspie w parku sarkofag dla dzieci Antoniego Radziwiłła oraz „kapliczkę”, w której spoczywają ciała innych Radziwiłłów (*Zabytki wielkopolskie. Ilustrowany przewodnik po Poznaniu i Wielkopolsce*, Poznań 1929, s. 267).

Z kolei powojenny „Katalog zabytków sztuki w Polsce” (tom V, zeszyt 16, Warszawa 1958, s. 1) zawiera jedynie informacje o dwóch antonińskich obiektach: pałacu myśliwskim oraz kaplicy. Niewiele więcej dodaje wydany dziewięć lat później przewodnik po województwie poznańskim (F. Jaskowiak, *Województwo poznańskie. Przewodnik*, Warszawa 1967, s. 155), w którym – poza opisem pałacu, kaplicy i grobowca na wysepce – można przeczytać, że Antonin to:

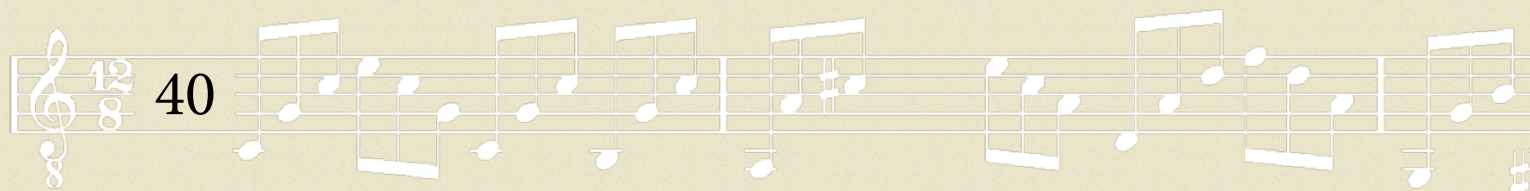
wieś śródleśna nad stawem z plażą piaszczystą, miejscowość wycieczkowa i wypoczynkowa głównie dla ludności Ostrowa i Ostrzeszowa, a także Kalisza.

Te właśnie walory rekreacyjne Antonina w połączeniu z bezcennym zabytkiem związanym ze sławnym książęcym rodem Radziwiłłów i owianym legendą pobytu Chopina sprawiły, że ta niewielka miejscowość była tak chętnie wykorzystywanym motywem pocztówek, a tendencja ta utrzymuje się do dziś.

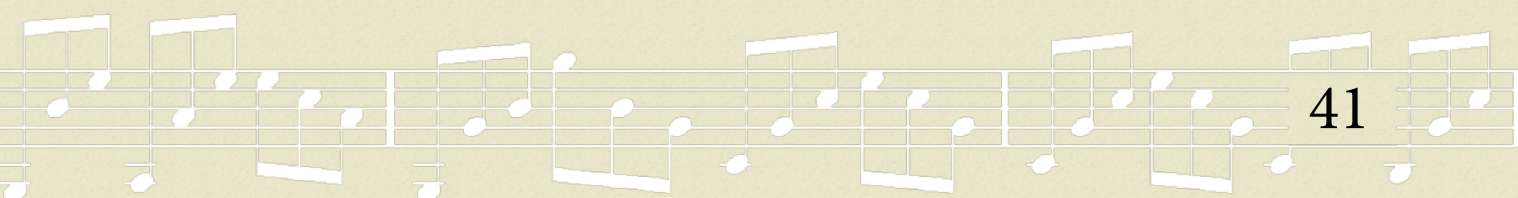
Wybór literatury:

- Banach Witold, *Ostrów Wielkopolski w dawnej pocztówce 1897-1939*, Ostrów Wielkopolski 2002.
- Bartczak Jacek (red.), *Dawny Powiat Odolanowski na starych pocztówkach*, Raszków 2012.
- Jackowski Jacek, *Najstarsze pocztówki poznańskie*, „Filokartysta” 1998, nr 1-2.
- Skutecki Jakub, *Widokówki poznańskie i ich wydawcy*, [w:] „Miasto na pocztówce. Poznań na tle porównawczym”, Poznań 1999.
- Spychała Piotr, *Pocztówki województwa poznańskiego wydane przez PTTK w latach 1954-1975*, Poznań 1997.
- Spychała Piotr, *Pocztówki województwa poznańskiego wydane przez RUCH w latach 1958-1975*, Poznań 2004.

ANTONIN

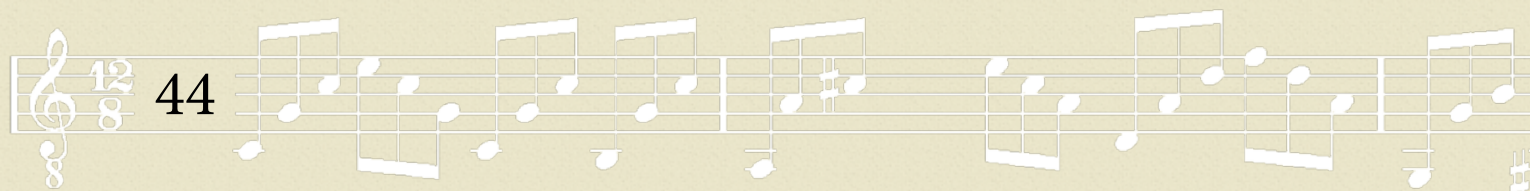
Pocztówki wydane
przed 1945 rokiem

ANTONIN - POCZTÓWKI WYDANE PRZED 1945 ROKIEM

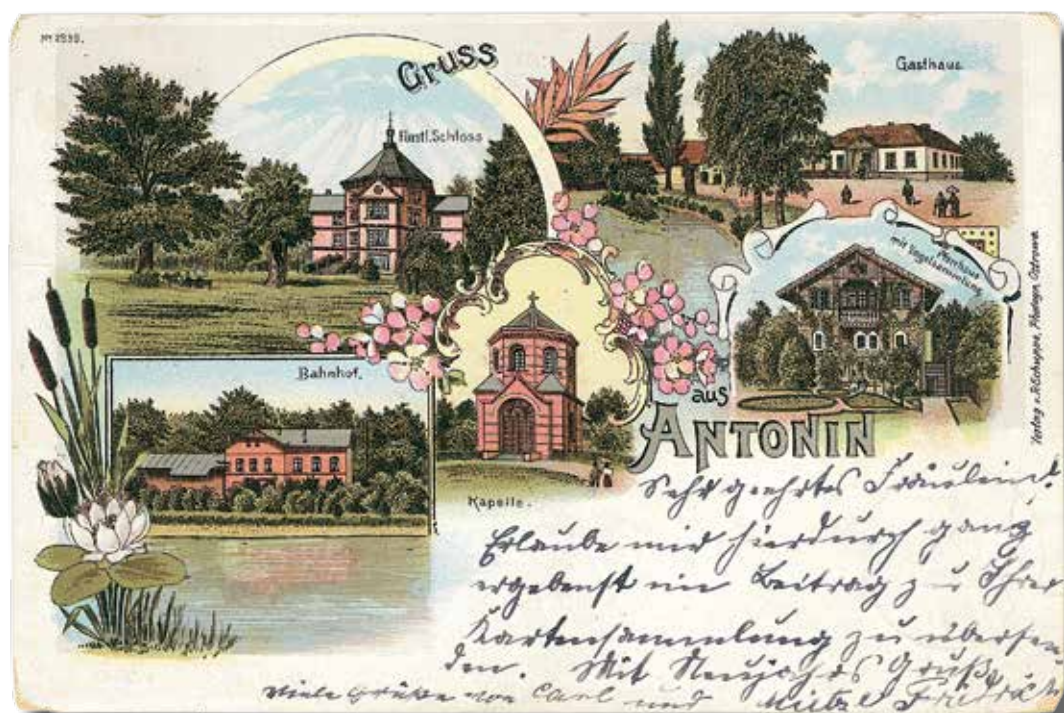
Paul Schuppe - Verlag v. Photograph P. Schuppe Ostrowo; Nakładem P. Schuppego fotografa w Ostrowie	45
R. Stange - Verlag R. Stange Photograph Ostrowo	48
Paul Wodak - Verlag P. Wodak, Photograph, Ostrowo	49
Hermann Hayn Hermann Hayn, Buch- und Papierhandlung Ostrowo	50
Włodzimierz Niesiołowski - Verlag W. Niesiołowski, Ostrowo	62
H. L., B. - „Kunstverlag” Hermann Lukowski, Photogr. Breslau	69
Stefan Rowiński - Verlag von Stefan Rowinski Ostrowo	70
Zakład fotograficzny „Ilona”	72
Alfred Zieger - Graphisches Institut Alfred Zieger, Dresden	76
Isidor Themal - Verlag Isidor Themal, Posen	78
Franz Riegner - Franz Riegner, Postkarten Fabrik	83
Jan Mrówczyński „Globus”	84
Spółka Wydawnicza „Postęp”, Niemojewski & Dębicki we Lwowie ..	86
Drukarnia i Księgarnia Św. Wojciecha w Poznaniu	88
Jan Kubica - Fotoatelier J. Kubitza Schwarzwald Warthegau	90
M. Diebitsch Verlag Deutsche Heimat, M. Diebitsch Berlin-Pankow	94
Georg Vetter	96
Wydawcy nieznani	97

Paul Schuppe

Verlag v. Photograph P. Schuppe Ostrowo;
Nakładem P. Schuppego fotografa w Ostrowie

Fotograf, właściciel zakładu mieszczącego się w Ostrowie przy ul. Wrocławskiej 20. Przedsiębiorstwo to prowadził w latach 1893-1899. Jest wydawcą czterech znanych odmian pocztówek Antonina, w tym dwóch wykonanych techniką litografii. Tworzył kartki zarówno z opisem w języku niemieckim jak i polskim, a przedmiotem jego zainteresowania poza pałacem myśliwskim (wydanym metodą światłodruku w ujęciu „nocnym”) były niemal wszystkie ważniejsze obiekty w tej miejscowości. Umieścił je na urokliwej litografii ozdobionej motywami roślinnymi. W albumie zaprezentowano jej wersję niemieckojęzyczną, wiadomo jednak, że istnieje również wydanie w języku polskim.

Nakładem P. Schuttszego fotografa w. Ostrowie.

Zamek.

Pozdrowienie z Antonina.

Gnuzl. grüß dich Antonina
wie immer sehr lieblich
Pierz pieszko Antonina
Pierz pieszko Antonina
Pierz pieszko Antonina
Pierz pieszko Antonina
Pierz pieszko Antonina
Pierz pieszko Antonina

Verlag v. Photograph P. Schöppe, Odessa.

Fürstl. Schloss.

Gruss aus Antonin.

Schreib selbst. Brief unser
Mutter und ihre, gedruckte ist
kein ?!!

Groß lieben Brief unser
Selle

R. Stange

Verlag R. Stange Photograph Ostrowo

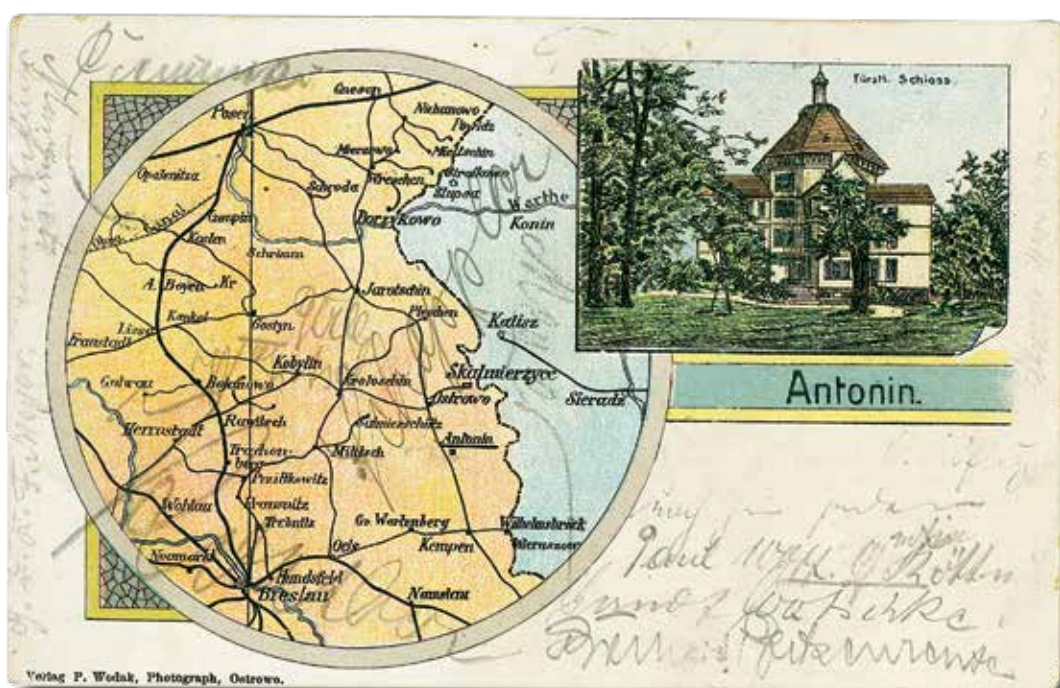
Ostrowski fotograf, który w 1899 roku przejął zakład przy ul. Wrocławskiej 20 prowadzony wcześniej przez Paula Schuppego. Działalność zakończył przed rokiem 1905. Jego dziełem jest tylko jedna antonińska pocztówka – piękna czteroobrazkowa litografia, na której widoki poszczególnych obiektów zostały wkomponowane w motyw czterolistnej koniczyny.

Paul Wodak

Verlag P. Wodak, Photograph, Ostrowo

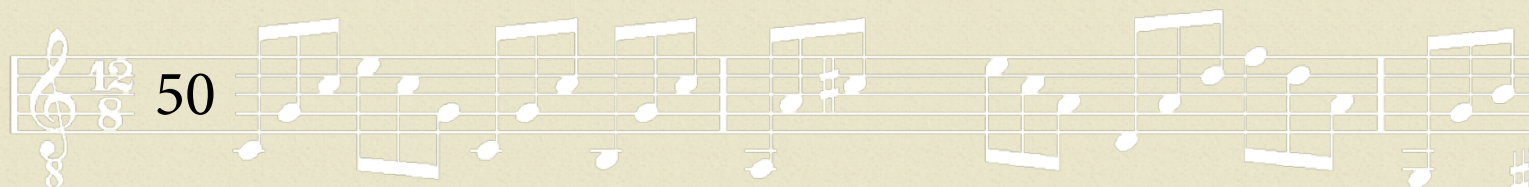
Ostrowski fotograf prowadzący zakład przy ul. Wrocławskiej 20. Działał od około roku 1905 do 1908. Poza wydawaniem własnych pocztówek wykonywał fotografie dla innych wydawców. Jego dziełem jest jedna antonińska widokówka – litografia łącząca w ciekawy sposób motyw pałacu myśliwskiego z mapą pogranicza niemiecko-rosyjskiego w okolicach Ostrowa i Kalisza. Pocztówki z tej serii znane są także z innych miejscowości (m. in. z Ostrowa, gdzie obok mapy znajduje się obrazek przedstawiający kasyno oficerskie).

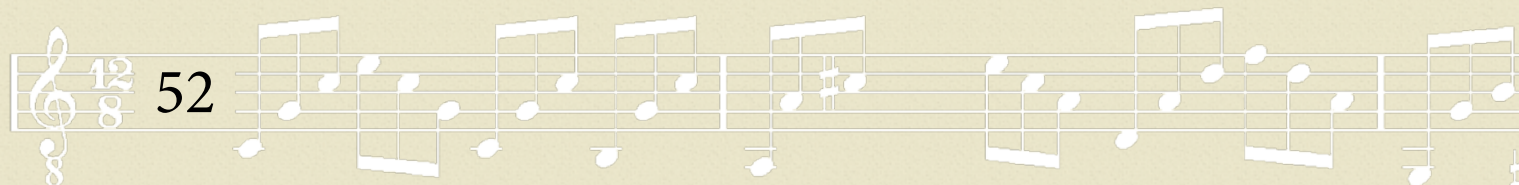
Hermann Hayn

Hermann Hayn, Buch- und Papierhandlung Ostrowo Hermann Hayn, Buch- und Papierhandlung Ostrowo Hermann Hayn, Buch- und Papierhandlung Ostrowo

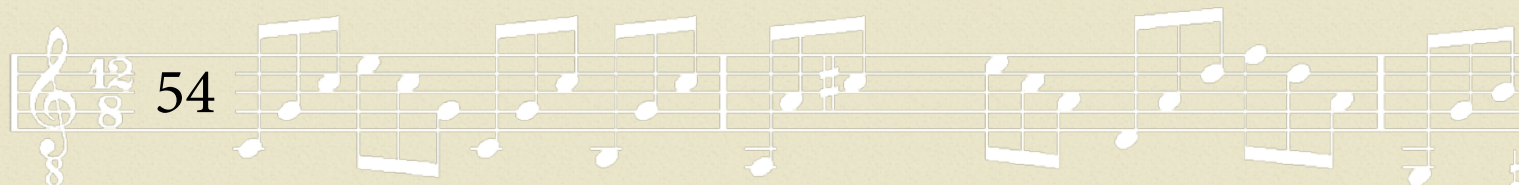
Właściciel księgarni i sklepu z artykułami papierniczymi mieszczących się na ostrowskim Rynku pod numerem 25. Jego działalność obejmowała okres 1897-1918. Jest wydawcą największej liczby antonińskich pocztówek, które powstały przed II wojną światową. W wyniku jego działalności powstało ich w sumie 18 rodzajów, w tym kartka posiadająca najstarszy stempel pocztowy spośród wszystkich prezentowanych w albumie (6 sierpnia 1898 roku). Znajduje się ona na sąsiedniej stronie.

Gruss aus Antonin.

Fürstlich Radziwill'sches Jagdschloß.

Gruss aus

Antonin

3. Mai 1901

Moglie mia
carissima!

Va me bene

(dormo), die

am 1. Juni

gesehen bei dem

bei Tereza'sen

Wohnung in Gosty

nich bei dem

am 1. Juni

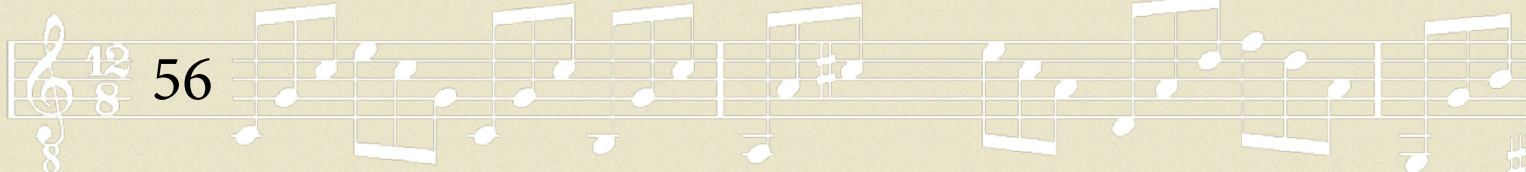
am 1. Juni

am 1. Juni

am 1. Juni

Fürstlich Radziwill'sches Jagdschloß

Grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti
grazie tante per le 70 biglietti

Fürstlich Radziwiłł'sches
Jagdschloss.

25600 Verlag Hermann Hayn in Ostrowo.

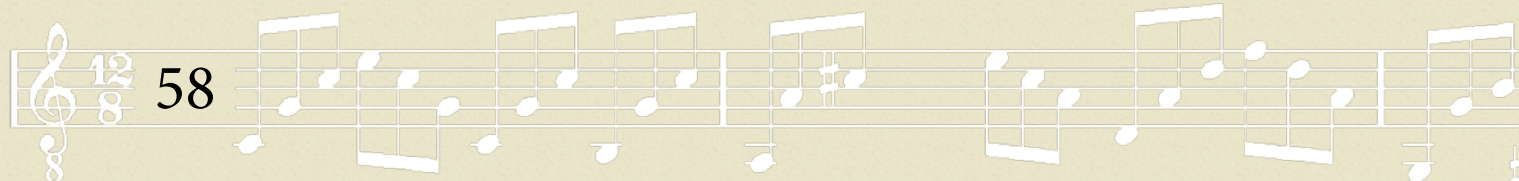
Gruss
aus Antonin, d. 14. IV. 01.

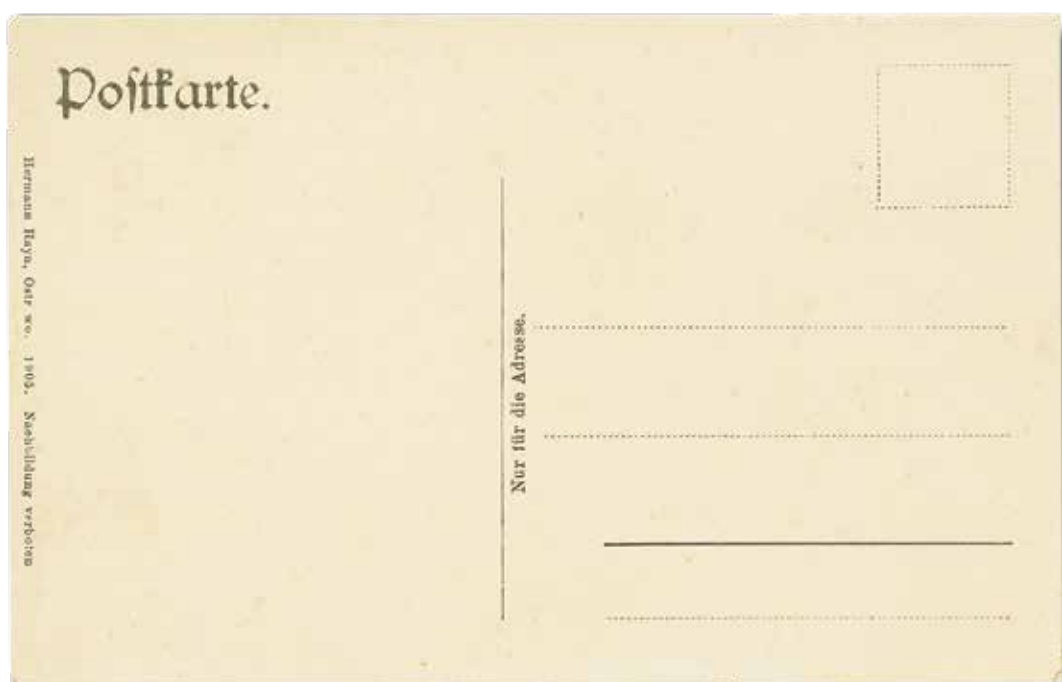
Sehr gerne habe ich
Ihre Briefe erhalten und
mich sehr freuen. Ich
hoffe, dass Sie sich
wohl befinden. Ich
habe Ihnen
schon
schreiben
wollen, aber
keine Zeit
gefunden. Ich
hoffe, dass Sie
sich
wohl befinden.
Ich
hoffe, dass Sie
sich
wohl befinden.

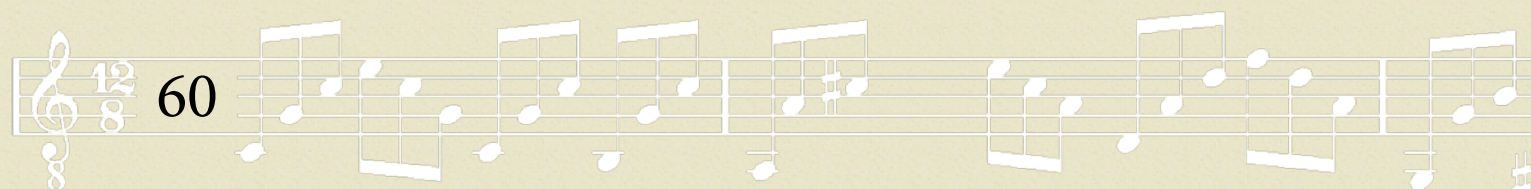
Sehr gerne habe ich Ihre Briefe erhalten, so habe ich auch
Ihre Briefe erhalten. Ich hoffe, dass Sie sich
wohl befinden. Ich habe Ihnen
schon schreiben wollen, aber keine Zeit
gefunden. Ich hoffe, dass Sie sich
wohl befinden. Ich hoffe, dass Sie
sich wohl befinden.

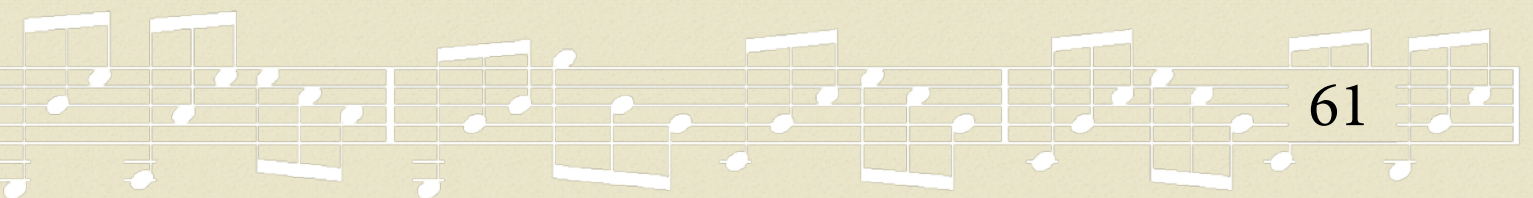

Antonin — Fürstlich Radziwiłł'sches Jagdschloss

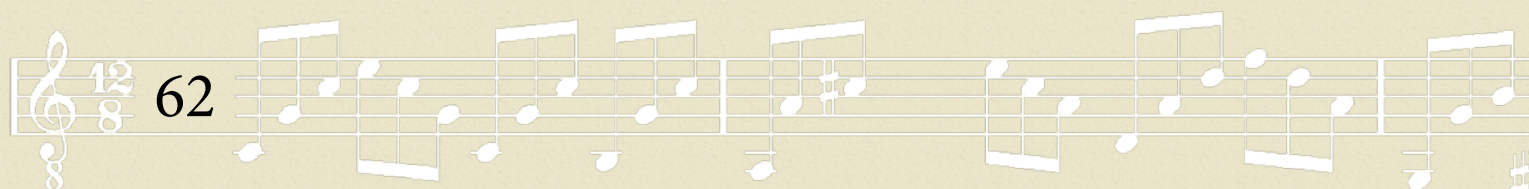

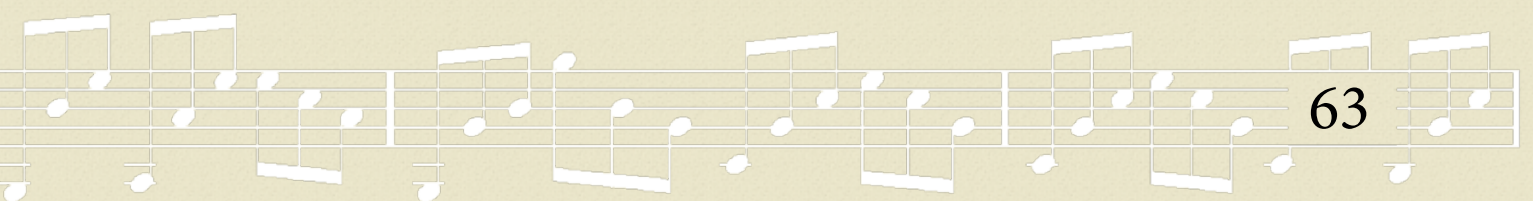
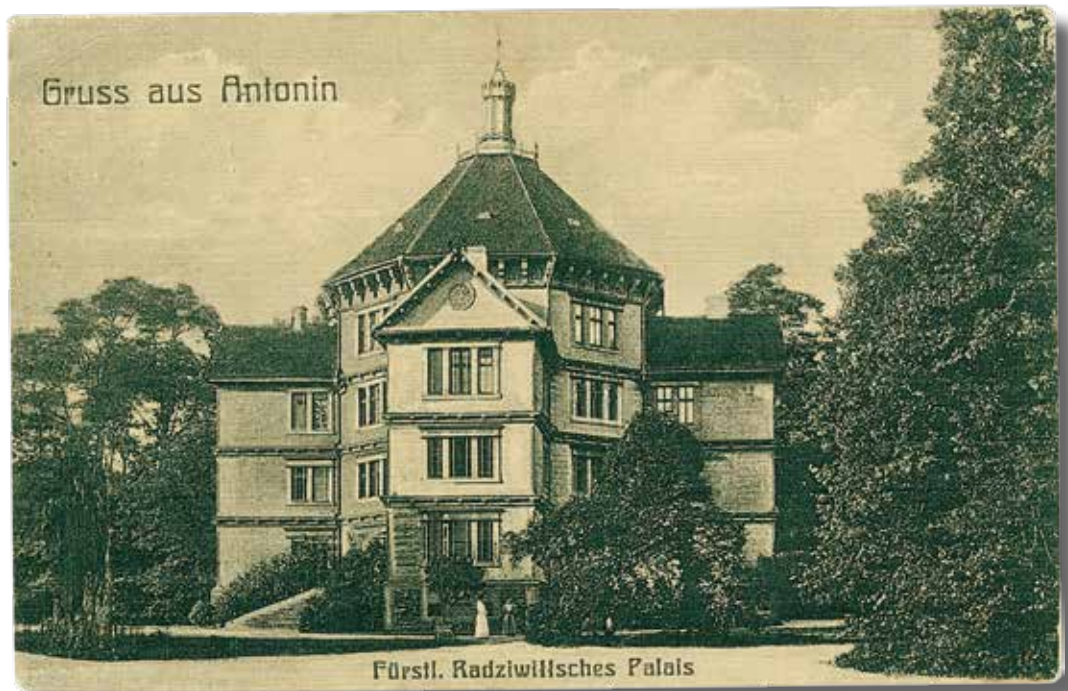

Włodzimierz Niesiołowski

Verlag W. Niesiołowski, Ostrowo

*Z*ałożyciel i właściciel księgarni znajdującej się na Rynku w Ostrowie pod numerem 11, która działała w latach 1893-1928. Po jego śmierci prowadzeniem tego przedsiębiorstwa zajęła się wdowa Helena Niesiołowska z domu Schmidt (ok. 1863-1924). Wydawnictwo to było drugim (po Hermannie Haynie) pod względem ilości pocztówek wyprodukowanych przed rokiem 1945. W sumie wydano ich 13, w dwóch wersjach językowych (polskiej i niemieckiej). Ich głównym motywem jest pałac Radziwiłłów, a ponadto „Lido” i jezioro Szperek. Ostatni z wymienionych obiektów został ukazany w niezwykle urokliwych ujęciach. W albumie brak niemieckiej wersji językowej pocztówki prezentowanej na stronie 68.

Pozdrowienie z Antonina.

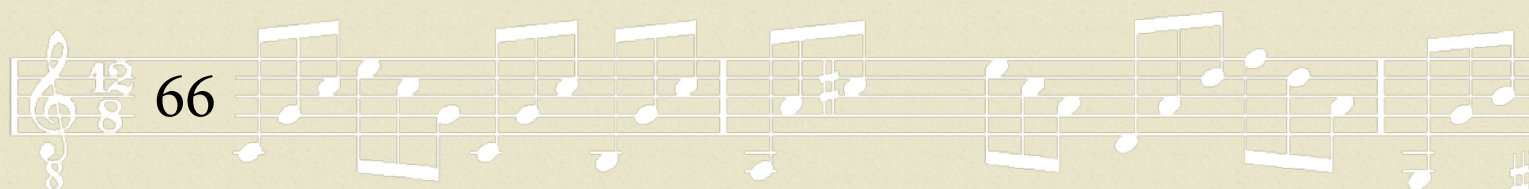
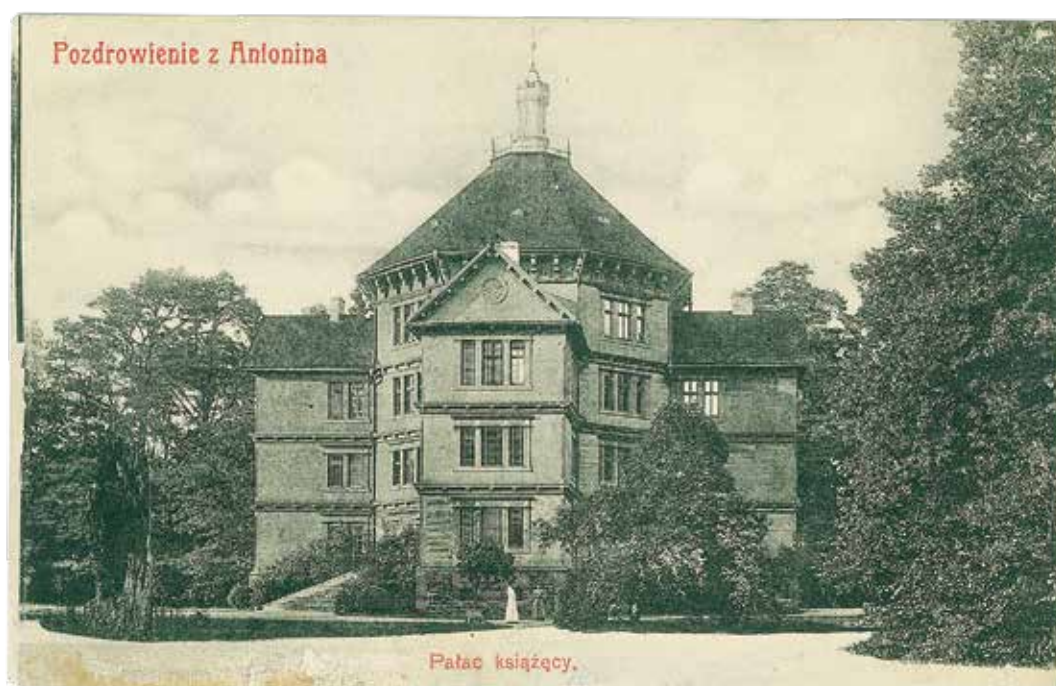
Gruss aus Antonin

Pozdrowienie z Antonina

Gruss aus Antonin.

H. L., B.

„Kunstverlag” Hermann Lukowski, Photogr. Breslau

Działający we Wrocławiu duży wydawca pocztówek. Antonin zawdzięcza mu jedną kartkę przedstawiającą pałac Radziwiłłów z charakterystycznie wyretuszowanymi gałęziami drzew wokół tego budynku.

Stefan Rowiński

Verlag von Stefan Rowinski Ostrowo

*Z*ijący w latach 1875-1943 legendarny ostrowski społecznik i działacz niepodległościowy, pierwszy polski burmistrz Ostrowa po okresie zaborów.

Rowiński był legendarną postacią, „spiritus movens” działalności polskiej w Ostrowie w czasie zaboru pruskiego. Od Rowińskiego wychodziły pierwsze nici działań wyzwoleniczych i kulturalnych (M. Grześczyk, Miasto mej młodości, „Gazeta Ostrowska”, nr 47 (211) z 28 listopada 1993, s. 9).

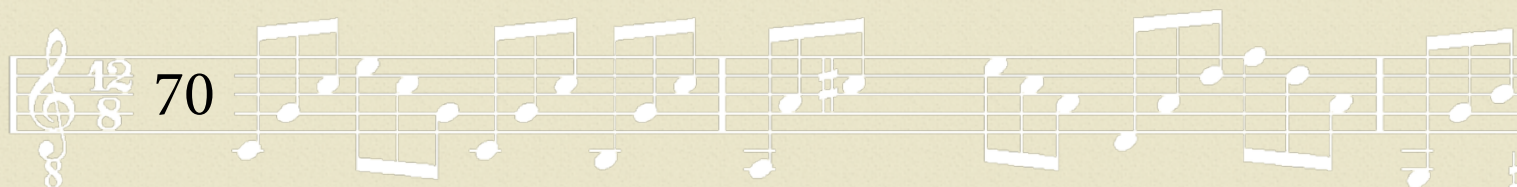
Bernard Błaszczak, pracujący u Stefana Rowińskiego, wspominał po latach:

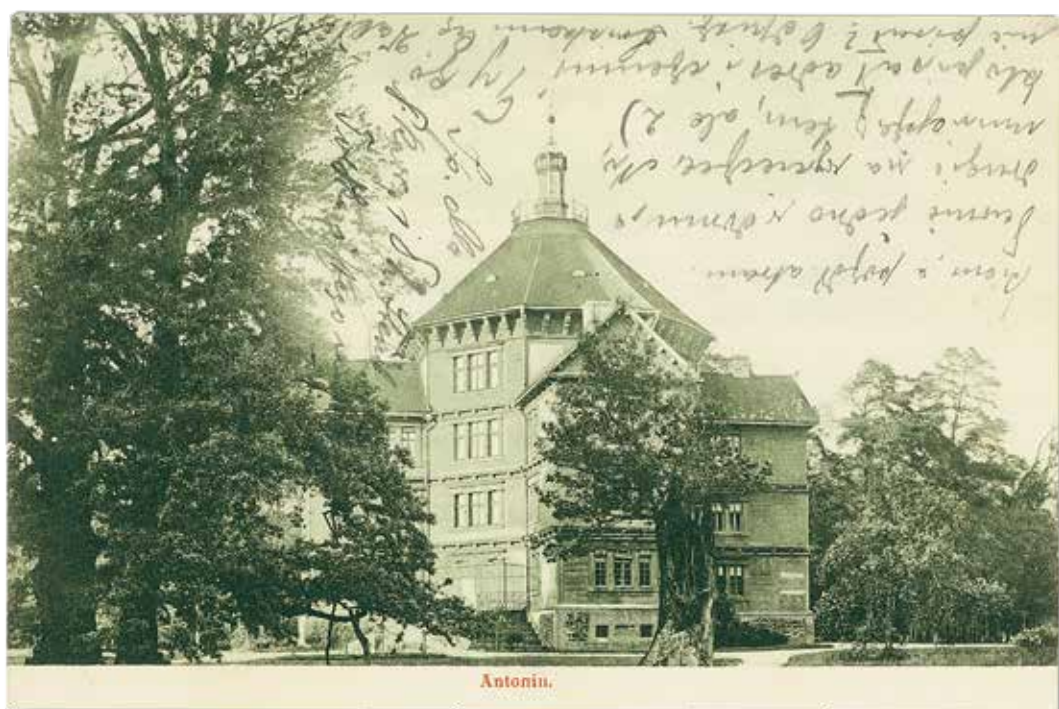
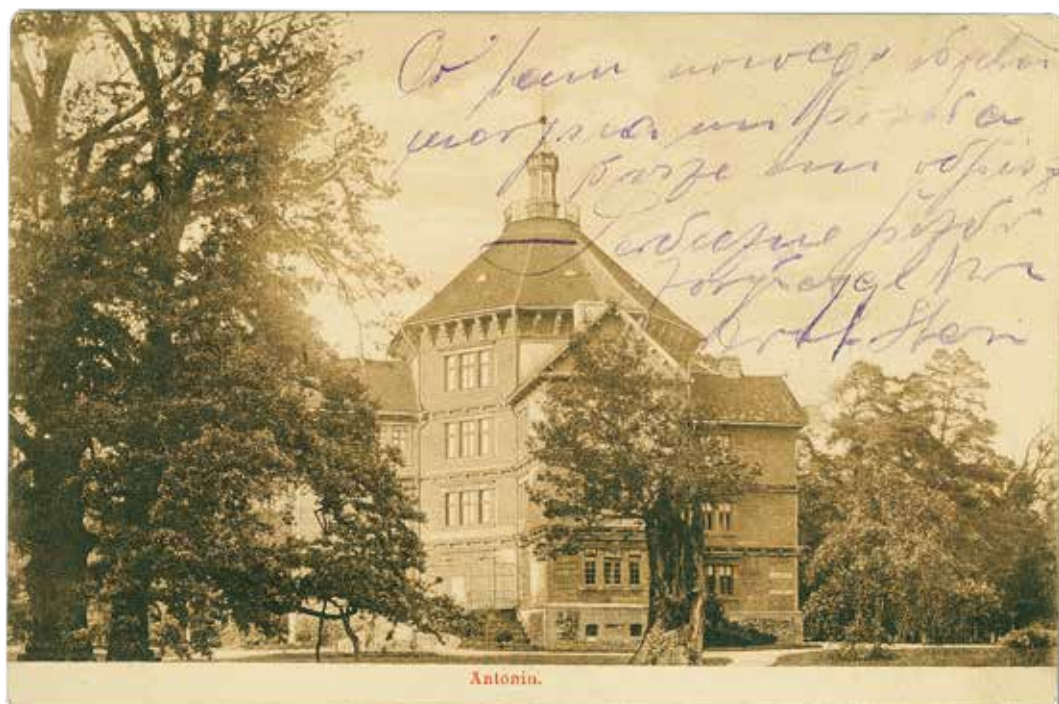
(...) przeszedłem w roku 1908 jako pomocnik tzw. szwajcerdegen, do drukarni polskiej w Ostrowie, której właścicielem był znany ostrowski działacz społeczny, Stefan Rowiński. Obok drukarni Rowiński był właścicielem i założycielem znanej księgarni polskiej, Księgarnia ta stanowiła ośrodek pracy kulturalnej i oświatowej, była źródłem wszelkich nowości literackich, wydawanych przeważnie w Krakowie, cieszącym się wówczas względną swobodą w wydawaniu dzieł pisarzy polskich. Cała polska inteligencja grupowała się przy boku Stefana Rowińskiego i jego księgarni, a zwłaszcza cała miejscowa młodzież gimnazjalna. (...)

Księgarnia mieściła się przy ul. Kościelnej [nr 11] w starym parterowym domu, a w podwórzu znajdowało się skromne pomieszczenie drukarni. (...)

Wskutek rozwoju czytelnictwa okazało się, że drukarnia nie może w swym ówczesnym stanie podołać wymogom, wobec czego Rowiński z okazji wybudowania nowego, okazałego gmachu na miejscu starej rudery rozbudował również lokale drukarni (B. Błaszczak, Moje wspomnienia ostrowskie, „Kronika Wielkopolski”, nr 2 (118) z 2006, Poznań 2006, s. 126).

Stefan Rowiński wydawaniem pocztówek zajmował się w okresie zaborów, zaprzestając tej działalności w Drugiej Rzeczypospolitej. Znany jest tylko jeden typ wykonanej przez niego kartki z Antonina przedstawiający pałac Radziwiłłów, który występuje w trzech odcieniach kolorystycznych (w albumie brak pocztówki w kolorze niebieskim).

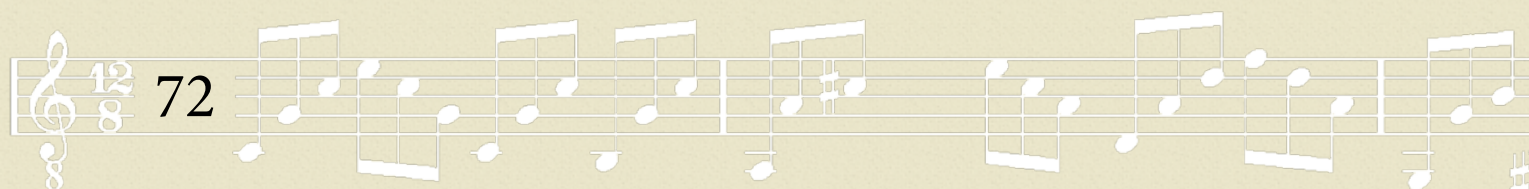

„Ilona”

Zakład fotograficzny założony w Ostrowie około 1907 roku przez Szymona Furmanka (1867-1915), z zawodu szewca. Prowadzony wcześniej we Wrześni, został przeniesiony do Ostrowa prawdopodobnie na skutek szykan, jakim poddawany był przez władze pruskie właściciel, który w 1901 roku wydał patriotyczne pocztówki przedstawiające dzieci uczestniczące w strajku szkolnym (E. Skorupa, *Polskie symbole kulturowe przed sądem pruskim w latach 1871-1914. „O podburzanie do gwałtów...”*, Kraków 2004, s. 414-415 i 417).

Po śmierci założyciela prowadzenie przedsiębiorstwa (znajdującego się przy ul. Kolejowej) przejęła jego żona Jadwiga Furmanek z domu Szostak (1881-1948), a następnie jej córka Eugenia Maria Furmanek (1904-1957).

„Foto Ilona” była najaktywniejszym wydawcą ostrowskich pocztówek w okresie międzywojennych. Dla Antonina wyprodukowała łącznie pięć kartek, z czego trzy pierwsze jeszcze w okresie zaborów (pierwsza z nich – z powodu znacznego uszkodzenia – została zaprezentowana w albumie po retuszu). Niezmiernie interesująca jest ostatnia pocztówka, przedstawiająca wnętrze kaplicy w Antoninie podczas pogrzebu księcia Ferdynanda Radziwiłła w 1926 roku.

Zamek księżąt Radziwiłłów w Antoninie.

Nakł. „Ilona”, Ostrów (w/kp.)
Przedruk wzbroniony.

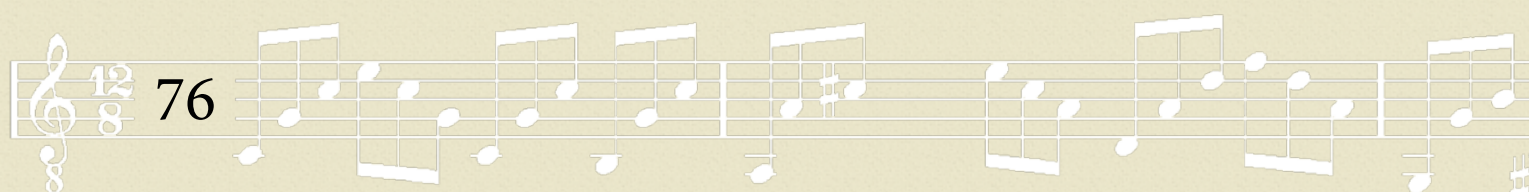

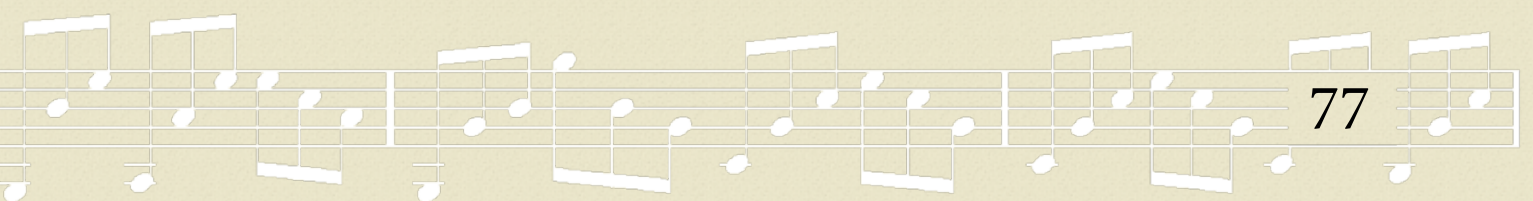

Alfred Zieger

Graphisches Institut Alfred Zieger, Dresden

Właściciel zakładu graficznego w Dreźnie specjalizującego się w produkcji pocztówek. Jego działalność wydawnicza obejmowała okres po roku 1904. W albumie prezentowane są trzy jego pocztówki z Antonina, które wszystkie przedstawiają pałac Radziwiłłów.

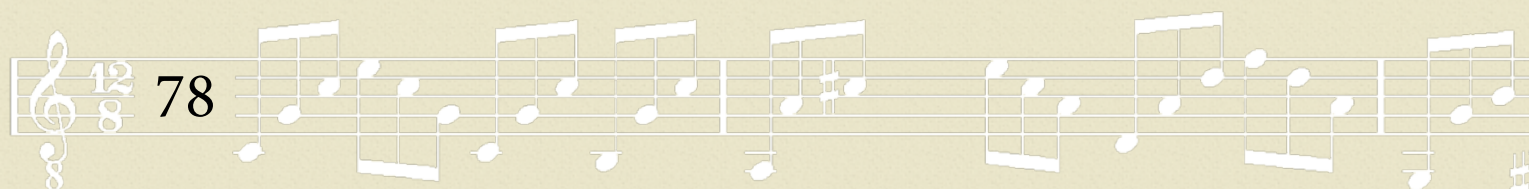

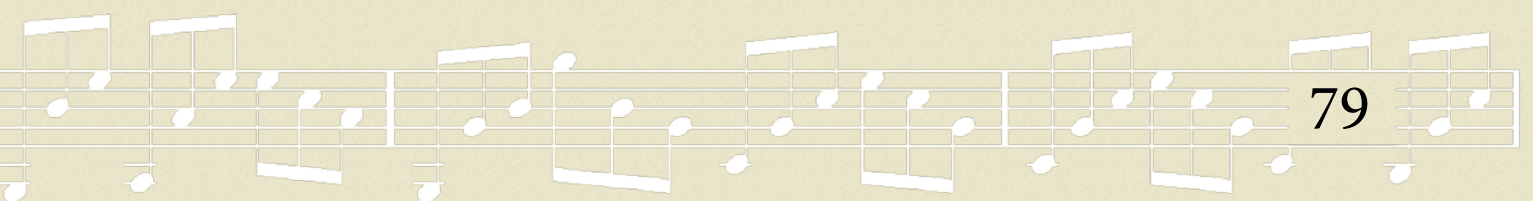

Isidor Thernal

Verlag Isidor Thernal, Posen

Właściciel największej poznańskiej wytwórni pocztówek, działający w latach 1900-1920. Przy oznaczaniu wydawanych kartek posługiwał się sygnaturą Tx. Znanych jest dziewięć rodzajów pocztówek tego wydawnictwa z widokami Antonina. Większość z nich przedstawia pałac myśliwski, ale motywem trzech stało się również jezioro Szperek w bardzo malowniczych i rustykalnych ujęciach. Dostosując się do potrzeb odbiorców, Isidor Thernal wydawał również pocztówki z polskimi opisami. W przypadku Antonina znana jest jedna taka kartka.

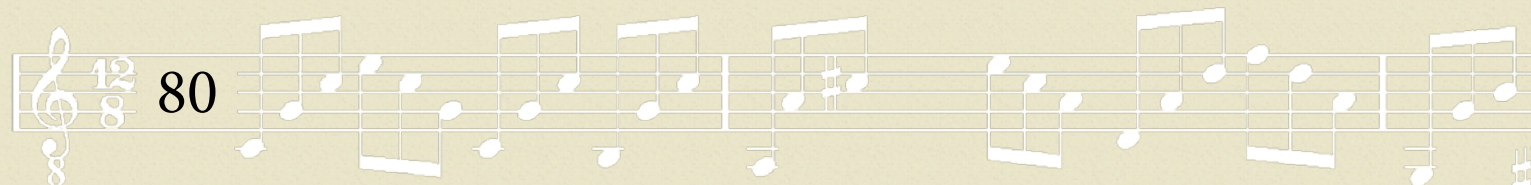

ZAMEK W ANTONINIE PRZY OSTROWIE

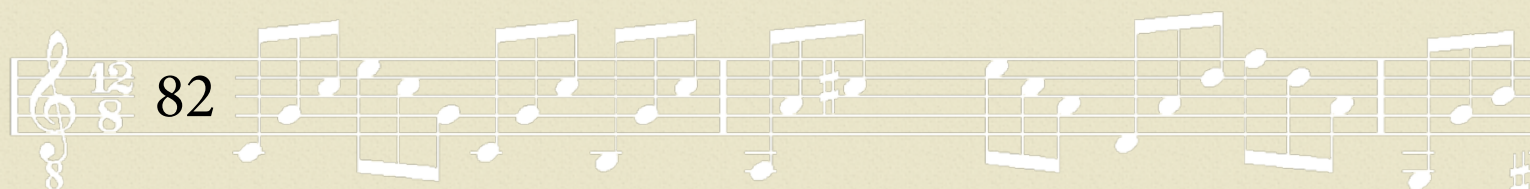
SCHLOSS ANTONIN BEI OSTROWO

OSTROWO, Seelandschaft in Antonin

Franz Riegner

Franz Riegner, Postkarten Fabrik

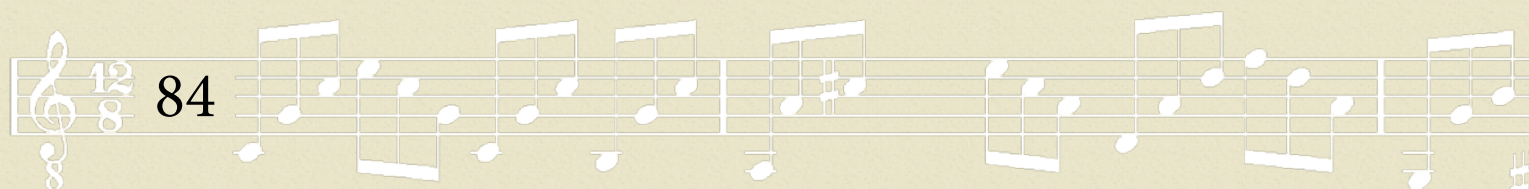
*W*ydawca pocztówek prowadzący swój zakład w miejscowości Oberstephansdorf (obecnie Szczepanów) na Dolnym Śląsku. Dla Antonina wydał tylko jedną kartkę przedstawiającą ośrodek wypoczynkowy Johanna Adama (obecnie Pensjonat i Restauracja „Lido”).

Jan Mrówczyński

„Globus”

*W*łaściciel sklepu galanteryjno-papierniczego działającego w latach 1906-1928 na ostrowskim rynku pod numerem 35. Przedsiębiorstwo to w okresie zaborów wydało dwie pocztówki z widokami Antonina. Jedna przedstawia ciekawe ujęcie pałacu Radziwiłłów z niemieckim opisem, natomiast druga to polskojęzyczna trójwidokowa kartka z motywem zajadu (obecnego „Lido”), jeziora Szperek oraz kaplicy.

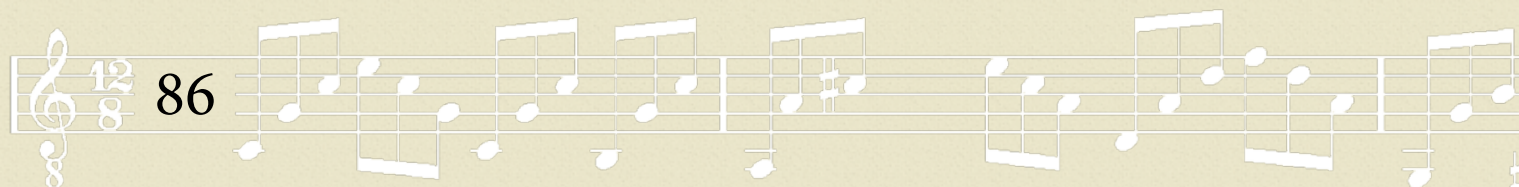
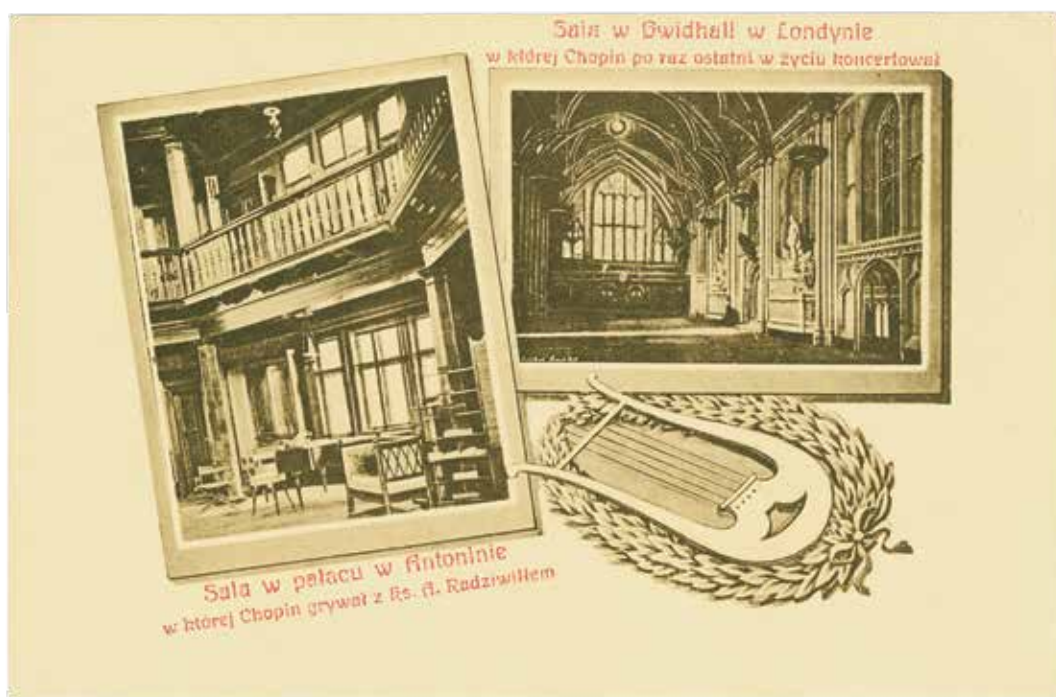

„Postęp”

Spółka Wydawnicza „Postęp”, Niemojewski & Dębicki we Lwowie

Lwowskie przedsiębiorstwo specjalizujące się w wydawnictwach związanych z postacią Fryderyka Chopina. Spółka ta działała w latach 1920-1930. W albumie zamieszczono trzy pocztówki tego wydawnictwa. Pierwsza przedstawia unikatową fotografię sali w pałacu w Antoninie jako miejsca, w którym Chopin grywał dla księcia Antoniego Radziwiłła (drugim motywem tej kartki jest sala w Gwindhall w Londynie, gdzie Chopin koncertował po raz ostatni w życiu). Niezmiernie interesujące są dwie pozostałe pocztówki: Przyjaciele i protektorowie Chopina (wśród nich ks. Antoni Radziwiłł – budowniczy pałacu w Antoninie); oraz Protektorki Chopina z wizerunkiem księżniczki Elizy Radziwiłłówny (która w swoim sztambuchu sportretowała Chopina podczas jego koncertu w antonińskim pałacu). Wszystkie przedstawione kartki wykonano w zakładzie graficznym Franciszka Ksawerego Ziółkowskiego (1873-1939) w Pleszewie (prowadzonym wówczas przez Kazimierza Świerkowskiego). (A. Gulczyński, *Sylwetki zasłużonych pleszewian z okresu pruskiej niewoli*, Pleszew 1992, s. 29-30).

Przyjaciele i protektorowie Chopina

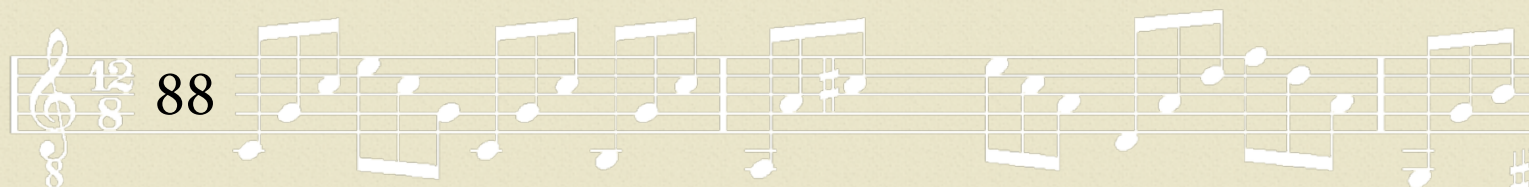

Protektorki Chopina

Księgarnia św. Wojciecha

Drukarnia i Księgarnia Św. Wojciecha w Poznaniu

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (przez pierwsze lata działająca jako spółka akcyjna), której początki wiążą się z „Przewodnikiem Katolickim”, wydawanym od 1895 roku. Powstała z inicjatywy arcybiskupa poznańsko-gnieźnieńskiego i prymasa Polski Floriana Stablewskiego (1841-1906). Nazwę Drukarnia i Księgarnia Św. Wojciecha otrzymała spółka w 1897 roku. Mieściła się w Poznaniu przy ul. Św. Marcin 69. Spółka wydawała czasopisma i książki o tematyce religijnej, a ponadto pocztówki. W przypadku Antonina ich tematem stało się letnisko „Lido”, którego zdjęcia umieszczono na wszystkich trzech pocztówkach wykonanych przez Księgarnię Św. Wojciecha (B. Żynda (opr.), *Bibliografia wydawnictw Księgarni Św. Wojciecha 1895-1969. W 75-lecie działalności wydawniczej*, Poznań – Warszawa – Lublin 1970, s. 9 i n.).

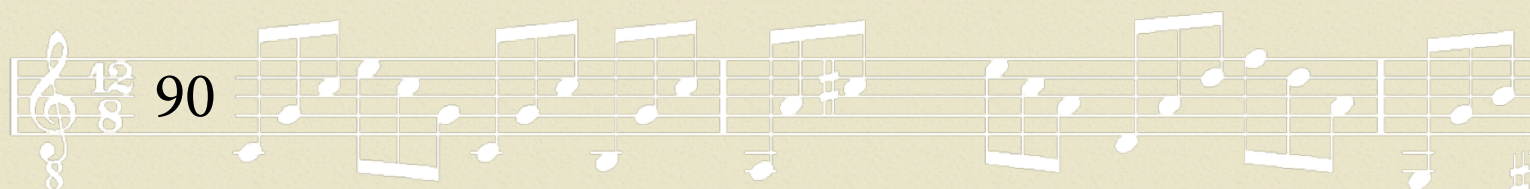

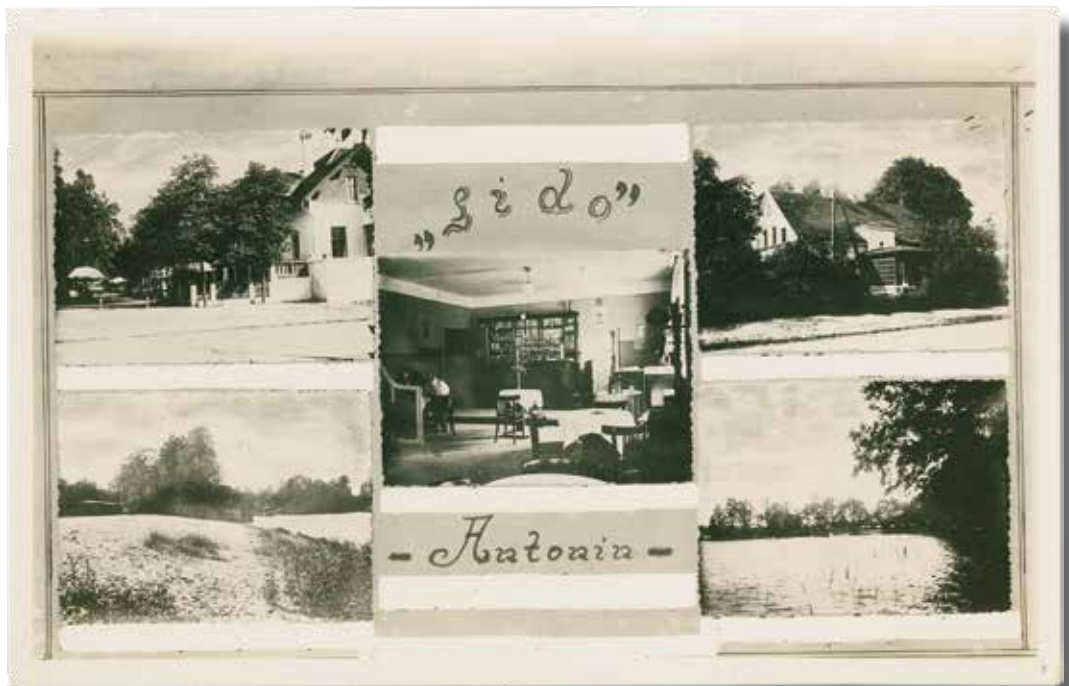

Jan Kubica

Fotoatelier J. Kubitz Schwarzwald Warthegau

Zakład fotograficzny prowadzony w Czarnymlesie przez zegarmistrza Jana Kubicę (podczas II wojny światowej jego nazwisko zapisywane było w formie: „Kubitz”), który urodził się 9 grudnia 1882 roku w Granowcu. Prawdopodobnie brał on udział w powstaniach śląskich. Współtworzył Towarzystwo Pszczelarzy na Antonin i okolicę (Archiwum Państwowe w Kaliszu, Akta gminy Czarnylas, sygn. 42, s. 59v-60; „Orędownik Ostrowski”, nr 19 z 7 marca 1933). W okresie międzywojennym zakład ten wydał dwie wieloobrazkowe pocztówki z Antonina, przedstawiające głównie ośrodek „Lido” (jedno zdjęcie zawiera ponadto motyw kaplicy). W latach II wojny światowej dorobek ten zwiększył się o cztery kolejne z ujęciami pałacu, ośrodka „Lido” i jeziora Szperek. Wszystkie są wykonane na papierze fotograficznym o formacie pocztówki opatrzonym na odwrocie liniaturą.

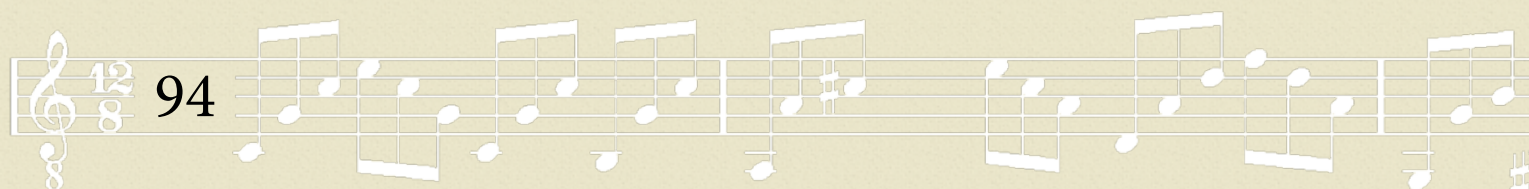

M. Diebitsch

Verlag Deutsche Heimat, M. Diebitsch Berlin-Pankow

*J*eden z największych niemieckich wydawców pocztówek w okresie II wojny światowej działający Pankow (dzielnicy Berlina). Przedsiębiorstwo to w okresie hitlerowskiej okupacji tworzyło kartki z widokami znacznej części miejscowości tzw. Kraju Warty (Wartheland). Dla Antonina została wydana seria trzech widokówek przedstawiających ośrodki wypoczynkowy „Lido” i jezioro Szperek.

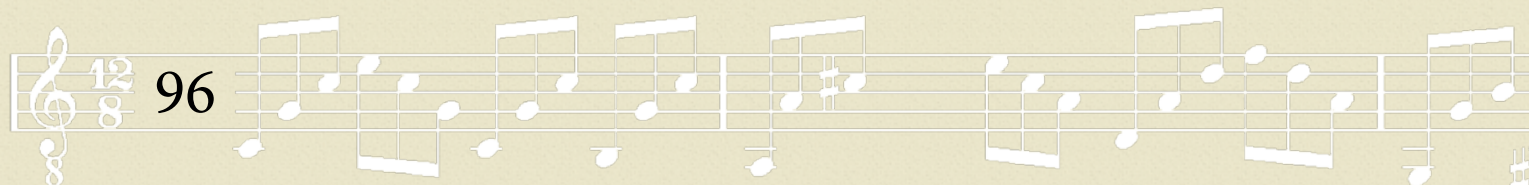

Georg Vetter

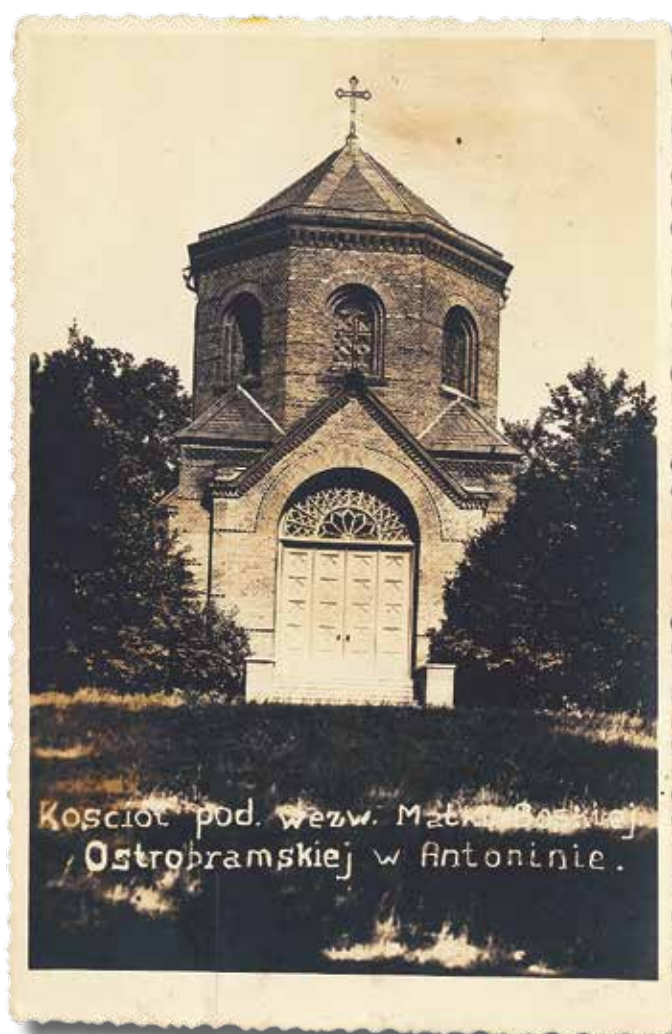
Vetter Ostrowo

Ostrowski księgarz, introligator i właściciel sklepu papierniczego mieszczącego się przy ul. Gimnazjalnej 14. Działał w latach 1907-1918. Wydał pocztówkę z motywem pałacu w Antoninie, który stanowi jeden z trzech obrazków znajdujących się na tej kartce (obok ostrowskiego ratusza i kościoła farnego).

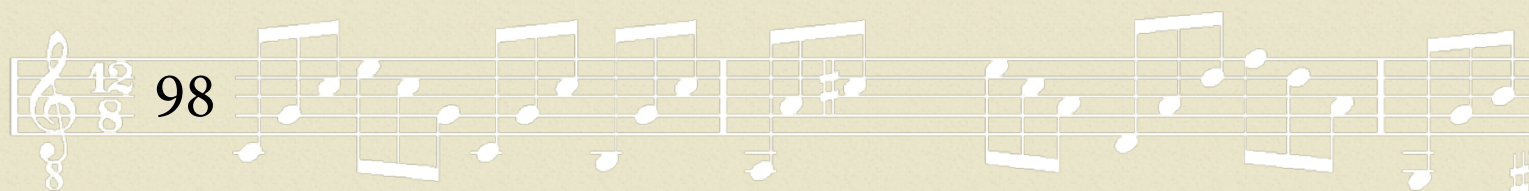
Wydawcy nieznani

*P*oniżej prezentowane są trzy niesygnowane pocztówki, których wydawców nie udało się ustalić. Jedna z nich, wykonana w okresie międzywojennym przedstawia kaplicę Radziwiłłów. Niezmiernie interesująca jest druga kartka z pochodzącym z lat I wojny światowej ujęciem antonińskiego dworca kolejowego wraz ze znajdującymi się na nim kolejarzem i żołnierzami niemieckiego landszturmu (pospolitego ruszenia). Ostatnia z pocztówek to urokliwe ujęcie jeziora Szperek latem w okresie II Rzeczypospolitej.

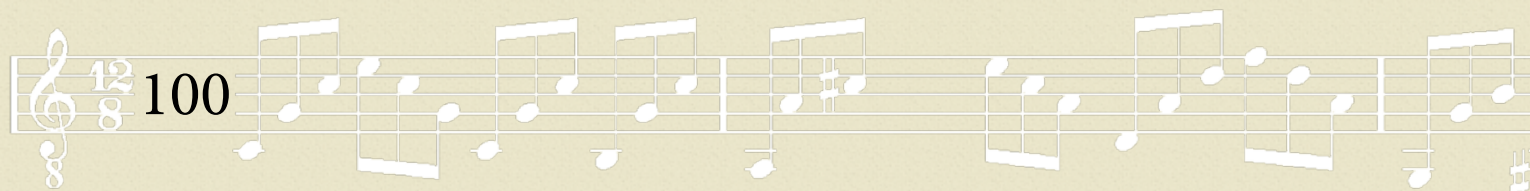
Boat on Lake
Antonia

ANTONIN

Pocztówki wydane
po 1945 roku

ANTONIN - POCZTÓWKI WYDANE PO 1945 ROKU

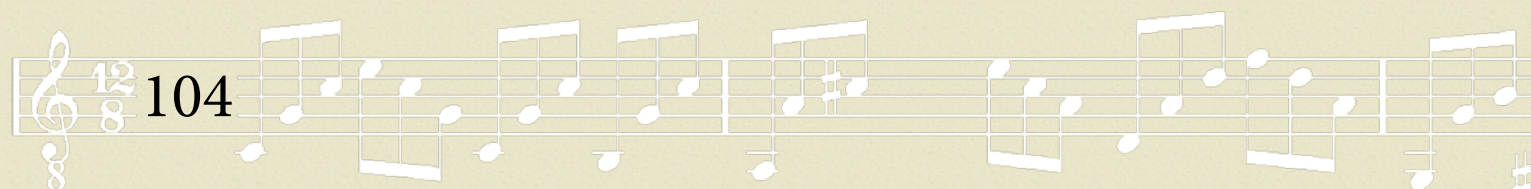
Biuro Wydawnicze „Ruch”	103
Krajowa Agencja Wydawnicza	106
Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Turystyczno Krajoznawczego	113
Związek Harcerstwa Polskiego Poczta Harcerska na szlaku Fryderyka Chopina	124
Piotr Maśliński	126

„Ruch”

Biuro Wydawnicze „Ruch”

Działająca w okresie PRL część monopolistycznego wydawnictwa, które wywodziło się z założonej w 1947 roku Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa”. Istniało do roku 1974, dominując niepodzielnie na rynku wydawców pocztówek (P. Spychała, *Pocztówki województwa poznańskiego wydane przez RUCH w latach 1958-1975*, Poznań 2004, s. VII-X). Znanych jest pięć kartek tego wydawnictwa z widokami Antonina (zarówno kolorowych jak i czarno-białych). Oprócz pałacu zawierają one ujęcia jeziora Szperek i ośrodka campingowego.

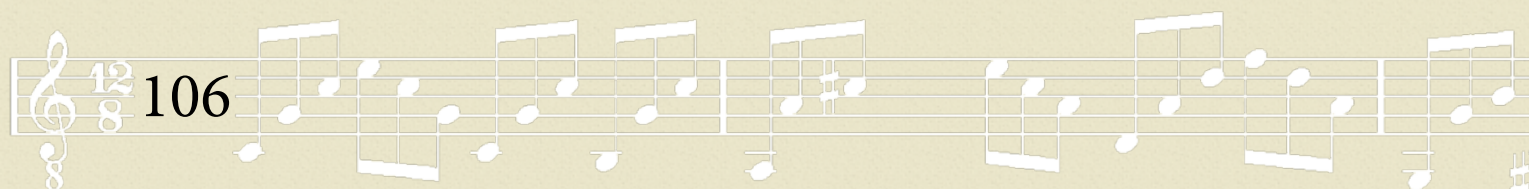

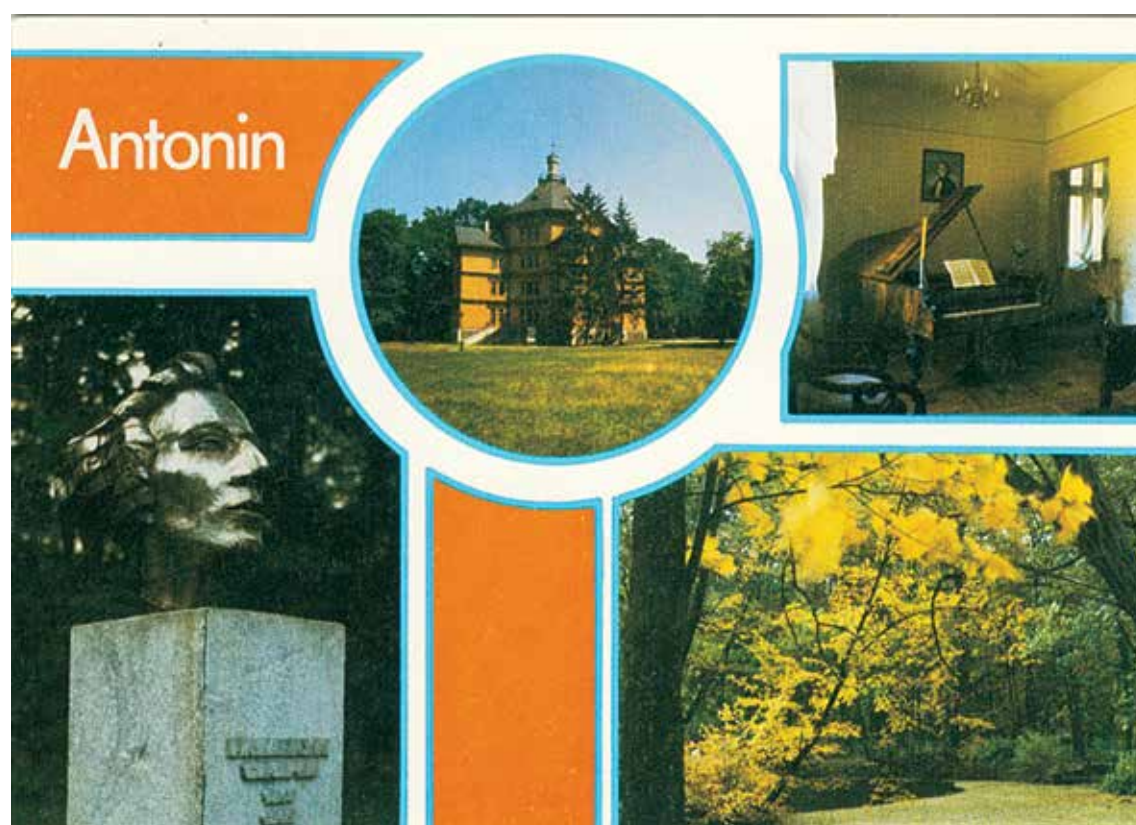
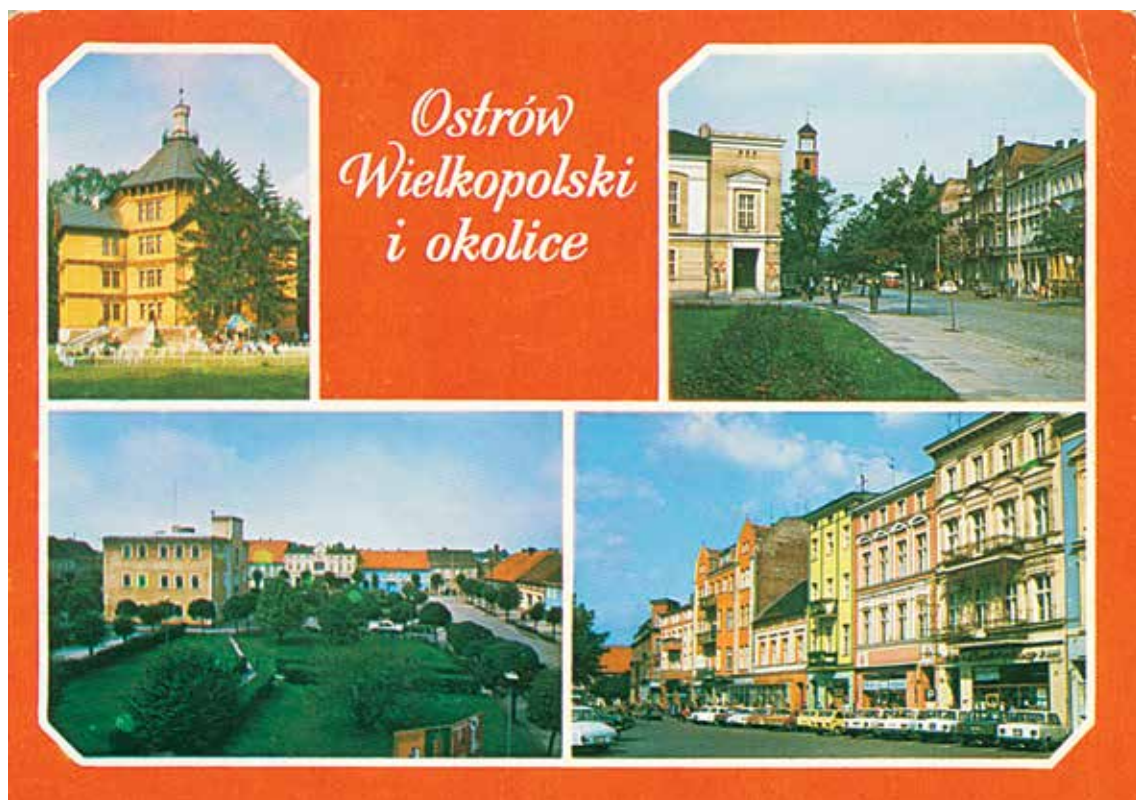

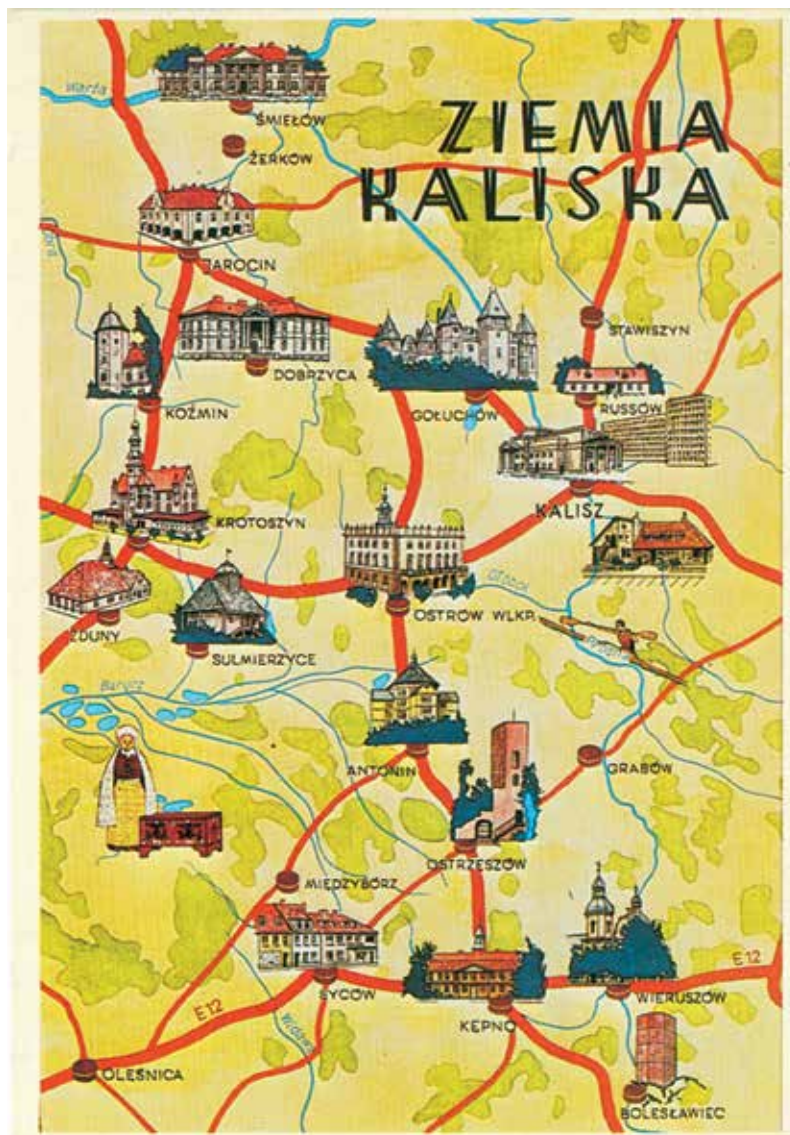
KAW

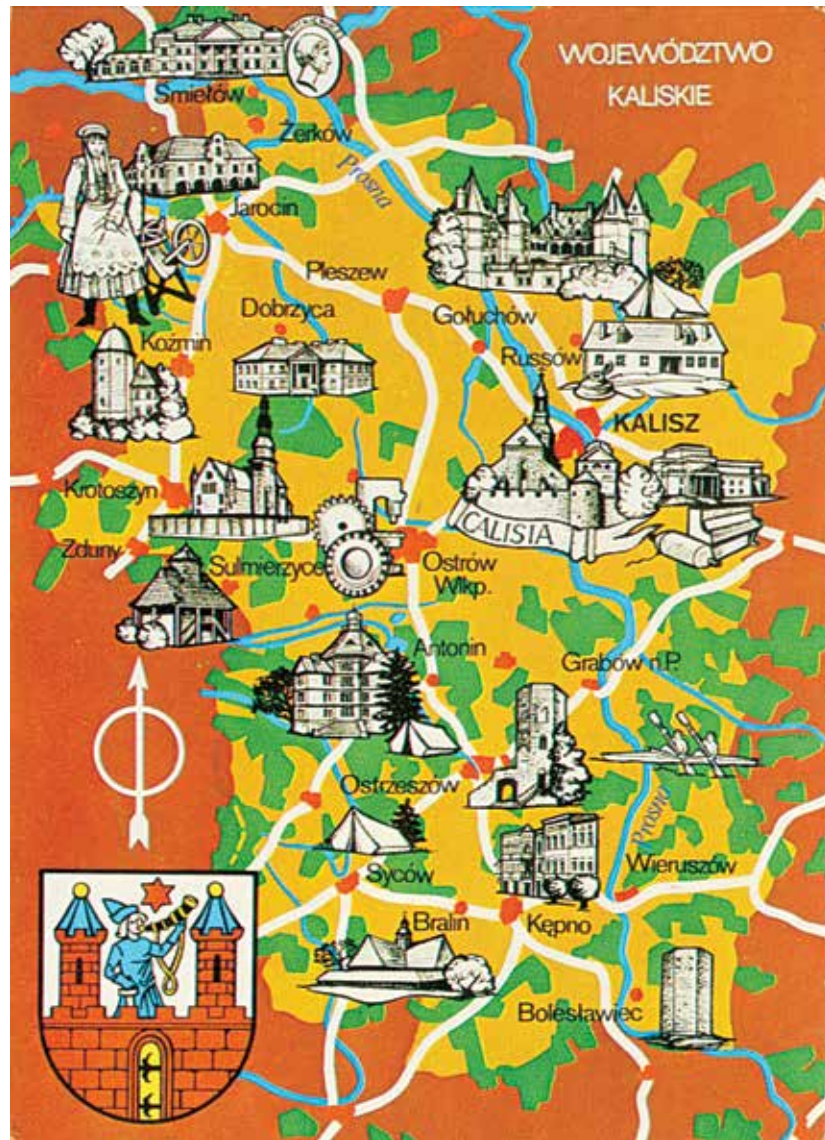
Krajowa Agencja Wydawnicza

Wydawnictwo z siedzibą w Warszawie działające w latach 1974-2004. Do roku 1991 stanowiło część koncernu RSW Prasa-Książka-Ruch. W latach 70. i 80. XX wieku było monopolistą w zakresie wydawania pocztówek (P. Spychała, *Pocztówki województwa poznańskiego wydane przez RUCH w latach 1958-1975*, Poznań 2004, s. X). Jego dziełem jest osiem kartek z widokami Antonina, jednak tylko pięć z nich dotyczy wyłącznie tej miejscowości. Wśród pozostałych jedna (opisana jako „Ostrów Wielkopolski i okolice”) zawiera także ujęcia z Ostrowa i Raszkowa, natomiast dwie przedstawiają mapki ziemi kaliskiej i województwa kaliskiego (istniejącego w latach 1975-1998) z naniesionymi na nie obrazkami przedstawiającymi najważniejsze obiekty tej jednostki administracyjnej (wśród nich pałac w Antoninie).

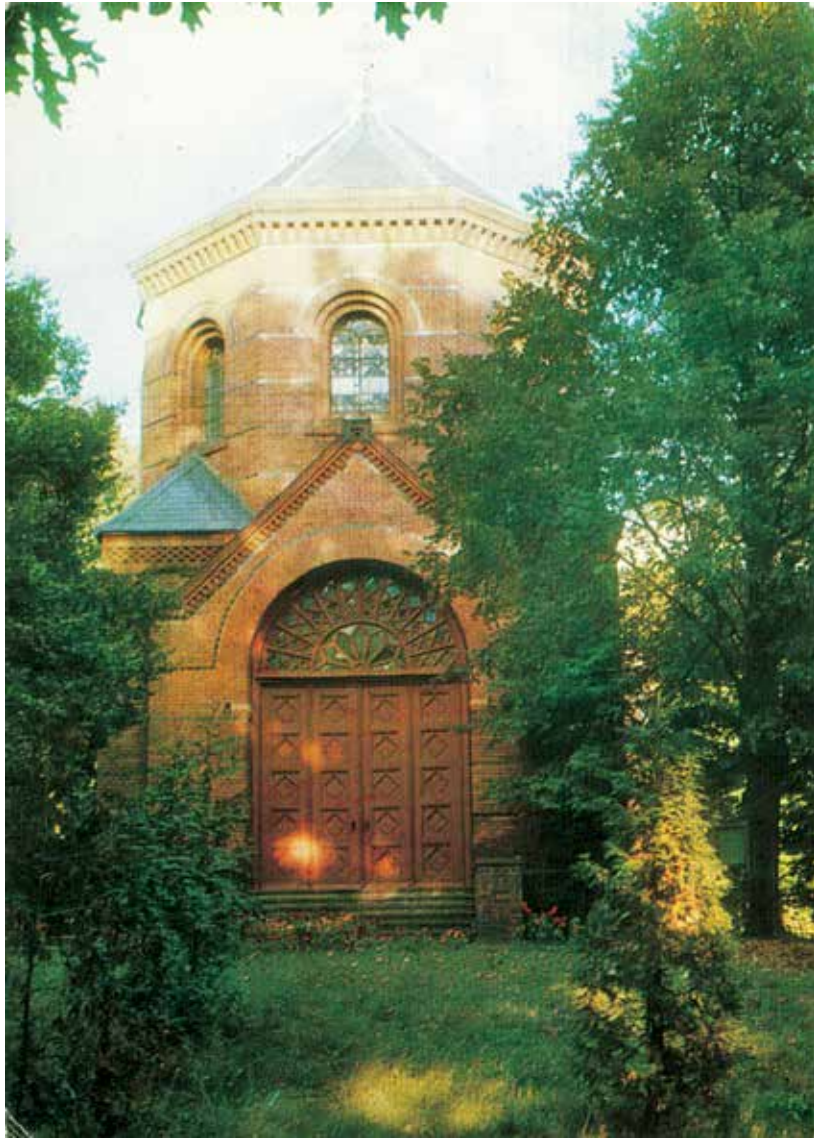

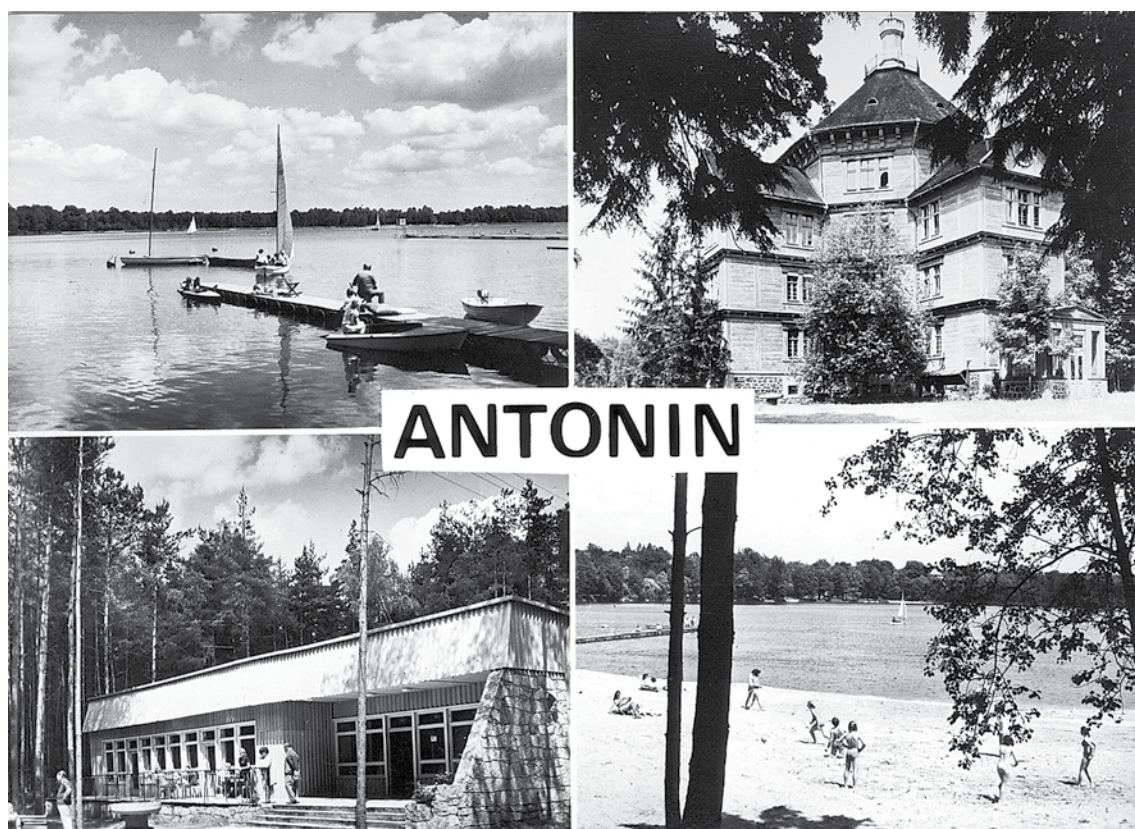

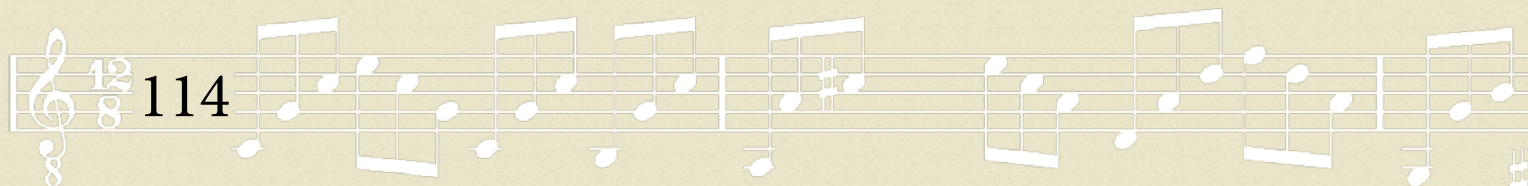

PTTK

Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego

Wydawnictwo utworzone przez PTTK (stowarzyszenie powstałe w 1950 roku) w celu upowszechniania turystyki i krajoznawstwa poprzez wydawanie fachowych publikacji (P. Spychała, *Pocztówki województwa poznańskiego wydane przez PTTK w latach 1954-1975*, Poznań 1997, s. 4). Jego dziełem są liczne przewodniki, monografie krajoznawcze oraz pocztówki. Dla Antonina wydało ono aż 16 widokówek, co stawia je na drugim miejscu w rankingu wydawców kartek z widokami tej miejscowości. Większość z nich przedstawia ośrodek campingowy i jezioro Szperek. Wśród pocztówek tego wydawcy znajdują się dwie o nietypowych wymiarach i proporcjach oraz osiem kolorowych (autorem fotografii do tych ostatnich jest ostrowianin S. Podhajski).

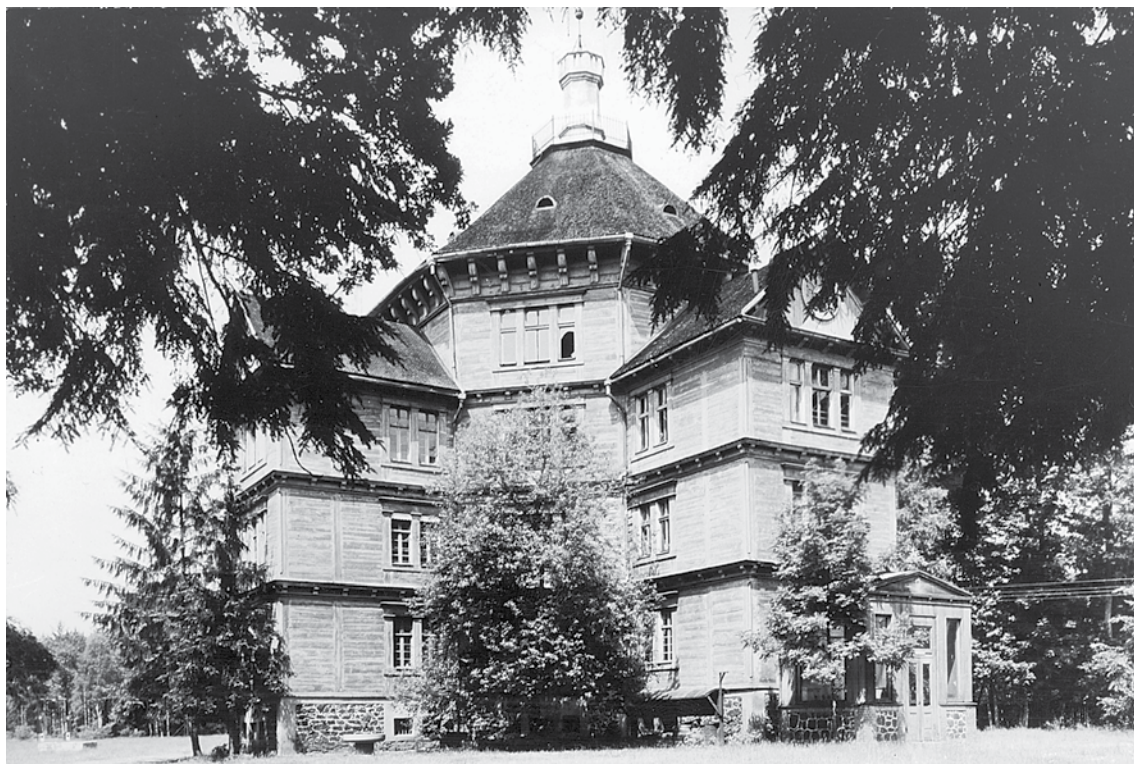

ANTONIN

ANTONIN koło Ostrowa
Pałac

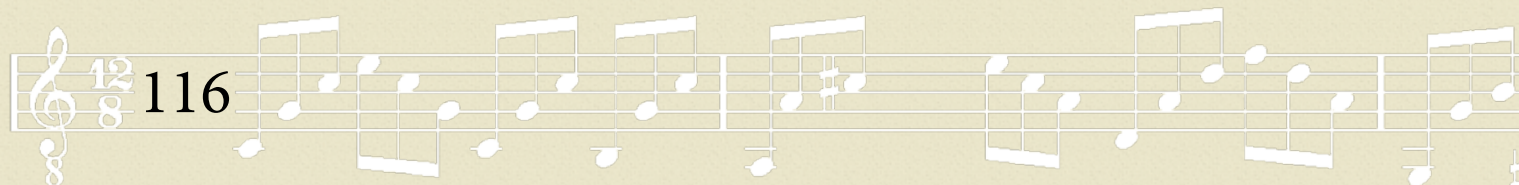
fot. J. Korpai

Wydawnictwo: POLSKIEGO TOWARZYSTWA
TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZEGO

11-566
ZW-ŁÓDZKO
N.1.000-69-50
J-13-69
Cena zł. 1.70
+ 20 gr
na SFBSII

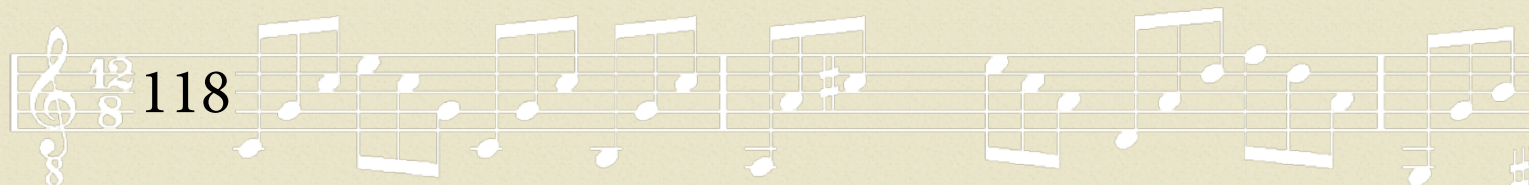
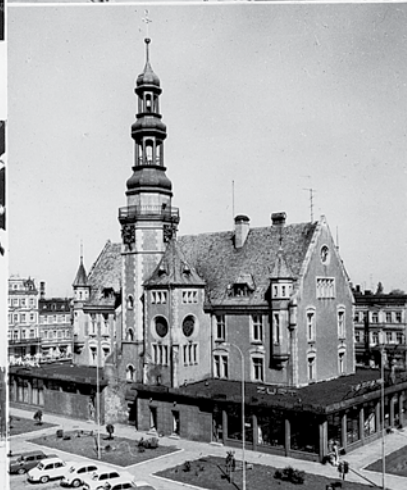
PTTK ZAKŁAD WYTWÓRCZY WE WROCŁAWIU
Wszelkie prawa zastrzeżone

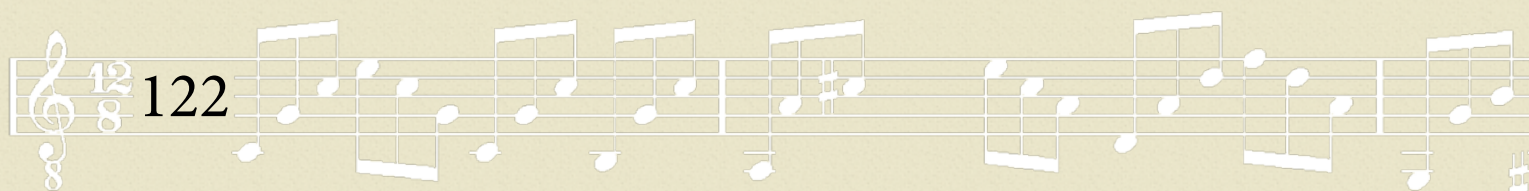
WOJEWÓDZTWO KALISKIE

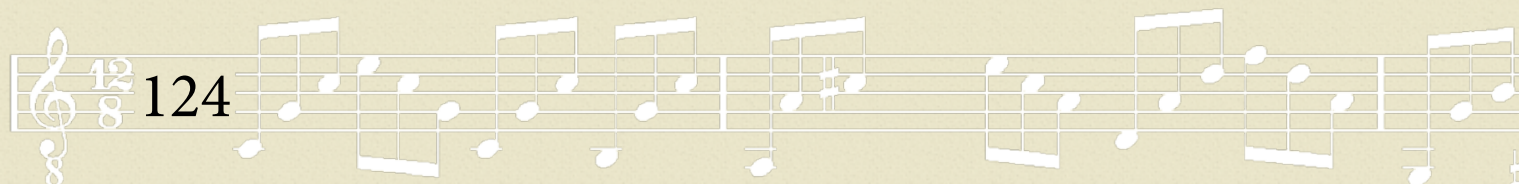
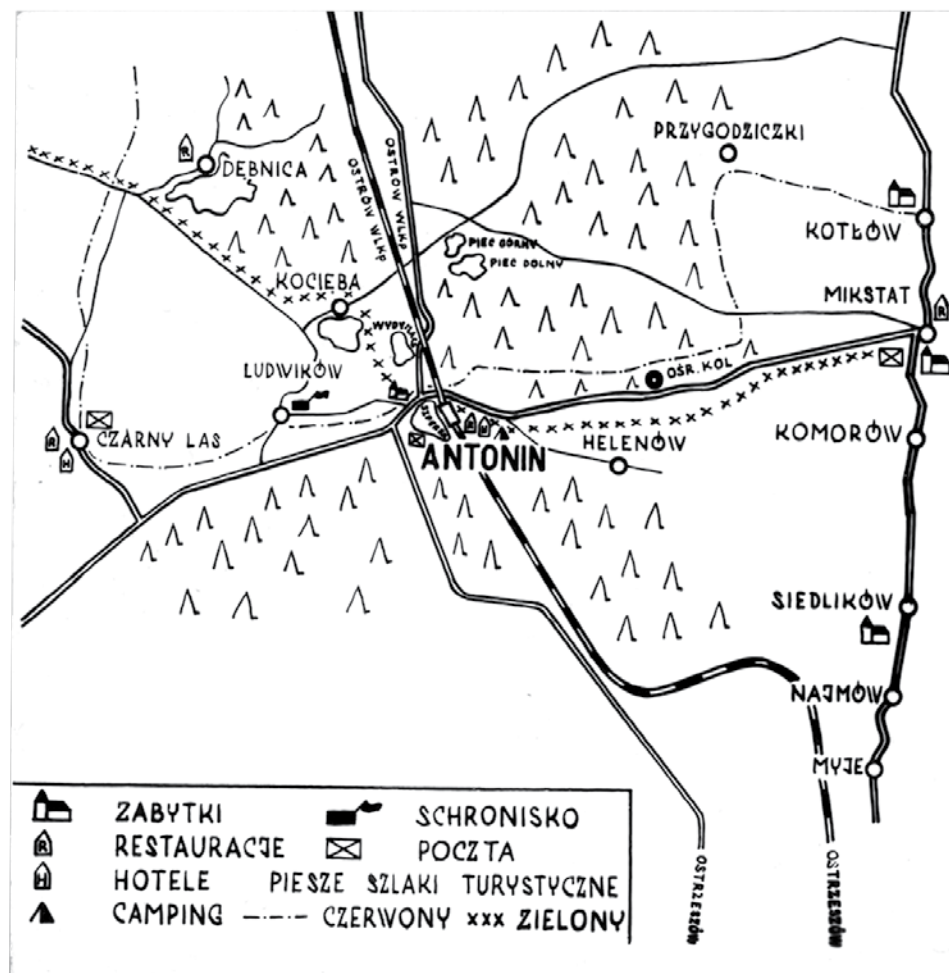

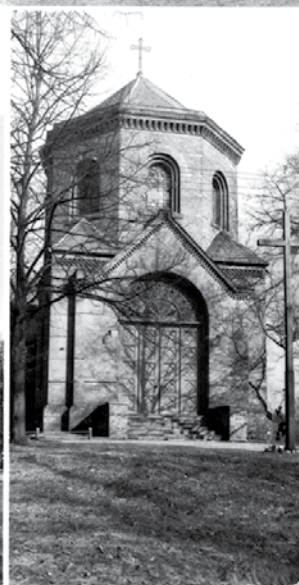
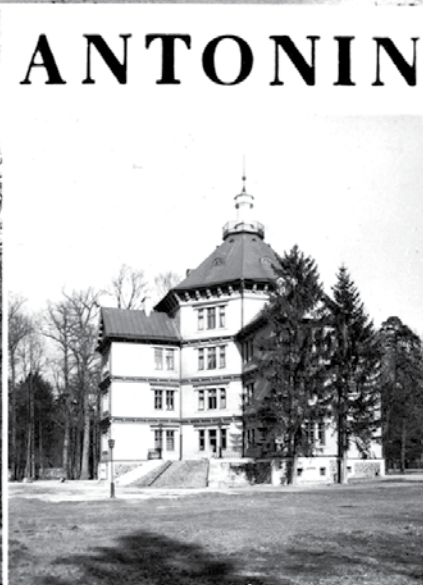

ANTONIN

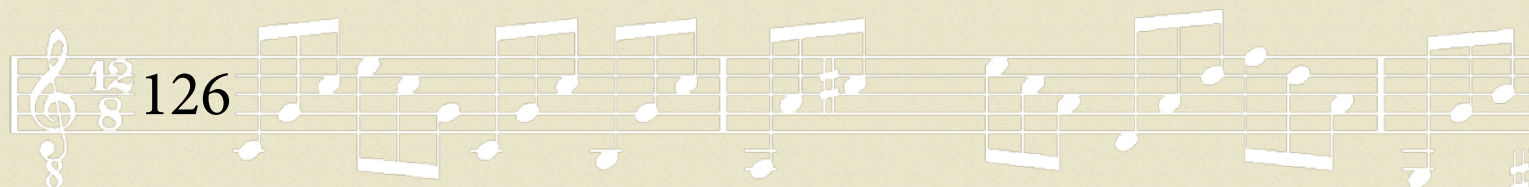

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze oprócz pocztówek, wprowadziło do sprzedaży wykonany w typowej dla pocztówek technice folder prezentujący ujęcia Antonina niewykorzystane na innych pocztówkach.

ZHP

Poczta Harcerska na szlaku Fryderyka Chopina

Nieznany bliżej wydawca, który w latach 80. XX wieku wydał przynajmniej dwie kartki pocztowe i kopertę związane z Antoninem (z opisu jednej z nich, przedstawiającej pałac Radziwiłłów, wynika, że powstała ona w związku z organizowanymi w Antoninie w 1984 roku Dniami Chopinowskimi).

III Dni Chopinowskie

Doręczono do UPT
Pocztą Harcerską

Pocztą Harcerską na szlaku
Fryderyka Chopina
Antonin, 14.09.1984 r.

Pałac Mysliwski w Antoninie wg. fotografii Poddebski 1934 r.

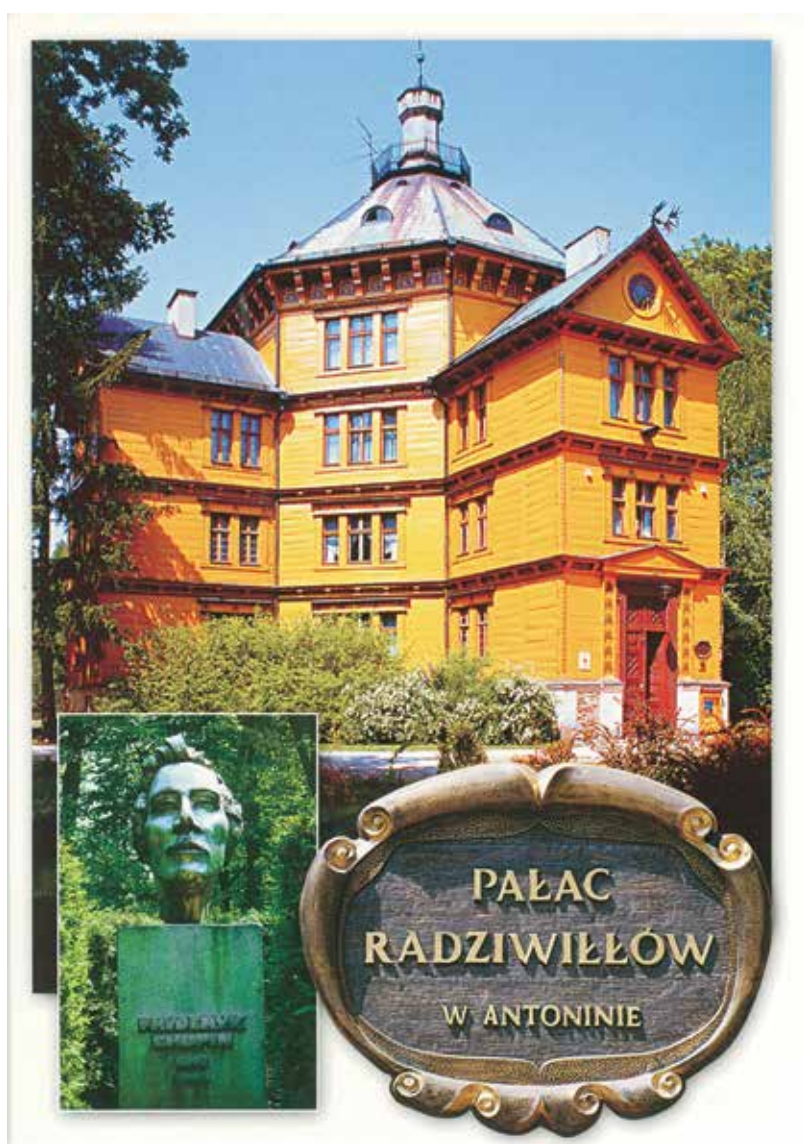
FRYDERYK CHOPIN (wg. ELIZY RADZIWIŁŁÓWNY, 1826)

POCZTA HARCERSKA NA SZLAKU FRYDERYKA CHOPINA

Piotr Maśliński

*P*ocztówki związane tematycznie z Antoninem według własnego projektu wydał także autor niniejszego opracowania, Piotr Maśliński. Pocztówki wykonane zostały przez firmę DDK Edition s.c. Wykorzystano zdjęcia DDK Edition s.c. (pocztówka pionowa) i Krzysztofa Maleszki (pocztówki poziome).

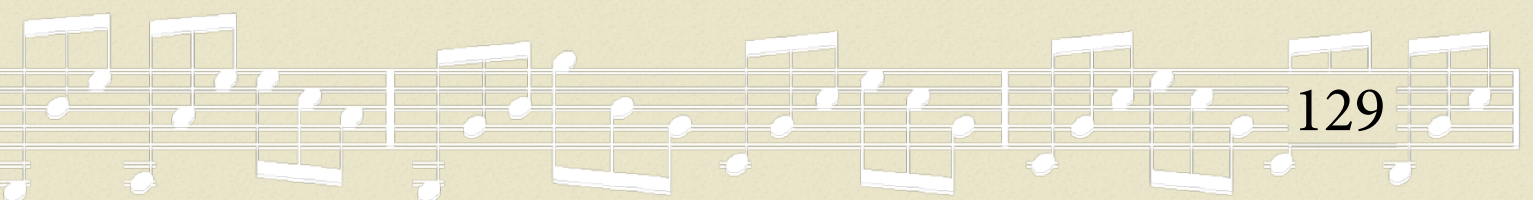

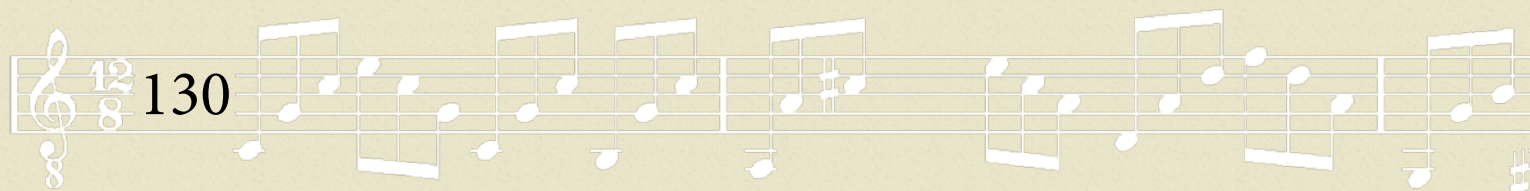
ANTONIN

Palac Myśliwski Radziwiłłów

ANTONIN
Palac Myśliwski Radziwiłłów

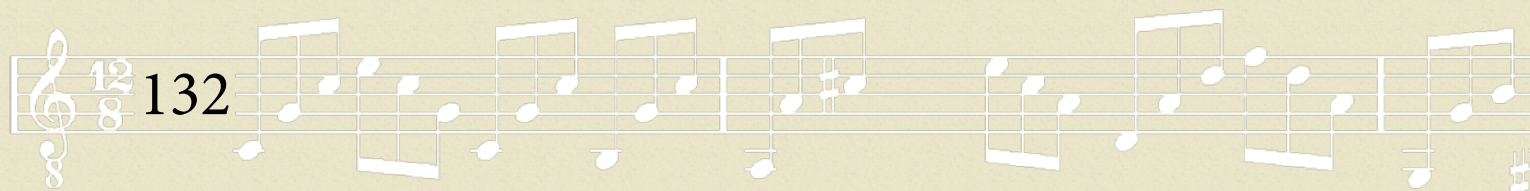

Streszczenie

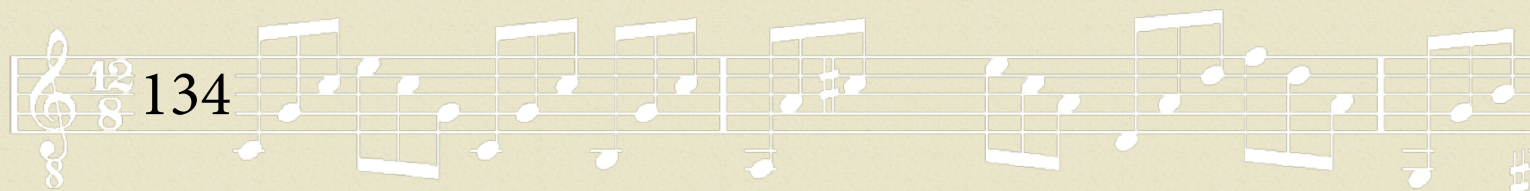
w językach obcych

STRESZCZENIE W JĘZYKACH OBCYCH

The history of Antonin	135
Postcards and their publishers	137
Histoire d' Antonin	138
Les cartes postales et leurs éditeurs	140
Die Geschichte von Antonin	141
Postkarten und ihre Herausgeber	143
Історія Антоніна	144
Листівки та їхні видавці	146

The history of Antonin

Prior to the establishment of Antonin, there had been a settlement named Szperek, belonging to the estate of Przygodzice which had been founded in the 15th century. Antonin was actually situated next to Szperek, but afterwards it absorbed the latter. In 1699, together with the entire estate of Przygodzice, Szperek was in the hands of the Grand Treasurer of the Crown - Jan Jerzy Przebendowski. His daughter - Dorota Henryka Przebendowska - got married to Jan Mikołaj Radziwiłł in 1704. The Radziwiłł family originated from the Grand Duchy of Lithuania.

The next owner of the estate of Przygodzice - Antoni Henryk Radziwiłł (1775-1833) - got married in 1796 to Princess Louise of Prussia, who was the granddaughter of Frederick William I - the King of Prussia - and the niece of King Frederick II. In 1815, after The Congress of Vienna, Antoni Henryk Radziwiłł was nominated as the governor of the Grand Duchy of Posen.

At his request in 1820 Karl Friedrich Schinkel designed a hunting mansion, which was built between 1822 and 1824 on the Greek-cross plan. It was situated north of the mid-forest settlement and pond of Szperek. A park was created around the mansion. In late 1820s, Schinkel together with J. H. Haeberlin - his apprentice who later became his collaborator - designed a group of utility buildings. At that time the following structures were built: Prince Wilhelm's cottage (Schinkel), gardener's cottage (Haeberlin), a stable and coach house with a flat for a coachman (Schinkel), forester's house (Schinkel; nowadays it is the headquarters of the local forest administration in Antonin) and a summerhouse of Princess Eliza Radziwiłł (Haeberlin; the building was demolished in the early 1980s).

Between 1835 and 1838, a chapel mausoleum and a school were built by the road to Mikstat. In 1843 there were 3 houses and 31 inhabitants in Szperek and in 1871 there was only 1 house and 7 inhabitants. Meanwhile, Antonin was expanding. Around 1846 the mansion consisted of 4 houses inhabited by 12 people and the settlement of Antonin was comprised of 10 houses and 76 inhabitants. Around 1880 there were 16 houses and 140 people in Antonin. In 1882, on the initiative of Prince Ferdynand Radziwiłł - Prince Antoni's grandson, a post office building and a horse carriage station were built near the forester's house in Szperek.

The last owner of Antonin was Prince Michał Radziwiłł (1870-1954). In 1939, after the invasion of the Germans, he lost his entail and had to wander around Europe. Finally he was taken in by his second wife and died in 1954 in her estate in Santa Cruz in the Canary Islands.

The mansion in Antonin was visited by many European personalities, including: Empress consort of Russia Alexandra Feodorovna, Great Prince of Russia Alexander (who later became Emperor of Russia Alexander II), kings of Prussia: Frederick William III, Frederick William IV, Crown Prince Wilhelm of Germany (who later became the Crown Prince of Prussia and the Emperor of Germany), eminent scientist Alexander von Humboldt and composer Frédéric Chopin.

The mansion, colloquially referred to as “The Castle in Antonin”, was awarded with Europa Nostra '94 prize. It hosts musical events, including concerts of remarkable pianists from all over the world performed during the annual festival “Chopin w barwach jesieni” (“Chopin in the Colours of Autumn”).

Postcards and their publishers

The small village of Antonin (with a population of only 140 inhabitants in the late 1870s and around 470 inhabitants nowadays) boasts an exceptionally large number of postcards depicting objects located within its area. From the late 19th century to the year 1989, around one hundred types of postcards were issued. Most of them show the wooden hunting mansion built between 1822 and 1824 by the famous architect Karl Friedrich Schinkel. Over the next century it was the seat of the Princely House of Radziwiłł, to whom Antonin owes its development. Much less frequent themes were other objects in the village: the inn (now LIDO Hotel and Restaurant), Radziwiłłs' cemetery chapel (now Roman Catholic Church of Our Lady of the Gate of Dawn), Szperek Pond, the princely pheasantry and the train station. Postcards were produced using a variety of techniques, from lithography to screen printing.

The oldest of the dated postcards (in postal use) from Antonin was sent in August 1898, which is a noteworthy achievement, considering the size of the village (the first postcard sent from Gdansk is only five years older, and the first one sent from Poznań is three years older). There were 20 publishers known to have issued postcards over the first nine decades of the postcard history of Antonin (up to 1989). Most of them worked in the period from the late 19th century to the year 1918, which is considered as the glory days in the postcard history. More than half of the postcards presented in the album were issued during that time. The interwar period is represented by only one identified publisher, the years of World War II - by two, and the period of the Polish People's Republic, which lasted almost half a century (1945-1989) - only by three publishers.

Until 1945 the postcards depicting Antonin were works of mainly small publishers, often photographers and owners of bookshops and stationery shops living in Ostrów Wielkopolski (such as Hermann Hayn, Paul Wodak, Włodzimierz Niesiołowski, Stefan Rowiński, Jadwiga Furmanek, Georg Vetter and Jan Mrówczyński). However, also large publishing houses perceived Antonin as an interesting theme of postcards, even those located far away from Radziwiłłs' mansion (in Wrocław, Poznań and even in Berlin, Dresden and Lviv).

After World War II, as a result of nationalization of the country's industry, postcard publishing was monopolized by Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (the Publishing House of the Polish Tourist and Sightseeing Society) and Biuro Wydawnicze „RUCH” (“RUCH” Publishing Office), and from the 1970s by Krajowa Agencja Wydawnicza (National Publishing Agency), which was a part of RSW Prasa-Książka-Ruch (RSW Prasa-Książka-Ruch Publishing House).

Histoire d' Antonin

Le petit village nommé Szperek appartenant aux biens de Przygodzice ensuite s'est transformé en localité d'Antonin.

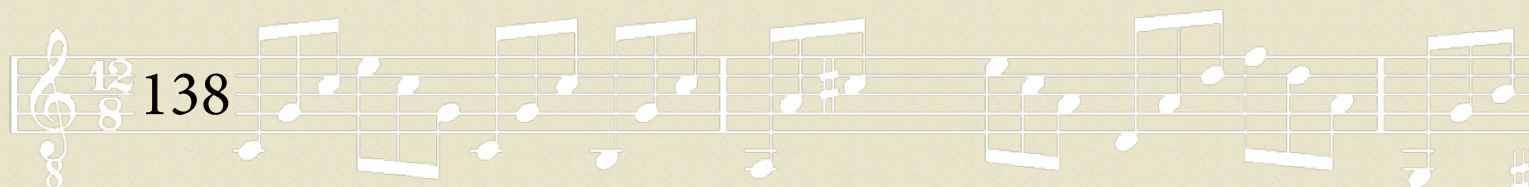
En 1699, Szperek avec tous les biens de Przygodzice était dans les mains de grand-trésorier royal Jan Jerzy Przebendowski. En 1704, Dorota Henryka Przebendowska- sa fille, s'est mariée avec Jan Mikołaj Radziwiłł. La famille noblesse de Radziwiłł provenait du Grand-duché de Lituanie.

En 1796, Antoni Henryk Radziwiłł (1875-1833), le deuxième propriétaire des biens de Przygodzice, s'est marié avec la princesse Luiza Hohenzollern dont le grand-père Fryderyk Wilhelm était le roi prusse et le roi Fryderyk II était son oncle paternel. En 1815, après Le Congrès de Vienne, Antoni Henryk Radziwiłł était nommé le lieutenant-gouverneur du Grand Duché de Posen.

En 1820, selon sa souhait, l'architecte berlin Karl Friedrich Schinkel a projeté le château de chasse à Antonin (Jagdschloss), construit dans les années 1822-24 sur l'ensemble de la croix grecque. Il était situé au nord du village forestier et de l'étang de Szperek. Autour du château on a créé un parc paysager. À la fin des années 20. du XIX siècle, Schinkel avec son étudiant et son futur collaborateur - J.H. Haeberlin a projeté l'ensemble des remises. De cette façon on a construit la maisonnette du prince Wilhelm (d'après le projet de Schinkel), le jardin (d'après le projet de Haeberlin), l'écurie, la maison de l'entreneur et la maison de garde forestier (aussi d'après le projet de Schinkel- à présent le siège du District Forest), et la laiterie avec le salon pour la princesse Eliza.

Dans les années 1835- 1838 près de la route vers la localité de Mikstat on a construit la chapelle-mausolée des Radziwiłł et l'école. En 1843 Szperek possédait 3 maisons et 31 habitants, cependant en 1871- il n'avait qu'une maison et 7 habitants. Pendant ce temps- là, Antonin agrandissait. Vers 1846, 4 maisons avec 12 habitants appartenaient au château et Antonin comptait 16 maisons et 140 habitants. En 1882, à proximité du forestier de Szperek sur l'initiative de petit fils du prince Antoni- le prince Ferdynand Radziwiłł on a bâti la poste et la station des diligences. Le prince Michał Radziwiłł (1870-1954) a été le dernier propriétaire d'Antonin. Il a perdu ses biens en 1939 après l'invasion des Allemands et il a dû errer à travers l'Europe. Sa deuxième épouse, l'avait enfin invité et dans son domaine il est mort à Santa Cruz à Tenerife en 1954.

Beaucoup de personnages très célèbres dans le monde entier étaient hébergées au palais Antonin, par. ex.: l'impératrice de la Russie Aleksandra Fiodorowna, le grand prince Aleksander (le futur empereur de la Russie, Aleksander II), les rois de la Prusse comme Fryderyk Wilhelm III, Fryderyk Wilhelm IV, le prince Wilhelm Hohenzollern- le

roi futur de la Prusse et l'empereur allemand), le savant notable Aleksander von Humboldt et le grand compositeur Fryderyk Chopin. Le palais a remporté le prix " l'Europe Nostra' 94 ". On peut y écouter les concerts de piano avec la musique classique jouée par de grands virtuoses polonais et étrangers. Le Festival de la musique intitulé: " Chopin en couleurs de l'automne" est l'événement artistique le plus connu à Antonin . Le Château de Chasse des ducs Radziwiłł constitue aujourd'hui la plus grande l'attraction de cet endroit et il porte le nom de son fondateur.

Les cartes postales et leurs éditeurs

Vers la fin des années 70. du XIX siècle, la petite localité d'Antonin comptait à peine 140 habitants (actuellement 470 habitants). Elle peut être fière du grand nombre de cartes postales qui présentent beaucoup de bâtiments. À partir de la fin du XIX siècle jusqu'à 1989 on en a édité environ cent sortes.

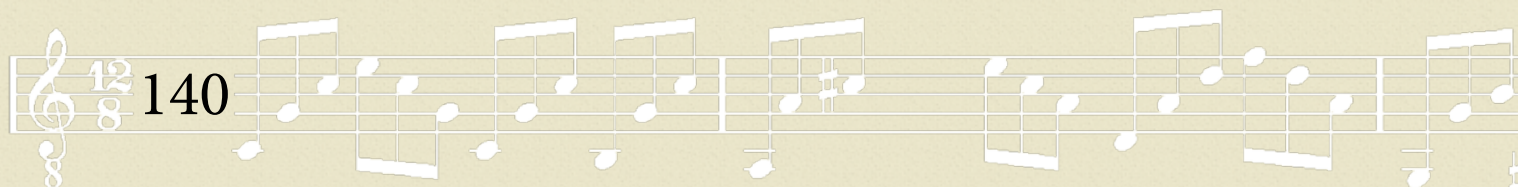
La plupart de ces cartes postales présentent le château de chasse construit dans les années 1822-1824 selon le projet du célèbre architecte berlinois Karl Schinkel. Durant tout le siècle, il était le siège des ducs Radziwiłł. Antonin se développait justement grâce à eux.

Les motifs plus rares présents sur ces cartes, c'étaient d'autres objets et bâtiments qui se trouvaient à Antonin. Il s'agit de: l'auberge (à présent c'est la pension et le restaurant LIDO), la chapelle-mausolée de Radziwiłł (actuellement, l'église catholique), puis l'étang Szpererek, la station ferroviaire et la faisanderie.

On a utilisé de différentes techniques pour créer ces cartes postales: de la lithographie aux photographies avec le linéaire. La carte postale d'Antonin la plus âgée était envoyée en août 1898. C'était d'autant plus exceptionnel qu'en prenant en considération la grandeur du village, les grandes villes comme Poznań ou Gdańsk ont envoyées leurs premières cartes seulement 3 et 5 ans auparavant.

Vingt un éditeurs sont connus durant neuf décades d'histoire des cartes postales d'Antonin jusqu'en 1989. La plupart d'entre eux menait son activité à partir de la fin du XIX siècle jusqu'à 1918. Cette période était nommée: "l'âge d'or" de l'histoire de la carte postale. À cette époque – là on a édité plus de moitié de cartes postales présentées dans l'album. Un seul éditeur représente la période entre deux – guerres, deux éditeurs – les années de la seconde guerre mondiale et à peine trois éditeurs l'époque communiste en Pologne (1945-1989).

Jusqu'à 1945, les cartes postales qui présentaient Antonin, étaient faites par de petits éditeurs des photographies d'Ostrów et aussi par des propriétaires des librairies et des papeteries, tels que: Hermann Hayn, Paul Wodak, Włodzimierz Niesiołowski, Stefan Rowiński, Jadwiga Furmanek, Georg Vetter i Jan Mrówczyński. Les maisons d'édition plus grandes et plus célèbres intéressées par Antonin étaient plus éloignées du château de chasse. Elles étaient situées à Wrocław, Poznań, même à Berlin, Drezno et Lwów. Après la seconde guerre mondiale, en conséquence de la nationalisation de l'industrie, la Maison de PTTK et RUCH ont monopolisé la publication des cartes postales.

Die Geschichte von Antonin

Bevor Antonin entstanden war, bestand an dieser Stelle eine Siedlung namens Szperek, die zu den im 15. Jahrhundert entstandenen Przygodzicer Gütern gehörte. Antonin entstand eigentlich bei der Siedlung, aber später gliederte sie ein. 1699 fand sich Szperek mit den ganzen Przygodzicer Gütern in den Händen des Kronschatzmeisters Jan Jerzy Przebendowski. Seine Tochter Dorota Henryka Przebendowska hatte 1704 Jan Mikolaj Radziwill geheiratet. Das Radziwill-Adelsgeschlecht entstammte dem Großfürstentum Litauen.

Der nächste Eigentümer von Przygodzicer Gütern Anton Heinrich Radziwill (1875-1833) hatte 1796 Prinzessin Luise Hohenzollern geheiratet, deren Großvater der preußische König Friedrich Wilhelm I. und Onkel der König Friedrich II. waren. Anton Heinrich Radziwill wurde 1815, nach dem Wiener Kongress, zum Statthalter des Großherzogtums Posen ernannt.

Auf seine Bestellung entwarf Karl Friedrich Schinkel im Jahr 1820 Jagdschloss in Antonin, das 1822-24 auf dem Grundriss eines Griechischen Kreuzes gebaut wurde. Es wurde nördlich von der mitten im Wald gelegenen Siedlung und dem Teich Szperek gestellt. Um das Schloss herum wurde ein Landschaftspark eingerichtet und Ende 20er Jahren des 19. Jahrhunderts entwarf Schinkel zusammen mit seinem Schüler und späterem Mitarbeiter J. H. Haeberlin das Komplex von Wirtschaftsgebäuden. Damals entstanden: Häuschen vom Fürsten Wilhelm (Schinkel), Gärtnerhaus (Haeberlin), Stall-Wagenschuppen mit der Wohnung für den Kutscher (Schinkel), Forsthaus (Schinkel, heutiger Sitz von Oberforstamt Antonin) sowie Molkerei mit dem Salon für Prinzessin Elisa (Haeberlin, abgerissen Anfang 80er Jahren des 20. Jahrhunderts).

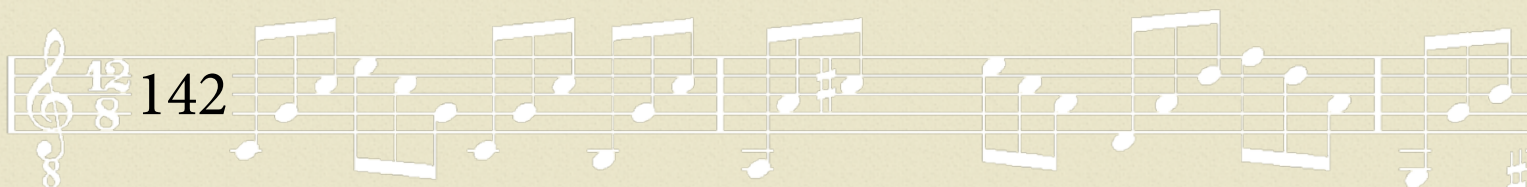
In den Jahren 1835-1838 wurden an dem Weg nach Mikstat (deutsch Mixstadt) ein Kapelle-Mausoleum und nebenan eine Schule gebaut. 1843 hatte Szperek 3 Häuser und 31 Einwohner, und 1871 nur 1 Haus und 7 Einwohner. Inzwischen wurde Antonin immer größer. Um 1846 gehörten zum Schloss 4 Häuser mit 12 Bewohnern und Antonin-Neusiedlung zählte 10 Häuser mit 76 Bewohnern. Um das Jahr 1880 hatte Antonin 16 Häuser und 140 Einwohner. 1882 wurden in der Nähe des Forsthauses auf Antrag des Enkels von Anton Radziwill – Fürsten Ferdinand Radziwill das Postgebäude und die Postkutschenstation errichtet.

Der letzte Besitzer von Antonin war Fürst Michael Radziwill (1870-1954). Im Jahr 1939, nach dem Einmarsch Deutschlands, verlor er das Familienfideikommiss und

musste in Europa umherlaufen. Schließlich gewährte ihm seine zweite Ehefrau Unterkunft und in ihrem Landgut starb er 1954 in Santa Cruz auf Teneriffa.

Im Jagdschloss in Antonin waren viele europäischen Persönlichkeiten zu Gast, u. a.: Zarin von Russland Alexandra Fjodorowna, der Große Fürst Alexander (zukünftiger Zar von Russland Alexander II.), Könige von Preußen: Friedrich Wilhelm III., Friedrich Wilhelm IV., Fürst Wilhelm Hohenzollern (zukünftiger König von Preußen und Kaiser Deutschlands), hervorragender Gelehrter Alexander von Humboldt und Komponist Frédéric Chopin.

In dem Schloss, das mit dem Preis „Europa Nostra '94“ ausgezeichnet wurde, finden heutzutage Musikkonzerte statt, darunter von herausragenden Pianisten aus ganzer Welt, während des alljährlichen Festivals „Chopin in Herbstfarben“.

Postkarten und ihre Herausgeber

Ein ziemlich kleines Dorf Antonin (es zählte Ende der 70er Jahren des 19. Jahrhunderts knapp 140, und hat zur Zeit etwa 470 Einwohner) kann sich einer äußerst großen Zahl von Postkarten rühmen, die in ihm befindlichen Objekte darstellen. Vom Ende des 19. Jahrhunderts bis zum Jahr 1989 wurden sogar ungefähr einhundert Arten von Postkarten herausgegeben. Die meisten schildern das hölzerne Jagdschloss, das in den Jahren 1822-1824 von einem berühmten Architekten Karl Friedrich Schinkel gebaut wurde und über folgende Jahrhunderte der Sitz des Radziwill-Familiengeschlechts war, dem Antonin seine Entwicklung zu verdanken hat. Erheblich seltenere Motive bildeten andere in dem Ort befindlichen Objekte: Gasthaus (zur Zeit Pension und Restaurant LIDO), Grabkapelle von Radziwills (heute römisch-katholische Muttergottes-in-dem-Spitzen-Tor-Kirche), Teich Szperek, fürstliche Fasanerie und Bahnhof. Die Postkarten wurden mit verschiedenen Techniken von Lithografie bis Lineatur ausgeführt.

Die älteste von datierten (im Umlauf befindlichen) Postkarten von Antonin wurde im August 1898 geschickt, was ein sehr gutes Ergebnis ist, indem man die Ortsgröße berücksichtigt (die am frühesten geschickte Posener Postkarte ist knapp 3 Jahre und Danziger 5 Jahre älter). Im Laufe der ersten neun Jahrzehnten in der Geschichte Antoniner Postkarten (bis 1989) waren 20 Herausgeber bekannt. Die meisten von ihnen waren vom Ende des 19. Jahrhunderts bis 1918 tätig, im Zeitraum, der für das goldene Zeitalter in der Postkartengeschichte gehalten wird. Damals wurde über die Hälfte von den in dem Album gezeigten Postkarten herausgegeben. Die Zwischenkriegszeit wird von kaum einem bekannten Herausgeber vertreten, die Jahre des II. Weltkriegs – von zwei, dagegen die fast 50 Jahre dauernde Periode von Volksrepublik Polen (1945-1989) – von knapp drei Verlegern.

Bis 1945 waren die Antonin präsentierenden Postkarten ein Werk von hauptsächlich recht kleinen Verlagen, oft Ostrower Fotografen sowie Inhabern von Buchhandlungen und Schreibwarengeschäften (wie Hermann Hayn, Paul Wodak, Włodzimierz Niesiołowski, Stefan Rowiński, Jadwiga Furmanek, Georg Vetter i Jan Mrówczyński). Für Antonin als Postkartenmotiv interessierten sich damals jedoch auch große Verlage, oft weit vom Radziwill-Schloss entfernt (aus Breslau, Posen, und sogar Berlin, Dresden und Lemberg).

Infolge der Verstaatlichung der Industrie nach dem II. Weltkrieg wurde das Herausgeben von Postkarten durch Verlag des Polnischen Verbandes für Touristik und Landeskunde sowie Verlagsbüro „RUCH“ (und seit 70er Jahren des 20. Jahrhunderts Nationale Verlagsagentur als ein Teil des Konzerns *RSW Prasa-Książka-Ruch*) monopolisiert.

Історія Антоніна

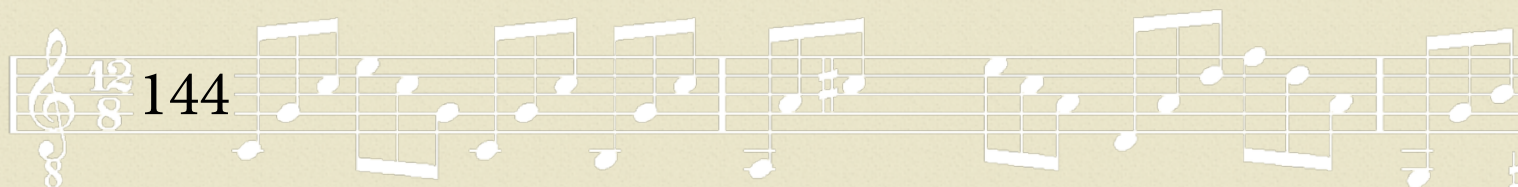
Перш ніж з'явився Антонін, на його місці знаходилося поселення, під назвою Шперек. Воно належало до виниклих в п'ятнадцятому столітті Пшигодіцьких землях. Антонін був побудований поруч з цим поселенням, проте пізніше приєднав його до себе. У 1699р Шперек разом з усіма Пшигодіцькими землями перейшов у володіння великого скарбника Яна Єжи Пшебендовського. Його дочка Дорота Хенріка Пшебендовская в 1704 році вийшла заміж за Яна Миколая Радзивілла. Рід Радзивіллів походив з Великого Князівства Литовського.

Наступним власником Пшигодіцьких земель став Антоні Генрик Радзивілл (1875-1833), який одружився в 1796 р на принцесі Луїзі Хохелзоллерн, дідусям якої був король прусський Фридерик II Великий. У 1815 р після конгресу у Відні, Антоні Генрик Радзивілл став званням намісником Великого Князівства Познанського.

У 1820 р на його замовлення Карл Фрідріх Шинкель спроектував в Антоніні «Мисливський замок» (Ягдшлосс), який був побудований в 1822-24 роках у формі грецького хреста. Він розташувався на Північ від лісопосадки і ставка Шрепек. Навколо замку в 20-х роках XIX ст. був сформований заповідний парк. Шинкель разом з учнем і майбутнім колегою Я.Г. Хаеберліном, запроектували ряд господарських будівель. Потім були побудовані: будинок принца Вільгельма (Шинкель), будинок садівника (Хаеберлін), стайня для кучера (Шинкель), будинок лісника (Шинкель в даний час в будівлі розташовується лісництво Антонін), а також молочарня з приміщенням для принцеси Елізи (Хаеберлін. Яка була розібрана на початку 80-х років XX століття.).

У 1835-1838 рр. по дорозі до Мікстату була побудована каплиця - мавзолей і при ній школа. У 1843 р Шперек складався з трьох будівель які вміщували 31 жителя, а в 1871 вже тільки 1 будинок на 7 жителів. Тим часом Антонін розростався. Близько 1846 до комплексу належали 4 будинки з 12 жителями, а колонія Антонін налічувала 10 будинків і 76 жителів. Близько 1880 Антонін налічував 16 будинків і 140 жителів. У 1882 р по біля будинку лісника Шперек з ініціативи онука принца Антоні - принца Фердинанда Радзивілла було побудовано будинок пошти і станцію диліжансів.

Останнім власником Антоніна був принц Міхал Радзивілл (1870-1954). У 1939 р після вторгнення Німців він втратив свій титул і був змушений

скитатися по Європі. Йому надала притулок друга дружина і він помер в 1954 р в будинку її матері в Санта Круз на Тенеріфе.

У замку Антонін гостювало дуже багато європейських гостей, наприклад цариця Росії Олександра Федорівна, великий князь Олександр (майбутній цар Росії Олександр II), Пруські королі Фридерик Вільгельм III, Фридерик Вільгельм IV, принц Вільям Хохонзоллен (майбутній Пруський король і коронпрінц Німецький), Видатний вчений Олександр фон Хумболдт і композитор Фредерік Шопен.

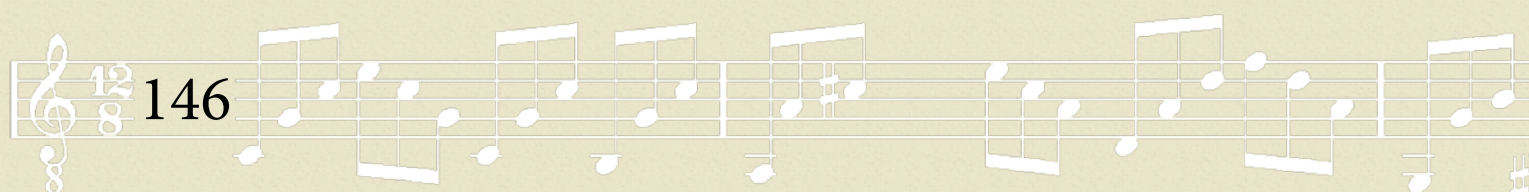
Замок був удостоєний призу „Europa Nostra ,94 „. У ньому проходили музичні концерти видатних піаністів з усього світу в рамках фестивалю «Шопен у фарбах осені».

Листівки та їхні видавці

Невелике село Антонін (яке налічувало під кінець 70-х рр XIX століття близько 140, а нині 470 жителів) може похвалитися виключно великою кількістю листівок із зображенням місцевих визначних пам'яток. З кінця XIX століття по 1989 г, було видано близько ста видів листівок. На більшості листівок був зображений дерев'яний мисливський замок, побудований в 1822-1824 рр. відомим архітектором Карлом Фрідеріком Шінкла і протягом наступного століття був володінням роду князів Радзивіллів, завдяки яким Антонін розвивався. Набагато рідше на листівках зображувалися інші об'єкти, що знаходяться в даній місцевості: готель (нині пансіонат і ресторан LIDO), похоронна каплиця Радзивіллів (в даній час римо-католицька церква Остробрамської Богоматері), а також ставок Шперек, княжий розплідник фазанів, залізничний вокзал. Листівки були надруковані різними способами: від літографії до фотографії з міжрядковим інтервалом.

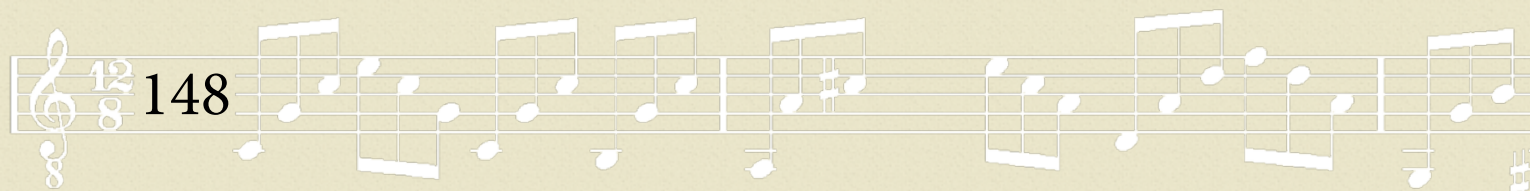
Найстаріша листівка із зображенням Антоніна була відправлена у серпні 1898, що є дуже добрим показником для невеликої місцевості Антонін (найстаріша Познанська листівка старше цієї всього на три роки, а листівка з Гданська на п'ять років старше). За перші дев'ять десятиліть Антонінських листівок (до 1989 року) відомий 20 видавець. Більшість з них функціонувало у період з кінця XIX до 1918 року, цей період вважається «Золотим століттям» в історії листівок. У цей період була видана половина листівок, опублікованих в альбомі. Міжвоєнний період представляє тільки один видавець. У роки другої світової війни - два видавця, а під час Польської Народної війни, яка тривала близько півстоліття (1945-1989), налічувалося близько трьох видавців.

До 1945 року листівки із зображенням Антоніна видавали тільки невеликі видавці. Найчастіше ними були Островські фотографи, власники книгарень, також власники канцелярських магазинів, такі як (Херманн Хейн, Пол Водак, Влодімеж Несьоловські, Стефан Ровінський, Ядвіга Фурманек, Георг Веттер і Ян Мрувчінські). Однак Антонін, як тема для листівок цікавив також і великих видавців, що знаходяться дуже далеко від замку Радзивіллів (у Вроцлаві, Познані, навіть Берліні, Дрездені та Львові).

Після другої світової війни, у результаті націоналізації промисловості, видання листівок монополізувало видавництво Польської організації

Туристичного краєзнавства, а також Видавничий дім «РУХ» (починаючи з 70-х рр XX століття Національне видавниче агентство, було частиною RSW).

Piotr MAŚLIŃSKI

Urodzony w 1954 roku w Ostrowie, z zawodu technik budowlany, prowadzi własną firmę handlową.

Z zamiłowania szachista. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku kierował Sekcją Szachową Klubu Sportowego „OSTROVIA”, obecnie zawodnik Ostrowskiego Towarzystwa Szachowego (OTSz).

Posiadacz ciekawej kolekcji zegarów szachowych i literatury z tego tematu.

Kolekcjoner pocztówek Ostrowa Wielkopolskiego, specjalizujący się w okresie II wojny światowej. Właściciel największej kolekcji pocztówek z Antonina, tworzonej od ponad 15 lat.

Maciej KOWALCZYK

Rodowity ostrowianin, doktor nauk prawnych (absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) specjalizujący się w historii prawa, a z zamiłowania - historyk, zajmujący się zwłaszcza dziejami XIX wieku, numizmatyk i filokartysta.

Autor licznych artykułów poświęconych historii regionu ostrowskiego, publikowanych na łamach ostrowskiej prasy oraz „Rocznika Kaliskiego”. Jego dziełem są również teksty o tematyce genealogicznej zamieszczane w „Roczniku Ostrowskiego Towarzystwa Genealogicznego”, periodyku, który współtworzył od roku 2006.

Współautor książek: „Reformy rolne w Polsce międzywojennej i powojennej. Prawo – realizacja – skutki – problemy reprywatyzacyjne” (Poznań 2008); „Ostrów Wielkopolski. Ilustrowane dzieje miasta” (Ostrów Wielkopolski 2009), „Ostrów Wielkopolski. Zarys dziejów samorządu miasta” (Ostrów Wielkopolski 2010). Pierwsza spośród wymienionych publikacji została wykorzystana przez Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z dnia 1 marca 2010 roku (sygn. akt P 107/08).

W czerwcu 2010 roku ukazała się jego pierwsza samodzielna książka: „Czerwony Baron w Ostrowie, Preludium legendy...” – stanowiąca pokłosie międzynarodowego zainteresowania mediów, jakie wywołało znalezienie przez niego w grudniu 2009 roku w ostrowskim Urzędzie Stanu Cywilnego aktu zgonu słynnego lotnika Manfreda von Richthofena. Na początku grudnia 2012 roku na rynek wydawniczy trafiła jego kolejna publikacja: „Geneza i pierwsze półwiecze powiatu ostrowskiego (1887-1939). Zarys dziejów ustrojowo-politycznych”, a listopadzie 2014 roku – książka „Powiat pleszewski w latach 1818-1932. Zarys dziejów ustrojowo-politycznych”.

Edmund RADZISZEWSKI

Urodził się w Wałczu na Pomorzu Zachodnim. Jest absolwentem historii i studiów podyplomowych z ochrony i kształtowania środowiska na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Opublikował ponad 300 artykułów o tematyce historycznej i przyrodniczej w prasie regionalnej i krajowej oraz kilka większych publikacji, m.in. „Stan pomników przyrody w Gminie Przygodzice”, „Gmina Przygodzice. Przewodnik”. Wiele artykułów poświęcił wielkopolskiej linii Radziwiłłów, jest również autorem filmu „Wielkopolska linia Radziwiłłów”. Był redaktorem „Zeszytów Przygodzickich”, obecnie redaktorem „Przygodzickich Wieści Gminnych”.

W Przygodzicach, w Chacie Regionalnej, zajmuje się m.in. historią regionu, przygotowuje wydawnictwa, w których dokumentuje historię regionalną i życie mieszkańców dawniej i dziś.

W 2014 roku otrzymał Nagrodę Starosty Ostrowskiego „Laur Kultury 2014”.

